

TXOSTENA TXOSTENA

1

EUSKAL

HERRIKO

EMAKUMEEN

EGOERARI BURUZKO

TXOSTENA

EMAKUNDE
EMAKUMEAREN EUSKAL ERAKUNDEA
INSTITUTO VASCO DE LA MUJER

EMAKUNDE
EMAKUNDEAREN EUSKAL ERAKUNDEA

**EUSKAL HERRIKO
EMAKUMEEN
EGOERARI BURUZKO
TXOSTENA**

Vitoria-Gasteiz 1991

IZENBURUA: "Euskadiko emakumeen egoerari buruzko txostena"

EGILEA: EMAKUNDE, Emakumearen Euskal Erakundea
Manuel Iradier kalea, 36. 01005 - Vitoria-Gasteiz

NOIZ: 1991.eko urtarrila

DESKRIBATZAILEAK: Emakumearen egoera, datu estadistikoak, lan iharduera, hezkuntza, osasuna, partaidetza politikoa, bazkundetza, girarte bazterketa

ISBN: 84-87595-03-0

LEGE GORDAILUA: VI-317/91

INPRIMATZAILEA: Gráficas Santamaría, S.A.
Bekolarra, 4. 01010 - Vitoria-Gasteiz

DISEINU GRAFIKOA: D.G.

AURKIBIDEA

	Orr.
SARRERA	7
1. EMAKUMEAK ETA IRAKASKUNTZA	11
1.1. Emakumeen instrukzio maila	13
1.2. Emakumeen heziketa prozesuak gaur egun	17
1.2.1. Emakumeen parte hartzea irakaskuntza arautuan	17
1.2.2. Emakumeak arautu gabeko heziketan	31
1.3. Heziketaren edukina eskolan	35
1.4. Emakumeak irakasle	37
2. EMAKUMEAK ETA LAN MERKATUA	41
2.1. Emakumeak biztanleria aktiboan	44
2.2. Emakumeen langabezia	51
2.3. Emakumeen enplegua	54
2.4. Emakumeen enpleguari buruzko beste aspektu interesgarri batzuk	58
2.4.1. Emakumeen enpresa iharduera	58
2.4.2. Emakumeak eta soldata mailak	61
2.4.3. Emakumeekiko jokaera lan munduan	63
2.5. Emakumeen ordaindu gabeko ekonomi iharduera	65
3. EMAKUMEAK ETA OSASUNA	69
3.1. Emakumeen presentzia osasun sisteman	71
3.2. Emakumeak osasun sistemaren aztergai espezifikoak	74
3.2.1. Emakumeen erikortasuna eta hilkortasuna	74
3.2.2. Emakumeak eta ugalketa osasuna	79
3.2.2.1. Jaiotzen beherakada Euskadin	80
3.2.2.2. Famili plangintza	84
3.2.3. Emakumeak eta adimen osasuna	94
3.2.4. Emakumeak eta lan osasuna	97
3.2.5. Emakumeen berarizko beste patologia batzuk	101

4. EMAKUMEAK, BABESA ETA GIZARTE ZERBITZUAK	103
4.1. Zahartzaroa eta ezintasuna emakumeengan	105
4.2. Neskato eta nerabeen gizarte arazoa: arazoak dituzten adin-txikikoak	110
4.3. Tratu txarrak eta biolentzia emakume helduekiko	112
4.3.1. Tratu txarrak emakumeei famili inguru giroan	113
4.3.2. Sexu-biolentzia emakumeen aurka	116
4.4. Droga kontsumoa emakumeengan	119
4.5. Emakumeen prostituzioa	125
4.6. Emakumeak, delinkuentzia eta espetxea	128
4.6.1. Gaur egungo egoera	129
4.6.2. Delikuentzi munduari lotuta dauden emakumeen ezaugarriak	135
4.6.3. Espetxearen esanahia emakumeentzat	137
4.7. Emakumeak eta pobrezia	138
5. PARTAIDETZA POLITIKOA ETA BAZKUNDETZA	141
5.1. Emakumeen partaidetza alderdi politikoetan	143
5.1.1. Afiliazio maila	144
5.1.2. Partaidetza ordezen karguetan	144
5.2. Partaidetza gobernu organoetan	146
5.3. Emakumeen partaidetza elkarte sindikaletan	151
5.4. Emakumeen bazkunde partaidetza	163
BIBLIOGRAFIA	163

S

SARRERA

Emakunde/Emakundearen Euskal Erakundea, otsailaren 5eko 2/1988 Legean oinarrituta sortu zena, Lehendakaritzaren menpeko Erakunde autonomiaduna da, bere helburua Euskal Herriko bizitza politiko, ekonomiko eta kulturalako esparru guztietan emakumeen eta gizonen arteko benetako berdintasun eraginkorra lortzea izanik. Xede horri eutsiz, ondorengo helburuok ezarri dira: sexuen arteko izatezko eta eskubidezko berdintasuna ahalbidetu dezaten baldintzak bultzatuz, Euskadiko emakumeen bereizkeria mota guztiak ezabatzea eta berdintasuna eragotzi dezaten oztopoak deusezte, horretarako beharrezko neurri zuzentzaileak suztatuz.

Helburu horiek lortzeko, bete beharrezko lehenengo urratsa euskal emakumeen errealitatea zein den jakitean datza. Horrela bada, ezinbestekoa dugu talde honen ezaugarriak eta funtsezko arazoak zeintzu diren jakitea ahalbidetu diguten azterketa sakonak egitea, ondoren, horietan oinarritutako dira eta Emakundeko Ekintzazko Politika eta Euskal Autonomi Elkarteko Administrazioak burutu beharreko zenbait iharduketa egitarau.

Filosofia horren barne aurkitzen dira azterketa hainbat esparrutara mugatu duen txosten honetan erasotako helburuak. Emakumeen egoera hezkuntzan eta kulturean, lan merkatuan eta lanbidezko harremanetan, osasun alorrean, bai eta babespean eta gizarte sorospidetzan eta bere partaidetza politikan eta elkartekidetasuna dira azterketa honetan aztertutako arloak.

Azterketaren orientazio metodologikoa egun dauden dokumentaziozko informazioaren iturri guztien bilaketan oinarritu izan da, hala nola estatistika, emakumeari, legediari, e.a.i. buruzko azterketak, bai eta Euskal Autonomia Elkarteari eta bestelako lurralde esparruei buruzko, hala nola funtsean, Espaniako Estatua, Katalunia, E.E.E.ko Herriak eta Herbehereak, informazio guztian eta Euskal Elkarteko esparruko emakumezkoen eta gizonezkoen partaidetza eta egoeraren arteko eraketa azterketan ere.

Txosten honen funtsezko helburua izan da Euskal Autonomia Elkarteko emakumeen errealitatea orokorrean ikusten ahalegintzea; eta lortu ere egin da, gaiaren eta iturrien kopuruaren eta aniztasunaren zabaltasunak ondoren gaiaren alderdi bakoitzean beharrezko proportzioan sakontzea eskatuko duen arren.

Erreferentzi gisa planteiatutako azterketa honen mugez jabeturik, atea zabalik geldituko da hurrengo ikerketetarako, iadanik hasiak direnak eta, azterketa gehiagoren eta Emakundek egindako inkesta eta elkarrizketen bitartez lortutako zuzeneko informazioaren bitartez, aztergaiak neurri haundiagoan sakontzea helburua dutenak.

Orain bai, dagoeneko txosten honek, ziurtasun osoz, gure gizarteko sexuaren arabera bereizkeria nabarmenezko egoerak ematen dizkigu jakitera.

1

**EMAKUMEAK
ETA
IRAKASKUNTZA**

Pertsonaren benetako integrazio soziala lortzeko aurrebaldintza beharrezkoa, hezkuntza eta kultura eskuratzea da; honek etorkizunean izango dituen oportunitate sozialak neurri handi batean baldintzatzen dituelarik. Horregatik sexuaren arabera mugatutako gizarte batean, oportunitate berdintasunaren maila aztertzerakoan, emakumeek hezkuntza eta kultura prozesuetan benetan izaten duten papera ezagutzea erabakiorra da.

Gai honen azterketa multidimensional da; berez gai sektorial sail zabal batekin lotuta dago. Eta hauek epigrafe honetan sar daitezke eta sartu behar dira.

Aztertu behar dugun lehenengo gaia, errazena eta erabakiorra dena, emakumeek hezkuntza prozesuan zehar benetan lortzen duten heziketa maila da, hain zuzen ere. Hau izango da gaurko emakumezko belaunaldiak jasotzen duten heziketaren kalitatearen adierazlea.

Kontestu honetan, bigarren gaia, emakumea gaur egun murgildurik dagoen heziketa prozesua da. Honi buruz egin daitezke bi galdera interesgarri; alde batetik: kultura eskuratzerakoan, emakumezko belaunaldi berriek, bai aurrekoen aldean, bai eta gizonezko belaunaldi berrien aldean ere, aldaketa nabarmenik soma al dezakete? Bestetik, eta heziketa eskasa dela suposatzen badugu, zer ari da egiten aurreko belaunaldiak duten heziketa maila erreziklatu eta aldatzeko?

Oportunitate berdintasunerako eta giza rolen errepikapenerako garrantzitsua den beste hirugarren gai bat, heziketaren edukiari dagokiona da. Esate baterako, gaurko orientazio pedagogikoek zer nolako eragina dute gizonek eta emakumeek beren irteera profesional eta pertsonaletan hartzen dituzten aukera ezberdinetan?

Azkenik, kultura eta herikuntza zerbitzuen profesionala izanik, zein da emakumeen pisua eta papera hezkuntzan?

EMAKUMEEN INSTRUKZIO MAILA

1.1

Euskadiko A.E.ko emakumeen instrukzio mailaren oinarritzko informazioa, 1.1. taulan jasotzen da, bertan, 10 urte baino gehiagoko biztanleriaren banaketa sexuaren eta instrukzio mailaren arabera aurkezten delarik.

1.1. TAULA. 10 urte baino gehiagoko biztanleria instrukzio mailaren arabera (Datu absolutuak eta portzentaia horizontalak)

	GIZON.			EMAK.			GUZTIRA		
	Abs.	Ver.	Hor.	Abs.	Ver.	Hor.	Abs.	Ver.	Hor.
Analfabetoak	5.911	0,7	27,2	15.792	1,7	72,8	21.703	1,2	100
Ikasketarik gabekoak	104.467	11,5	43,9	133.456	14,1	56,1	237.923	12,8	100
Lehen mailako ikasketak dituztenak	451.682	49,7	46,9	511.846	54,2	53,1	963.528	52,0	100
Ikasketa profesionalak	144.494	15,9	60,4	94.801	10,0	39,6	239.395	12,9	100
Bigarren mailako ikasketak	92.680	10,2	48,9	96.965	10,3	51,1	189.645	10,2	100
Ertain-goimailako ikasketak	36.637	4,0	44,7	45.368	4,8	55,3	82.005	4,4	100
Goimailako ikasketak	73.011	8,0	61,1	46.618	4,9	38,9	119.619	6,5	100
GUZTIRA	908.882	100,0	49,1	944.846	100,0	50,1	1.853.728	100,0	100

Iturria: Biztanleen Udal Errolda. 1986. EUSTAT

Euskal emakumeen mailari buruz, gogoan hartu behar ditugun oinarritzko konklusioak, datozen hauek dira:

1. Instrukzio maila eskasa

10 urte eta gehiagoko gaurko euskal emakumeen instrukzio maila, eskasa da dudarik gabe. Hala nola Euskadiko A.E.ko emakumeen % 70ek ez dute minimoki espezializaturik dagoen ikasketarik, ez eta bigarren mailako hezkuntzaren eremuan ere.

Halere, hezkuntz sisteman geroz eta orokorragoa den partizipazioari esker analfabetismoa eta ikasketarik gabeko biztanleria masa handiak baztertuak izan dira neurri handi batean —azken hauek Euskadiko A.E.ko emakume guztien artean, % 15,8a direlarik—.

Praktikan beraz, biztanleria gehiengoaren ezaugarri adierazlea, lehen mailako hezkuntzaren bidez lortutako oinarritzko formazioa izatea da —euskal biztanleriaren % 52a hain zuzen ere—.

2. Ezberdintasun erlatibo nabarmena

Nahiz eta bai gizon eta bai eta emakumeen artean ere, gehienek ikasketa minimoki espezializaturik ez izan, emakumeekiko diskriminatzailea den egoera bat garbi azaltzen da. Errealitate hau hezkuntz piramidearen oinarri eta muturrean ikusten da. Esate baterako:

- Analfabeto eta ikasterik gabeko pertsona gehienak emakumeak dira. Analfabetoen artean desproporzioa erabakiorra da: Lauetatik hiru emakumeak direlarik.
- Goimailako tituludun gehienak gizonak dira —% 61 alegia—.

3. Hain nabariak ez diren ezberdintasunaren beste eragile batzuk

Aipatutakoetaz gain, badaude beste prozesu batzuk, emakumeek heziketa pertsonal bat eskuratzeko topatzen duten ezberdintasunaren sortzaile direnak. Prozesu hauek bi motatakoak dira:

- Lehenbizi, gizarte garatu eta batipat industrialaren batean —orain arte euskal gizarteak izan dena bezalakoa— formazio espezializaturik gabeko biztanleriaren zati garrantzitsu batentzat, lana izatea, ezaguera nolabait espezializatuak lortzeko bide garrantzidun bat izan da. Denok dakigun bezala, espezializazio profesionala lortzeko mekanismo hau, gizonezko biztanleriarentzat batez ere izan da mesedegarri.
- Bigarren, emakumeak ikasketa mota batzuetara zuzenduta edo bideratuta izan dira. Profesionalak ez diren bigarren mailako ikasketak eta ertain mailako ikasketak dituzten pertsonen artean emakumeen pisu erlatibo handiagoak ikusgarriak dira. Aitzitik zenbait sail, iharduera adar eta maila profesionaletatik bazterturik gelditu da. —Industri sektorearekin zerikusia dutenetatik batez ere—. Horregatik, enpresak dituen formazio mekanismoetatik kanpo gelditu da.

Aipatu dugunez, euskal emakume gehienek lehen mailako ikasketak burutu dituzte. Kezkagarria da ordea, politika kulturalaren oinarritzko aspekto bezala, emakumeen % 14,1ak ikasketarik ez izatea eta % 1,7ak ez irakurtzen ez eta idazten ere ez jakitea. —Gizonen artean % 11,5a eta % 0,7a—.

Analfabetismoaren arazoa oso garrantzitsua da, eguneroko bizimoduaren iharduerak ezin bait dira egin eta honen ondorioz, ezinezkoa da giza integrazio bat baldintza berdinetan lortzea. Arazo hau andre zaharren artean larriagoa da; kolektibo honetan analfabetismo tasa ez bait da arazo marjinala, kolektiboaren % 5,9a analfabetoak direlarik.

1.2. TAULA. Adinaren arabeko analfabetismo tasak (10 urte eta gehiagoko biztanleria; portzentaia)

	GIZON.	EMAK.	GUZTIRA
10-14	0,1	0,1	0,1
15-19	0,2	0,2	0,2
20-24	0,2	0,2	0,2
25-29	0,2	0,3	0,2
30-34	0,2	0,3	0,3
35-39	0,2	0,4	0,3
40-44	0,4	1,0	0,7
45-49	0,8	1,9	1,4
50-54	1,1	2,6	1,8
55-59	1,3	2,6	2,0
60-64	1,4	2,9	2,2
65 eta >	2,2	5,9	4,4
GUZTIRA	0,7	1,7	1,2

Iturria: Biztanleen Udal Errolda. 1986. EUSTAT.

Hezkuntza adierazle orokorretan emakumea galtzaile azaltzen bazaigu ere, euskara hizkuntzaren alorrean Euskadiko A. E. an emakumeen aldeko adierazleak ditugu. 1.3. taulan, euskal emakumeen % 15,2ak euskaraz erabat alfabetaturik daudela baieztatu dezakegu, eta gizonen maila baino altuagoa dela —% 14,6—.

Adin aldagaia ordea, diskriminatzailea da berriro ere. 45 urte baino gutxiagoko emakumeen alfabetatze mailak gizonenak baino hobeak diren bitartean, 45 urte baino gehiagoko helduen artean eta bai eta pertsona zaharren artean ere, kontrako gertatzen da oro har.

1.3. TAULA. Adinaren arabera euskaraz alfabetatze tasak (10 urte baino gehiagoko biztanleria; portzentaiak)

	GIZON.	EMAK.	GUZTIRA
10-14	23,2	24,2	23,7
15-19	19,2	21,1	20,2
20-24	16,9	20,3	18,6
25-29	15,8	17,3	16,6
30-34	13,4	13,8	13,6
35-39	12,6	13,5	13,1
40-44	11,9	12,4	12,2
45-49	11,6	11,3	11,5
50-54	11,7	11,7	11,7
55-59	12,1	12,3	12,2
60-64	13,1	12,9	13,0
65 <	15,1	13,7	14,2
GUZTIRA	14,6	15,2	14,9

Iturria: Biztanleen Udal Errolda. 1986. EUSTAT.

Baina dudarik gabe, emakumeentzat eboluziorik positiboena, belaunaldi berrietan ertain-goimailakoa edota goimailako tituluak dituen biztanleriaren artean emakumeen protagonismoa geroz eta handiagoa dela adierazten digun eboluzioa da. Honela, 35 urte baino gehiagoko tituludunen artean emakumeak heren bat besterik ez dira. Erlazio hau 25 eta 34era bitarteko urte dituen biztanlerian orekatu egiten da. 25 urte baino gutxiagokoen artean, emakumeak gehiengo izatera heltzen dira bai ertain—goimailako tituludunengan —% 71,6a—, eta bai eta goimailako tituluak dituztenen artean —% 52,7—. Beraz, emakumezko belaunaldi berrien formazio atzerapenaren errehabilitazio mugimendu bizkor bat somatzen da.

1.4. TAULA. Adinaren arabera goimaila eta ertain-goimailako tituludunen arteko emakumeen proportzioa. (Portzentaiak)

	ERTAIN- GOIMAIL.	GOIMAIL.	GUZTIRA
< -25	71,6	52,7	64,2
25-34	61,2	39,1	48,8
35-44	46,2	22,7	34,6
45 eta <	56,7	14,8	35,2
GUZTIRA	56,8	31,2	44,2

Iturria: Biztanleen Udal Errolda. 1986. EUSTAT.

Atal honetan, emakumearen gaurko partizipaziorako joerak hezkuntz prozesuan aztertuko ditugu. Honetarako azalpena bitan banatuko dugu; alde batetik irakaskuntza arautuaren maila ezberdinetan emakumeek duten pisua aztertuko dugu, eskolaurrean, bigarren eta hirugarren mailetan bereziki. Bestetik, emakumezkoek arautu gabeko irakaskuntzan betetzen duten papera.

EMAKUMEEN PARTE HARTZEA IRAKASKUNTZA ARAUTUAN

1.2.1.

EUSTATEk egindako "87-88 Irakaskuntzaren Estatistikak", nahiko banandurik dagoen datu multzo bat eskaintzen digu, irakaskuntza arautuaren maila ezberdinetan emakumeek duten pisu erlatiboa aztertu ahal izateko. Gogoan hartu behar diren datuak datozen hauek dira:

— Eskolaurreko irakaskuntza

Pedagogia eremuan, oro har onartzen da mutiko edota neskato batek dituen ahalmen pertsonalak garatzeko dituen posibilitateak, bere bizitzaren lehenengo urteek baldintzatzen dituztela. Horregatik eskolaurrean eta famili inguruan garaiz ematen den hezkuntz hori oinarri oinarritzkoa da. Logikoa denez sexu, giza jatorri eta pertsonaren errealitate fisiko eta psikikoaren arabera egoerak ezberdinak izango dira eta oportunitate berdintasunaren printzipioaren erabilera baldintzatuko dute.

Hau dela eta, eskolaurreetan sartzeko sexuaren arabera izan daitezkeen ezberdintasunak egiaztatzea oso garrantzitsua da.

1.5. taulan, lehenengo balorazio bat egiteko behar ditugun datuak azaltzen dira.

1.5. TAULA. Sexuaren eta mailaren arabera eskolaurreko ikasleen banaketa (Datu absolutuak eta portzentaia horizontalak)

	GUZTIRA	GIZON.		EMAK.	
Haur-Lorategia	19.319	10.087		9.232	
1. maila	933	499	53,4	434	46,6
2. maila	18.386	9.588	52,1	8.798	47,9
Parbuloak	49.416	25.331		24.085	
1. maila	23.813	12.199	51,2	11.614	48,8
2. maila	25.603	13.132	51,3	12.471	48,7
GUZTIRA	68.735	25.418	51,5	33.317	48,5

Iturria: Irakaskuntzaren estatistika 87-88. EUSTAT.

Datuen arabera, eskolaurreko maila ezberdinetan matrikulatutako nesken proportzioa % 46,6tik —haur-lorategiko 1. mailan— % 48,8ra —eskolaurreko 1. mailan— bitartekoa dela egiazta daiteke. Portzentaia guzti hauek ume belaunaldien nesken proportzioarekin bat datoz oro har.

Gaur egun beraz, ikuspegi kuantitatibo batetik aztertuta geroko arrakasta eta porrot eskolarrari begira hain erabakiorra den eskolan garaiz sartze prozesua ez dago sexuaren arabera baldintzaturik.

1.6. eta 1.7. taulak ikusita, euskal egoera, Estatuko gainerantzeko Autonomia Elkartek eta ELGEko Herrialdeen aldean oso antzekoa da, aztertzen diren Elkarte eta Herrialdeen garapena maila edozein delarik ere. Honek zera adierazten digu: garaiz irakaskuntzarako sartze prozesuaren ezberdintasuna ez dela sexu arazoa, beste egoera sozialekin lotuta dagoela baizik.

1.6. TAULA. Eskolaurreko nesken portzentaia Autonomia Elkarteka.

CC.AA.	IKASTETXE PUBLIKOAK			IKASTETXE PRIBATUAK		
	GUZTIRA	Haur-LORAT.	PARBULARIO	GUZTIRA	Haur-LORAT.	PARBULARIO
Andaluzia	46,85	45,32	46,86	58,04	51,61	58,82
Aragon	47,69	47,90	47,69	51,19	49,46	51,75
Asturias	47,03	58,84*	47,02	55,67	49,20	56,59
Balearak	46,28	44,60	46,31	52,67	51,16	53,23
Kanariak	47,93	43,64	47,98	52,71	48,51	53,50
Kantabria	45,08	39,06*	45,13	51,65	46,38	52,38
Kastilla-La Mantxa	47,13	47,08	47,13	54,04	49,74	55,43
Kastilla-Leon	46,84	45,39	46,89	54,21	49,92	55,37
Katalunia	47,54	46,92	47,56	50,91	49,46	51,38
Zeuta-Melilla	48,03	50,40	47,92	48,17	40,32	50,68
Extremadura	48,50	46,88	48,54	53,56	46,79	54,86
Galizia	48,05	44,63	48,09	52,27	49,75	52,67
Errioxa	46,80	59,09*	46,74	51,86	55,86	50,98
Madril	48,18	49,16	48,17	50,50	48,34	51,08
Murtzia	46,59	46,89	46,59	55,54	48,15	57,50
Nafarroa	46,20	45,08	46,23	51,98	48,40	53,54
Valentziak Herria	47,42	48,55	47,41	74,74	52,08	55,48
Euskal Herria	46,37	47,55	46,06	50,32	47,35	51,32
GUZTIRA	47,30	46,86	47,31	52,62	49,39	53,47

Iturria: Emakumearen presentzia Hezkuntz Sisteman. Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer)

1.7. TAULA. Eskolaurreko nesken portzentaia, ELGEko zenbait Herrialdetan (1984-1985)

	GUZTIRA	NESKA TXIKIEN %
Alemania	1.580.280	47,73
Austria	171.881	48,65
Belgika	395.232	48,75
Kanada	413.674	48,41
Dinamarka (a)	59.335	48,90
Espainia (a)	1.171.062	49,70
Estatu Batuak (a)	5.959.000	47,85
Finlandia	89.900	—
Italia	1.695.911	48,93
Japonia	2.132.942	48,98
Luxemburg (b)	7.804	48,36
Norvegia (a)	89.898	—
Herbehereak	399.453	48,73
Portugal (a)	107.445	48,39
Erresuma Batua	676.000	48,96
Suedia (a)	244.143	—
Suiza	120.727	48,57
Turkia	82.598	48,76
Jugoslavia (a)	347.235	48,05

Iturria: L'enseignement dans les pays membre de L'OCDE. 1984- 1985.

(a) 1983-84

(b) 1983-84, sektore publikoa soilik

– Oinarrizko Hezkuntza Orokorra

1987-88 ikasturtean OHOn matrikulatutako ikasle kopurua 281.790koa zen; hauetatik % 47,9a neskak zirelarik. Euskadiko Autonomia Elkartean zegoen banaketa honako hau zen:

1.8. TAULA. OHOkoko ikasleen banaketa, sexuaren eta zikloaren arabera (Datu absolutuak eta portzentaia horizontalak)

	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA	NESKEN %
HASIERA-ZIKLOA				
1. maila	14.560	13.495	28.055	48,1
2. maila	15.719	14.623	30.342	48,2
ERDIKO ZIKLOA				
3. maila	16.358	15.326	31.684	48,4
4. maila	17.882	16.498	34.380	48,0
5. maila	20.228	18.059	38.287	47,2
GOIKO ZIKLOA				
6. maila	21.033	19.073	40.106	47,6
7. maila	20.711	19.062	39.773	48,0
8. maila	20.261	18.902	39.163	48,2
GUZTIRA	146.752	135.038	281.790	47,9

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

OHOk mailan neska eta mutilen presentzia antzekoa dela baieztatzen dugu berriro ere. Hau erabat logikoa da OHOk gure elkartearen derrigorrezko eskolatzeko garaia dela hartzen badugu kontutan. Bestalde, praktikan OHOk gizonezko biztanleriaren pisua emakumearena baino handixeagoa dela ikusten da. Honen arrazoia eragile demografikoetaz gain —mutilen jaiotze proportzio handiagoa—, sexuaren arabera errendimendu eskolarraren ezberdintasunean datza.

OHOk ikasleen errendimendu eskolarra neurtzeko, sexuaren arabera ezberdintasunik ba ote dagoen ikusteko hiru adierazle ditugu Euskadiko Autonomia Elkartearen: ikasle errepikatzailen kopurua, graduatu eskolarra lortzen dutenen kopurua eta eskola ziurtagiria dutenena. Adierazle hauek 1.9. eta 1.10. tauletan azter daitezke.

1.9. TAULA. OHOk errepikatzailen portzentaia, sexuaren eta zikloaren arabera

	IKASLEAK	ERREPIK.	MUTILEN %	NESKEN %
HASIERA-ZIKLOA				
1. maila	28.055	5	—	—
2. maila	30.342	1.325	2,5	1,7
ERDIKO ZIKLOA				
3. maila	31.684	505	0,9	0,6
4. maila	34.380	522	0,8	0,7
5. maila	38.287	2.762	4,3	2,8
GOIKO ZIKLOA				
6. maila	40.106	3.136	4,6	3,1
7. maila	39.773	2.847	4,2	2,8
8. maila	39.163	3.240	4,7	3,4
GUZTIRA	281.790	14.342	3,0	2,0

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

1.10. TAULA. Graduatu Eskolarra eta Eskolako-Ziurtagiria lortzen duten pertsonen banaketa, sexuaren arabera

	GIZONAK	EMAKUMEAK
GRADUATU ESK.	14.553	15.147
%	49,0	51,0
ESKOLAKO-ZIURT.	6.461	4.145
%	60,9	39,1

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Taula hauek ikusteak ondorio bakar eta garbi batera eramaten gaitu: nesken errendimendua mutilena baino hobea dela, hain zuzen ere. Honela OHOk etapa osoan neska errepikatzailer gutxiago dago mutilak baino, eta honez gain zikloa gainditzen duten nesken proportzioa ere hobea dela.

Hau da: mutilen %69ak graduatu eskolarra lortzen duten bitartean nesken arteko portzentaia % 78ra igotzen da. Graduatu eskolarra besterik lortzen ez duten gazteen artean, % 60,9a mutilak dira.

Ondorioz, mutilek OHOn duten pisu erlatibo handiagoak, errepikapen eta porrot maila handiagoak dituztela esan nahi du.

— Irakaskuntza Sekundarioa

Derrigorrezko eskolatzeko etapa gaindituz gero, eta orain maila experimentalean dagoen irakaskuntza ertainen erreforma —IEE— zertan geratzen denaren zai gaudela, irakaslegoak hiru bide ditu aukeran. Lehenengoa, behin derrigorrezko eskolatzeko etapa gaindituta duela baieztatzen duen ziurtagiria lortu eta gero, ikasleak bertan behera utzi diezaioke ikasteari. Bigarrena, Lanbide Heziketan jarrai dezake, normalean lan integratzailea eramaten den bidea; eta hirugarrena, teoriarik behintzat goimailako ikasketak egiteko jarraitzen dena aukera dezake: Batxilergoaren ikasketarena, alegia.

Jarraian, aipatutako ikasbide ezberdin hauetan, emakumeak duen partaidetza aztertuko dugu.

— Lanbide Heziketa

Lanbide Heziketa, hezkuntza politika moderno baten giltza da eta gaurko hezkuntza ereduen aldaketari buruzko eztabaidaren ardatzetako bat. Hau gertatzen ari da, gaurko lanbide-heziketako lehenengo zikloa behintzat, lan merkatuaren beharretara ez delako ondo moldatzen.

Egia esan, Lanbide Heziketako lehenengo eta bigarren zikloen artean alde handi bat dago. Alde hau ziklo bakoitzari lotuta dagoen lana lortzeko aukeren ezberdintasunean garbi somatzen da. Horregatik, irakaskuntza honen azterketa, bitan banatuko dugu.

LH.II dagokiolarik, 1.11. taulan Euskadiko A. E. an matrikulatutako ikasleen banaketa ikus daiteke, sexuaren eta arloaren arabera.

1.11. TAULA. LH lean matrikulatutako pertsonen banaketa, sexuaren arabera eta arloaren arabera (Guztira eta portzentaiak adar bakoitzeko)

L.H. I	GIZONAK		EMAKUMEAK		
Administraritza eta merkataritza	1.671	26,9	4.548	73,1	6.219
Nekazaritza	207	90,8	21	9,2	228
Arte Grafikoak	103	73,6	37	26,4	140
Automobila	853	99,7	3	0,3	856
Delineazioa	897	84,0	171	16,0	1.068
Elektrizitatea	2.980	98,8	47	1,2	4.027
Etxebizitza	1	0,2	373	99,8	374
Östalaritza eta turismoa	85	69,6	37	30,4	122
Irudia eta soinua	100	75,1	33	24,9	133
Egurra	438	97,1	13	2,9	451
Itsaskaritza eta arrantza	104	96,2	4	3,8	108
Metala	2.964	99,2	21	0,8	2.985
Moda eta jantzigintza			128	100,0	128
Ileapainketa eta estetika	143	7,7	1.723	92,3	1.866
Kimika	259	73,0	96	27,0	355
Osasuna	64	5,1	1.187	94,9	1.251
Bestelakoak	2.252	83,1	457	16,9	2.709
GUZTIRA	14.121	% 61,3	8.899	% 38,7	23.020

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT

Nabermendu behar diren ideia nagusiak datozen hauek dira:

1. LH leko ikasketara bideratzerakoan, sexuaren arabera hautaketa garbi bat egiten da. Honela, hiru ikasketatik emakume bakar bat dago —% 38,7 zehazki—. Beraz, lanbide- heziketara sartzeko aukera ez da bat ere berdina emakume eta gizonentzat.
2. Aurreko datua bezain garrantzitsua edota garrantzitsuagoa zera da: LH lean emakumearen parte hartzea, zerbitzu sektorerako lotuta dauden arlo gutxi batzutarako edota ohituraz emakumeentzako lanbideak izan direnetara bideratzen dela, eta oso espezifiko gainera. Adibidez, emakumeen % 51ak administraritza eta merkataritza arloetako ikasketak aukeratzen dituzte, eta portzentaia hau ileapainketa eta estetika, eta osasun arloetan matrikulatutako emakume gazteak eranstean baditugu, % 83,7 ra igotzen da.

Aipatutako arloetan —bai eta beste “emakumeentzako” espezialitate batzutan ere, moda eta jantzigintzan eta etxebizitzan adibidez, gertatzen den bezalaxe—, emakumeen pisu erlatiboa nagusia da eta ia erabatekoa, edozein kasutan % 73a baino gehiago delarik. Tradizionalki gizonezko lanbidez hartzan diren arloetan berriz, emakumeen partzipazioa oso txikia da. Esate baterako, industri sektorearekin zuzenago lotuta dauden arloetan, emakumeen partzipazioa ez da inoiz % 30era iristen.

Beraz, sexuaren arabera espezializazioa, irakaskuntzaren bidez murriztu beharrean, areagotu edo gehitu egiten da.

1.12 taulak aurreko gaietan gehiago sakontzeko aukera ematen digu, LH llan sexuaren arabera matrikulazioak erakusten dizkigularik.

1.12. TAULA. LH Ilan matrikulatutako pertsonen banaketa, sexuaren eta arloaren arabera (Guztira eta portzentaiak adar bakoitzeko)

L.H. II	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA
Administrarritza eta merkataritza	2.739	28,0	7.064	72,0	9.803
Nekazaritza	147	81,7	33	18,0	9.803
Arte Grafikoak	97	62,6	58	37,4	155
Automobila	959	99,4	6	0,6	965
Delineazioa	1.329	86,7	204	13,3	1.533
Elektrizitatea	6.903	97,5	179	2,5	7.082
Etxebizitza	8	1,3	606	98,7	614
Ostalaritza eta turismoa	407	73,5	147	26,5	554
Irudia eta soinua	336	70,9	138	29,1	474
Egurra	201	99,5	1	0,5	202
Itsaskaritza eta arrantza	163	98,2	3	1,8	166
Metala	2.964	99,2	3.766	99,2	32
Moda eta jantzigintza	6	7,9	70	92,1	76
Ileapainketa eta estetika	23	3,7	591	96,3	614
Kimika	350	77,7	100	22,2	450
Osasuna	116	12,2	831	87,8	947
GUZTIRA	17.550	63,5	10.063	36,5	27.613

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Aurretik somatutako joerak sendotu eta batzutan zorroztu ere egiten dira. Honela, zehazki:

1. Ikasleen areko emakumeen pisu erlatiboa % 36,5era jaisten da.
2. Arloen banaketa sexualak irauten du, eta emakumearen bideratze nagusia lehen aipatutako arloetara zuzentzen da.
3. LH len aldean, LH Ilan administrarritza eta merkataritza arloan emakumearen pisu nagusia areagotu egiten da. Emakume gazteen % 70,4a bertan biltzen delarik.

Errealitatean, LH Ilan administrarritza arloan LH lean baino emakume kopuru handiagoa izateak ba omen du zerikusirik, ikasle batzuek BBB eta UBiko ikasketak utzi eta LHaren adar honetara matrikulatzeko duten joerarekin.

1.13. taulak ematen dizkigun datuen arabera, LH Ilri buruzko datuekin gonbaratuz, Euskadiko A. E.an emakumeek LH Ilan duten partizipazio maila oso txikia da, bai eta Estatu Espainiarrak dutena baino txikiagoa; eta Grezia eta Turkiarenak besterik ez ditu gaintitzen.

1.13. TAULA. Lanbide-Heziketan emakumeek duten pisu erlatiboa, ELGEko herrialdeetan 1983.eko urtean (Portzentaiak)

	%		%
AUSTRIA	53,7	LUXENBURGO	51,1
BELGIKA	48,2	HOLANDA	44,1
DINAMARKA	41,1	ZEELANDA BERRIA	86,0
FINLANDIA	50,7	NORVEGIA*	46,9
FRANTZIA	46,2	ESPAINIA*	43,4
ALEMANIA	54,2	SUEDIA	52,6
GREZIA*	19,9	SUIZA	63,4
IRLANDA*	71,6	TURKIA	28,1
ITALIA*	40,8	INGLATERRA	54,5
JAPONIA	45,1	JUGOSLAVIA	44,6

Iturria: L'enseignement au féminin. ELGE. 1985.

Egoera hau, orain artean eta bereziki lan tekniko eta industri sektorearekin loturik dauden lanbideak emakumeentzat eragotzita izan duen lan merkatuaren ikuspegi orokor batetik aztertu behar da. Tamalez eta Lanbide- Heziketaren oraingo joerak ikusiz ez dirudi aldaketa handirik datorrenik.

Azkenik, Lanbide-Heziketan gertatzen diren eskolako porrotaren mailetatik hitz egiten badugu —errepikatzaileen portzentaia neurturik—, OHOn gertatzen dena mantendu egiten dela LH leko lehenengo bi ikasturteetan baieztatu dezakegu; hau da, mutilen artean dauden errepikatze mailak, neskeenak baino askoz ere handiagoak direla. LH IIan sartzeko ikasturtean berriz, errepikatzaile adierazlea aldatu egiten da; honek beharbada zera esan nahi du: mutilen artean dagoen hautaketarik zorrotze-na eginda dagoela. Hemendik aurrera, LH IIko bi ikasturteetan, errepika-indizeak berdintzeko joera handi bat dute, hain zuzen ere.

1.14. TAULA. Errepikatzaileen portzentaia, sexuaren eta ikasturtearen arabera

	IKASLEAK	ERREPIK.	MUTILEN %	NESKEN %
L.H. I				
1. ikasturtea	12.360	1.270	6,9	3,2
2. ikasturtea	10.660	2.236	13,7	7,2
2.mailarako irispidea	518	46	2,8	5,9
L.H. II				
1. ikasturtea	814	27	1,5	1,8
2. ikasturtea	462	36	3,9	3,9

Iturria: Irakaskuntzaren Esatistika 87-88. EUSTAT.

— Batxilergoa eta UBI

Derrigorrezko eskolatzeko etapan emakumeen porrota gizonena baino txikiagoa izanik, eta LHan emakumearen parte hartzea txikia denez gero, logikoa da eta izan ere honela da, BBB eta UBIn emakumezkoek duten pisu erlatiboa handia izatea. Oro har, BBB eta UBIn maila ezberdinetako ikasleen % 55a neskak dira. Laburtuz, LHan gehiengoak mutilak badira ere, BBB eta UBIn neskak dira, nahiz eta azken gehiengo hau hain garbia ez izan.

1.15. TAULA. BBB eta UBI n matrikulatutako ikasleen banaketa, sexuaren arabera (Guztira eta portzentaiak maila bakoitzeko)

	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA	
BBBko 1.maila	10.336	45,8	12.238	54,2	22.574	100,0
BBBko 2.maila	9.688	44,8	11.926	55,2	21.614	100,0
BBBko 3.maila	8.717	44,7	10.780	55,3	19.497	100,0
UBI	8.470	44,9	10.382	55,1	18.552	100,0

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Beraz, emakumezkoek unibertsitate irakaskuntzara eramaten duen bidea, garbiago aukeratzen dute nonbait, gizonetzkoek baino.

Datu interesgarri bat eta dagoeneko LH lloan ikusitako pautari jarraitzen diona, BBB eta UBiko emakume eta gizonen errepika indizeek berdintzeko joera dutela da.

1.16. TAULA. Sexuaren eta mailaren arabeko errepikatzailen portzentaia

	IKASLEAK	ERREPIK.	MUTILEN %	NESKEN %
BBBko 1.maila	22.574	2.559	5,6	5,7
BBBko 2.maila	21.614	3.245	7,3	7,7
BBBko 3.maila	19.497	2.501	6,5	6,2
UBI	18.552	3.240	8,7	8,6

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Euskal datuak ELGEko herrialdeek dituztenekin gonbaratzen baditugu, Euskadiri dagokion emakumeen portzentaia irakaskuntza ez profesionalean, oso handia dela egiazta dezakegu; Frantziak eta Iparraldeko Herrialdeek besterik gainditzen ez bait dute. Honek adierazten digunez, gure inguruko herrialdeen ondoan, euskal egoeraren ezaugarria ez da irakaskuntza sekundarioan emakumeek duten partaidetza ahula dela, baizik eta itxuraz behintzat, irakaskuntza ez profesionalaruntz egiten den bideratze selektibo desegoki bat.

1.17. TAULA. ELGEko herrialdeetan irakaskuntza Sekundarioan matrikulatutako emakumeen proportzioa. 1983.eko urtean (Portzentaiak)

	%		%
AUSTRIA	47,7	LUXENBURGO	52,5
BELGIKA	50,5	HOLANDA	51,5
KANADA	49,2	ZEELANDA BERRIA	49,6
DINAMARKA	57,8	NORVEGIA*	56,0
FINLANDIA	60,8	PORTUGAL	54,5
FRANTZIA	60,8	ESPAINIA*	53,5
ALEMANIA	50,8	SUEDIA	53,5
GREZIA*	49,7	SUIZA	50,5
IRLANDA*	55,2	TURKIA	37,1
ITALIA*	50,9	INGLATERRA	49,6
JAPONIA	51,2	JUGOSLAVIA	49,6

Iturria: L'enseignement au féminin. ELGE. 1986

Zenbait herrialdeetan azaltzen den asteriskoak, 1980.eko datuak direla adierazten digu.

– Irakaskuntza Ertainen Erreforma (IEE)

Orain arte experimentalki saiaturako IEEk iragarritako sistema, gaurko ereduaren alternatiba bat da. Horregatik, kuantitatiboki gutxi zabaldu da. Hala ere, bere azterketa, etorkizun gertu batean gerta daitekeenari buruzko ideia batzuk eskaini ditzake.

Printzipioz, IEE sistema, OHOk zapigarren maila gutxienez gainditu eta zortzigarrenean aritu diren ikasleentzat zuzentzen da. Lehenengo zikloa osatzen duten bi ikasturteak gainditzeko dituzten ikasleek, BBBko bigarren eta hirugarren ikasturteetarako irispidea izango dute, eta bai eta bigarren mailako Lanbide Heziketarako ere; bigarren zikloa osatzen duten bi ikasturteak gainditzeko dituztenek berriz, BBB eta UBI gainditu dituztenaren balio bereko titulazioa lortzen dute.

IEEko gaurko ikasleen banaketa honelakoa da:

1.18. TAULA. IEEen matrikulatutako ikasleen banaketa sexuaren arabera, ikasturtea eta zikloa (Guztira eta portzentaiak)

	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA	
1. ZIKLOA						
1. ikasturtea	3.991	56,9	3.024	43,1	7.015	100,0
2. ikasturtea	3.263	57,3	2.435	42,7	5.698	100,0
2. ZIKLOA						
1. ikasturtea	697	48,5	741	51,5	1.438	100,0
2. ikasturtea	229	48,2	246	51,8	475	100,0
GUZTIRA	8.180	% 56,0	6.446	% 44,0	14.626	100,0

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Ondorio gisa, irakaskuntza sekundarioari dagokion atala bukatzeko zera esan daiteke: LH eta BBBaren artean aukera hartzerakoan, gizonak eta emakumeak garbi bereizten dira, emakume gehienak BBB eta UBIruntz bideratzen direlarik. Ez dirudi jarrera hau IEEren ezarpenarekin aldatuko denik.

– Unibertsitate Irakaskuntza

Ikasketa unibertsitarioetan emakumeen parte hartzea, gizonenaren antzekoa da —ikasle matrikulatuaren % 49,7a hain zuzen—. Hau gertatzen da bai ikasketa ertainetan —% 49,1—, bai eta goimailako ikasketetan ere —% 49,8—.

Dena dela itxuraz hain positiboak diren emaitza hauek poliki aztertu behar dira. Hasteko, emakumeen proportzioa BBB eta UBIn ikusten zena baino txikiagoa da. Honen arrazoia, eta emakumeen porrot eskolarra gizonena baino handiagoa ez dela kontutan harturik, unibertsitatean gizon gehiago sartzen dela da. Gizon hauek BBB eta UBI ikasketak egin ez dituzten arren, LH IIren zehar edo 25 urte baino gehiagokoentzat unibertsitatera sartzeko bidetik etorritakoak dira. Egiantzeko arrazoia ordea, BBB eta UBI burutu eta gero emakumeek bereziki, ikasketak alde batera uzten dituztelako gertatzen da.

Bestalde, emakumeek egiten duten ikasketa motaren espezializazioaren fenomenoak —dagoeneko LHan ikusitakoa—, ikusiko dugu berriro hemen. Lehen bezala hitz egingo dugu orain, emakumeentzako edo gizonentzako ikasketetaz.

Ikasketa tertziario ertainen eremuan ,emakumeentzako ikasketa berezitzat har daitezkeenak, hurrengo hauek dira:

- OHOKo Irakaslegoaren Prestakuntza.
- Turismoa.
- Erizaintza.
- Gizarte Lana.

Arlo hauetan, lau ikasletatik hiru gutxienez emakumeak dira.

Ikasketa tertziario ertainen eremuan gizonentzako ikasketa berezitzat har daitezkeenak berriz, Injineritza Teknikoarenak dira. Praktikan, eremu honen ikasketak egiten dituzten gizonen % 70ek, espezialitate teknikoak aukeratzen dituzte.

Goimailako ikasketei dagokienez, emakume eta gizonen partizipazio erlatiboen arteko ezberdintasunak txikiagoak dira. Halere, bi ikasketa talde nabari daitezke: batean, emakumeak gutxiengoa dira, bestean berriz gehiengoa.

— Emakumeak majoritarioak diren goimailako ikasketak:

- Filosofia eta Hezkuntza Zientziak.
- Filologia.
- Geografia eta Historia.
- Arte Ederrak.
- Politika Zientziak eta Soziologia.
- Psikologia.
- Medikuntza.

— Emakumeak minoritarioak diren goimailako ikasketak:

- Teologia
- Zuzenbidea
- Ekonomia
- Enpresa Zientziak
- Fisika
- Geologia
- Matematika eta Informatika
- Injineritza
- Arkitektura
- Gorputz Hezkuntza
- Nautika

Laburtuz, osagai tekniko gutxien eta oro har langabezia maila altuen dituzten ikasketetan, emakumeak gehiengoa dira. Gehiengoa gizonak diren ikasketak berriz, ikerketa tekniko edo ohizko lanbide liberalen eremuarekin —ekonomistak, abokatuak, eta abar.— lotuagoak dira.

1.19. TAULA. Ikasle unibertsitarioen banaketa, sexuaren arabera, ikasketa motari jarraiki (Guztira eta portzentaia horizontalak)

	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA
Perts. irakas. hezkun. eta formazioa					
OHoko irakaslegoa	1.022	24,4	3.154	75,6	4.176
Filosofia eta Hezkunta	480	22,6	1.639	77,4	2.119
Humanitateak, Erlijioa, Teologia					
Filosofia eta Letrak	306	49,8	308	50,2	614
Filologia	994	26,9	2.695	73,1	3.689
Geografia eta Historia	1.161	39,3	1.787	60,4	2.948
Teologia	163	81,1	38	18,9	201
Arte Ederrak eta Arte aplikatuak					
Arte Ederrak	535	40,9	771	59,1	1.306
Zuzenbidea					
Zuzenbidea	3.950	51,2	3.758	48,8	7.708
Gizarte-Zientziak eta Portaerarenak					
Ekonomia eta enpresa-Zientziak	4.628	59,6	3.126	40,4	7.754
Politika eta Soziologia	154	34,4	323	65,6	477
Psikologia	657	25,1	1.959	74,9	2.616
Merkataritza eta Enpresa-Adm.					
Enpresa-Ikasketak	2.343	52,8	2.091	47,2	4.434
Dokumentaz. eta Komunikaz. Soziala					
Informazio-Zientziak	1.811	46,8	2.056	53,2	3.867
Zerbitzu-sektorerako formazioa					
Turismoa	206	20,8	780	79,2	986
Natur Zientziak					
Biologia	735	43,1	969	56,9	1.704
Fisika	445	74,5	152	25,5	597
Kimika	719	50,1	717	49,9	1.436
Geologia	206	68,8	93	31,2	299
Matematika eta Informatika					
Matematika	173	39,2	268	60,8	441
Informatika	1.635	55,4	1.314	44,6	2.949
Medikoak, Osasuna eta Higienea					
Erizaintza	1.226	42,2	1.679	57,8	2.905
Medikuntza	147	11,8	1.095	88,2	1.245
Injinerutza eta Teknologia					
Injinerutza Teknikoko Uniberts. Ikask.	4.520	93,2	326	6,8	4.846
Injinerutzako G.T.E.	3.144	88,7	397	11,3	3.541
Arkitektura eta Hirigintza					
Arkitekturako G.T.E.	426	74,8	143	25,2	569
Bestelako Programak					
Graduatu Sozialak	442	44,5	551	55,5	993
Gorputz-Hezkuntza	124	68,8	56	31,2	180
Nautika	511	96,9	16	3,1	527
Gizarte-Lana	45	11,7	338	88,3	383
Bestelakoak (Paper-Injinerutza Tekniko)	104	92,8	8	7,2	112
GUZTIRA	33.012	% 50,3	32.610	% 49,7	65.622

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

1.20. TAULA. Ikasle unibertsitarioen banaketa, sexuaren banaketa, ikasketa motari jarraiki (Portzentaia bertikalak)

	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA
OHoko Irakaslegoaren Prestakuntza	1.022	3,1	3.154	9,7	4.176
Turismoa	206	0,6	780	2,4	986
Erizaintza	147	0,4	1.095	3,4	1.245
Injinerutza Teknikoko U.E.	4.520	13,7	326	1,0	4.846
Graduatu Soziala	442	1,3	551	1,7	993
Gizarte Lana	45	0,1	338	1,0	383
Bestelako Ikasketa	104	0,3	8		112
ERTAIN MAILAKOAK, GUZTIRA	6.486	19,6	6.252	19,2	12.741
Filosofia	480	1,4	1.639	5,0	2.119
Humanitateak	2.624	7,9	4.828	14,8	7.452
Arte Ederrak	535	1,6	771	2,4	1.306
Zuzenbidea	3.950	12,0	3.758	11,5	7.708
Gizarte Zientziak eta Portaerarenak	5.439	16,5	5.408	16,6	10.847
Enpresa Zientziak	2.343	7,1	2.091	6,4	4.434
Informazio Zientziak	1.811	5,5	2.056	6,3	3.867
Natur Zientziak	2.105	6,4	1.931	5,9	4.036
Matematikak eta Informatika	1.808	5,5	1.582	4,7	3.390
Medikuntza	1.226	3,7	1.679	5,1	2.905
Arkitektura	426	1,3	143	0,4	569
Gorpuz Hezkuntza	124	0,4	56	0,2	180
Nautika	511	1,5	16		527
Injinerutzako G.T.E.	3.144	9,5	397	1,2	3.541
GOIMAILAKOAK, GUZTIRA	26.526	80,4	26.355	80,8	52.881

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Ohar hauen gainera, gure gizartearen eboluzioan, emakumeen partaidetzaren orekarako joera unibertsitatean gauza positibo eta eragin handikotzat hartu behar da. Oreka honen zergatiak bi motatakoak dira:

- Lehenbizi, ikasketa sekundario ez profesionaletara geroz eta gehiagoko bideratzea eta ikasketa hauek amaitutakoan, ikasteari uzte mailaren beherakada. Lan merkatuan parte hartzeko prest dagoelako eta gizonarekiko lan subsidiario batekin konformatzen ez delako izan daiteke hau.
- Bigarren, ikasketa maila ezberdinetan, emakumeen errendimendua hobe delako —hezkuntza-aren hasierako prozesuetan batez ere— beharbada bere gizonezko lehiakideen aurrean lan merkatuan sartzeko egoera zailago batean aurkitzen direlako eta hezkuntz maila egoki baten bidez errazago lortuko dutelakoan (*).

Gizonen eta emakumeen partaidetza berdina unibertsitatean, eragin handia duen gizarte aldaketa bat suposatzen du dudarik gabe. Azpimarratu behar dugun datu garrantzitsu bat zera da: prozesu

(*) Nahiz eta hezkuntzaren goi mailetako errendimendu eskolarrari buruzko informaziorik ez eduki, honek ez du ukatzen parrafo honetan defendatzen den argumento orokorra.

hau, 1977. urtean hasitako modernizazio politiko eta sozial garaian burutu zela. Estatu espainiar osoari dagokion 1.21. taulak erakusten digunez, berdintasun hau hamarkada eskas batean lortu zen. Horrela, 75-76 ikasturtean emakumeen partaidetza %38,6koa baldin bazen ere, 83-84 ikasturtean %48,6koa izatera heldu zen. Hala ere, adierazi dugun bezala, emakume gehienek jarraitzen dute aukeratzen zerbitzu sektorearekin lotuta dauden karrerak eta langabezi handia eta gizarte estatus txikia suposatzen dituztenak. Hasi berri den hamarkada honetan beraz, emakumeen partaidetza igualitarioa indartu beharko dugu ikasketa unibertsitario guztietan eta bereizketarik gabeko lanbide publiko eta pribatuaren eskaintzan.

1.21. TAULA. Ikasle unibertsitarioen arteko emakumeen pisuaren eboluzioa, Estatu Espainiarrean (Guztira eta portzentaia horizontalak)

URTEAK	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA
1975-76	322.025	63,2	187.278	36,8	509.303
1976-77	331.637	60,8	214.441	39,2	546.078
1977-78	387.841	59,8	261.684	40,2	649.525
1978-79	367.888	59,2	253.270	40,8	621.158
1979-80	368.990	57,7	270.298	42,3	629.288
1980-81	363.462	56,0	285.636	44,0	649.098
1981-82	368.291	53,2	323.861	46,8	692.152
1982-83	386.355	52,0	357.760	48,0	744.115
1983-84	405.715	51,6	380.165	48,4	785.880

Iturria: Emakumearen presentzia Hezkuntz-Sisteman. Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer)

Garai osoaren daturik ez badugu ere, 1.22. taulak baieztatzen digunez, Euskadiko A. E.an antzeko joera bat soma daiteke.

1.22. TAULA. Ikasle unibertsitarioen arteko emakumeen pisua, Euskadiko Autonomia Elkartean (Guztira eta portzentaiak sexu bekoitzeko)

	1981. ZENTSUA	IRAK. EST. 82-83	IRAK. EST. 87-88
GIZONAK	25.391 - 56,1	27.866 - 54,8	33.012 - 50,3
EMAKUMEAK	19.867 - 43,9	22.970 - 45,2	32.610 - 49,7

Iturria: 1981.eko Zentsua, Irakaskuntzaren Estatistika 82-83 eta 87-88. EUSTAT.

Eboluzio hau, ELGEko herrialdeetan ere, antzekoa da; aurreratuenetan gutxienez. Hala ere, azpimarragarria da, gure herrian berdintasunaren aldeko eboluzioa bizkorragoa izatea, oro har.

Langabezia oso arazo larria den gizarte batean, eta hori da Euskadiko Autonomia Elkartean gertatzen dena, heziketa arautua maiz, ez da lan merkatuaren beharretara moldatzen.

Horregatik, askotan kultur eta hezkuntz mailetan lortutako aurrerapen eta arrakastak alperrikakoak izaten dira. Egoera honetan ezin da ahaztu langabezia tasa altuenak, 25 urte baino gehiagoko biztanleriak, eta bai eta 35 eta 44 urte bitartekoak, eta bereziki emakumeek jasaten dituztela. Zertarako, orduan, emakumeen berdintasun kulturala, gero enplegua lortzeko oportunitate berdintasunik ez baldin badago? Galdera hau, emakumezkoak langabezian egoteko duen probabilitatea, gizonek dutena baino hiru aldiz handiagoa den herri batean zentzuzko galdera da.

Heziketa desegokiak eta langabeziak, denbora gehiegi luzatuz gero behintzat, ezaguerak galtzeko arriskua dakarte eta lan merkatu baten aurrean oso egoera txarrean gelditzen da pertsona.

Egoera honetan, lan merkatuaren beharrak eta enplegurako prest dagoen biztanleriaren ezaguera mailak egokitzeko, arautu gabeko heziketa sortu, bilakatu eta sendotu egiten da.

Langabezi maila altuak eta aldaketa teknologikozko prozesu azkarrak definitzen duten egoera batean, heziketa ez arautua garrantzi handia ari da hartzen. Bertan bi bide bereiz daitezke: alde batetik, heziketa okupazionala, hau da, langabetuek lanerako gaitasuna lortzeko bideratzen dena; eta bestetik, heziketa iraunkorra, hots, enpresaren teknologi berrietara egokitzeko edo langilea berziklatzeko funtzio berria betetzen duena.

Euskadiko Autonomia Elkartean, arautu gabeko heziketa hau, bi bidetik eskaintzen da; INEMaren zehar bata, eta Eusko Jaurlaritza, Foru Diputazioak eta Udaletxeen zehar bestea. Bietan, Fondo Social Europeo delakoaren funtzioa erabakiorra da. Datozen urteetan, "Fondo" honen laguntzak handiagoak izango direnez, Acta Unica Europea deitutakora eramaten gaituen garai honetan, Euskadiko Autonomia Elkartean heziketa ez arautuaren bultzakada sendo bat izatea iragar daiteke.

Tamalez, heziketa ez arautuari buruzko informazio estatistikoa ez da oso ugaria eta gainera gogozko izango zen banaketa mailarik gabekoa, bereziki gure elkartean. Horrela, adibidez INEMek antolatutako ikastaroei eta matrikulatutako ikasleei buruzko informazioak ez du sexu aldagaia aztertzen. Bestalde, euskal erakunde autonomikoen eskaintza banatuegia dago estatistika mailan erraz aztertu ahal izateko.

Beste datu zabalagorik ez dugunez, informazio erabilgarria Gipuzkoako lurraldeari dagokio gehienbat, eta kualitatiboa da batez ere. "Necesidades de Formación Ocupacional a los años 89, 90 y 91 en Guipúzcoa" deituriko estudioan, heziketa okupazionalaren ikastaroetako partaideen artean egindako inkestaren datuak aztertzen dira, ikastaroen probetxagarritasuna eta gerorako erabilgarritasuna baloratzeko asmoz; datu bilketan sexu aldagaia sartzen delarik.

Lan honen emaitza batzuk 1.23. taulan azaltzen dira. Ikasle partaideak, egindako ikastaroei dagozkien lanbide arloei jarraiki eta sexuaren arabera banatzen dira.

1.23. TAULA. Heziketa okupazionalaren ikastaroetako ikasleen banaketa, sexuaren arabera, ikastaroari dagokion langide arloari jarraiki

	% GIZONAK	% EMAKUMEAK
0/1 Taldea		
Profesional Teknikariak	20,6	43,0
2 Taldea		
Zuzendaritzarako pertsonala	1,6	6,7
3 Taldea		
Administrariak	8,8	32,2
4 Taldea		
Merkatari saltzaileak	6,0	7,8
5 Taldea		
Ostalaritza, etxeb. perts.	6,0	7,8
6 Taldea		
Nekazaritza, abelzaintza	1,0	—
7, 8 9 Taldea		
Esku langileak	60,3	10,3

Iturria: 89, 90 eta 91 urteetan heziketa okupazionalaren beharrak iuzkoan. Prospektiker Erakundea 1988

Oharra: Ikasleek ikastaro bat baino gehiagotan har dezakete parte.

Azpimarratu behar dugun konklusio nagusia zera da: heziketa arautuak definitutako oinarriak, arautu gabeko heziketak jarraitu eta finkatzen dituela. Horrela, gizonezko ikaslegoaren % 60,3a lanbide industrialeen mailako ikastaro berezien inguruan biltzen da, eta emakumeen artean berriz, % 72,2a administral lanbideak eta osasuna eta irakaskuntzarekin lotuta dauden lanbide tekniko saileko lanbide arloetan biltzen da. Ikus dezakegunez, heziketa ez arautua ez da lanbide heziketaren osagaia soilik, baizik eta unibertsitate irakaskuntzarena ere, emakumeen artean batez ere.

Baina heziketa ez arautuak ez du langabezian dagoen pertsonaren oinarritzko eskaintza profesionala aldatzen; asko jota, lan merkatuaren aurrean egin dezakeen eskaintzaren hobekuntzarako balio du. Honela, ikastaroetako partaideek, zer nolako lan mota egin zezaketen dioen galderari erantzutera-koan, gehienak, beren oinarritzko heziketarekin bat datoz.

1.24. TAULA. Heziketa okupazionalaren ikastaroetako ikaslegoaren banaketa, beren ustez lan egin dezaketen arlo profesionali jarraiki, eta sexuaren arabera

	% GIZONAK	% EMAKUMEAK
0/1 Taldea Profesional Teknikariak	25,3	28,7
2 Taldea Zuzendaritzarako pertsonala	4,0	0,9
3 Taldea Administrariak	13,1	55,7
4 Taldea Merkatari saltzaileak	10,0	7,0
5 Taldea Ostalaritza, etxeb., perts.	6,0	7,8
6 Taldea Nekazaritza, abelzaintza	—	—
7. 8 9 Taldea Industria langileak	44,0	3,8

Iturria: 89, 90, eta 91 urteetan, heziketa okupazionalaren beharrak Gipuzkoan. Prospektiker Erakundea. 1988.

Datu hauen aurrean, heziketa arautuaren prozesuan zehar lortutakoa —edo lortu behar izandakoa— errepikatzea besterik ez duen lortzen heziketaren eragin praktikoa, kolokan jar daiteke.

“La participación laboral de la mujer en España” izeneko liburuan, Estatu espainiar osoari buruzko datuak jasotzen dira eta funtsean esandakoarekin bat datoz. Honela, matrikulatutako nesken arteko ia hirutatik bik ohizko arloekin loturiko ikastaroak —zerbitzu administrariak, ehungintza, ileapainketa, estetika eta osasun zerbitzuak— aukeratu zituzten.

Aipatutako liburuak bestalde, heziketa arautuaren pautak, heziketa ez arautuak errepikatzen dituela baieztatzen digu, bai eta bere alde kuantitatiboan ere. Esate baterako, ikastaroen bideratze nagusia % 70 inguru gizonari begira egiten bait da.

1.25. TAULA. Heziketa okupazionalaren ikastaroetako ikaslegoaren banaketa, lanbide arloei jarraiki eta sexuaren arabera, Estatu Espainiarrean. 1984

LANBIDE ARLOAK	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA
1. Zabalerako lurgintzak	1.561	124	1.685
2. Baratzagintza	607	76	683
3. Fruitugintza	1.535	46	1.581
4. Nekazal mekanizazioa	2.279	417	2.696
5. Basogintza	297	41	338
6. Lorategi eta apainketa	386	88	474
7. Abelzaintza	1.257	319	1.576
8. Erika nekazal industria	396	25	421
9. Arrantza	78	10	88
10. Eraikuntza	4.120	514	4.634
11. Zura industria	694	94	788
12. Elektrizitatea	3.409	47	3.456
13. Elektronika	3.053	103	3.156
14. Hotza eta klimatizazioa	400	36	436
15. Delineazioa	895	225	1.210
16. Automozioa	2.298	27	2.325
17. Eraiketa metalikoak	796	8	804
18. Soldadura eta metalezko estrukturak	2.127	12	2.139
19. Metalurgia	616	63	679
20. Industria kimikoa	891	199	1.090
21. Arte grafikoak	132	46	178
22. Industria mekanikoa	2.100	38	2.138
23. Ehungintza	367	2.684	3.051
24. Oinetakoak eta larrua	165	153	318
25. Obra publikoak	184	30	214
26. Fluidoaren mekanika	1.198	4	1.202
27. Administrazioa eta bulegoak	2.334	4.048	6.382
28. Informatika	1.626	1.028	2.654
29. Eskulangintza	260	629	889
30. Ileapainketa eta estetika	180	2.016	2.196
31. Osasunekoak	752	2.470	3.222
32. Enpresa teknikak	3.974	2.176	6.150
33. Garraioa, kargen mug.	3.287	431	3.718
34. Ostalaritza	1.309	997	2.306
35. bestelakoak	1.337	1.024	2.361
GUZTIRAK	47.991	19.974	67.965

Iturria: INEMek egindako estatistikak. 1984

Hala ere, egia da aipatutako ikastaroen artean, pixkanaka nolabait berriak diren informatika eta enpresa tekniken azterketa eta antzekoak sartzen ari direla. Baina, ikastaro hauek kuantitatiboki ez dute ia garrantzirik ez emakume, ez eta gizonen artean ere.

Aipatutako arazo hau ez da gure herrian bakarrik gertatzen. Elkarte Europarren Batzordeak, emakumezkoa lan merkatuan sartzeko berdintasun handiagoa, eta lanean ari dela oportunitate berdinak izateko epe laburreko —1986-1990— programa bat martxan jarri du.

Programa honen giltza bat irakaskuntza eta heziketa da. Proposatutako neurrien artean, nabariak datozen hauek dira:

- Heziketa ihardueretan oro har, eta etorkizuneko lanbideekin lotura dutenetan bereziki, bai emakume gazteen bai emakume helduen parte hartzea handiagoa izaten saiatzea.
- Emakumeek partaidetza txikia duten lanbideetaruntz bideratzeko neurri espezifikoak garatzea. Eremu honetan, gure herriaren errealitatea, dudarik gabe, oso makala da, lanbideetan dagoen banaketa sexuala oso latza delako.

IRIS —Emakumeentzako Lanbide Heziketarako Proiektuen Sare Europarra— izeneko programa hau, garapen handi bat ari da lortzen. Proiektu hauek arlo asko besarkatzen dute; besteak beste: bankuak, eraikuntza, industri elektronikoak, eskulangintza edo inguru giroa.

HEZIKETAREN EDUKINA ESKOLAN

1.3

1.2. atalean aipatu berri ditugun datuek, hezkuntzaren sarbidean ikuspegitik gutxienez, oportunitate berdintasuna aurrera doala, garbi azaltzen digute.

Hala ere, irakaskuntzan somatzen diren prozesuek oraindik ere rolen sexu banaketak eragindako proiektu pertsonalak baldintzaten dituzte nolabait. Egoera honetan, mota bateko edo besteko ikasketara egiten den gizon eta emakumeen bideratze hautatzailea, adibide nabarmena da. Nahiz eta, ikusi dugun bezala, neskek eskola garaian mutilek baino errendimendu hobea izan, gero lanpostu espezifikoekin lotura gutxien duten ikasketara bideratzen dira gehienbat, bai eta giza kategoria gutxiago eta etorkizun profesional txarragoa duten ikasketara ere.

Kontraesanezko gertakizun honen arrazoia azaltzeko gure gizarteak funtzionatzeko eta berregintzarako dituen era ezberdinetan bilatu behar da. Gizartean emakume eta gizonentzako jarrera arauak eta giza itxaropen ezberdinak izateaz gain, badaude emakumeentzat eta gizonentzat propio diren irudi bereziak. Hauek bere jarreraren eredu moldatzaileak dira. Dudarik gabe, mutil eta neska txikientzat, familiaren ondoren, bizitzaren lehenengo urteetan inguru baldintzatzaileak nagusia eskola da; beraz, eskolaren bidez egiten den estereotipoen transmisioaren azterketa oso garrantzitsua da.

Sexuari loturiko determinismo hauek nola transmititzen diren jakitea zaila da. Ikerketa batzuek adierazten dutenez, OHOtik BBB edo LHra, BBB edo LH Itik unibertsitatera edo lan merkatutarako igaroaldietan hartu behar diren erabakien baldintzaileak garrantzi handia dute. Dena dela, irakasleek —zentruetako bideratze profesional nagusiak—, eskolaren antolaketa, eskola barneko funtzioen banaketak, testu liburuek, eta abarrek, estereotipo hauen transmisioan, eragin handia dute.

Umeek txikitatik ikusi dituzten estereotipo hauek mantentzeko, tresneria eskolarrak izan dezakeen paperaren azterketa garrantzitsua da oso. Tamalez, eremu honetan egindako ikerketak oso urriak dira, Euskadin bereziki.

Irakasleen, sexu bat edo beste duten ikasleen aurreko jarreraren, emakumezkotasuna eta gizonezkotasunaren ideiek zer nolako eragina duten neurtzeko ikerketa gutxi egin da. Gauza bera gertatzen da testu liburuei dagokienean. Halere, Estatu mailan, badago OHOan gaztelaniaz erabiltzen diren testu liburu gehienak aztertzen dituen lan bat. Euskadin berriz, ez dago horrelakorik euskaraz erabiltzen diren testuei buruz. Interesgarria litzateke beraz, antzeko lan bat egitea, gero, belaunaldi berrien hezkuntzaren mugatzaile sexistak gainditzeko lan ereduak definitzeko.

Gertatzen ari denaren eredu gisa —euskal ereduaren estatuaren eredutik zenbateraino urruntzen den ala ez, neurtzeko tresnarik ez badaukagu ere—, Emakumearen Erakundeak (Instituto de la Mujer) argitaratutako “Modelos masculino y femenino en los textos de EGB” izeneko liburuaren zenbait emaitza jasoko dugu hemen. Estudio honetan, Estatu Espainiarrean erabiltzen diren testu liburu kopuru handi bat aztertzen da.

Lan honek, irudiak, testuak eta adibideak aztertzen ditu. Aztertutako testuek, OHOk maila bakoitzeko hizkuntza eta gizarte zientzien arloak osatzen dituzte.

Gogoan hartu beharreko ideia nagusiak hurrengo hauek dira: emakumeen protagonismo eskasa eta gizon helduaren oinarritzko funtzioa erreferentzi gisa bai jarreraren transmisioan bai eta portaeraren pauten adibideetan.

1.26. TAULA. Sexu, adin eta rol motaren arabera pertsonaiak O.H.O.an gaztelaniaz erabiltzeko testu liburuetako irudi, testu eta adibideetan

IRUDIAK + TESTUAK + ADIBIDEAK

		Um.	Gazt.	Held.	Zahar.	Um.	Gazt.	Held.	Zahar.	Emak.	Gizon.	Guztira
Hizk.	E.	391	104	642	31	815	185	2.330	84	1.168	3.394	4.562
	%	8,6	2,3	14,1	0,01	17,9	4,1	51,1	1,8	25,7	74,3	100
Giz. Zien.	E.	275	108	526	27	614	197	1.893	25	937	2.729	3.666
	%	7,5	2,9	14,3	0,7	16,7	5,4	51,7	0,7	25,5	74,5	100
		666	212	1.168	58	1.429	382	4.223	109	2.105	6.123	8.228
		8,1	2,6	14,2	0,7	17,3	4,6	51,3	1,3	25,6	74,4	100

LIBURUA		ROL NAGUSIA							BESTELAKO ROL BAT								
		Nesk.	Emak.	Mut.	Gizon.	Guztira	E.	G.	Nesk.	Emak.	Mut.	Gizon.	Guztira	E.	G.		
Hizk.	E	59	46	125	256	486	105	381	172	203	325	536	1.236	375	861		
	%	12,1	9,5	25,7	52,7	—	21,6	78,1	13,9	16,4	26,3	43,4	—	30,3	69,6		
Giz. Zien.	E					491	110	381					1.262	432	830		
	%						22,4	77,6						33,7	66,3		
E. GUZTIRA							977	21,5	762						2.498	897	1.691
% GUZTIRA								22,0	78,0							32,3	67,7

Iturria: Modelos masculino y femenino en los textos de E.G.B. Madrilgo Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer de Madrid)

EMAKUMEAK IRAKASLE

1.4

Azken aztergai bat, irakasle denean emakumeak jokatzeko duen papera da. Gai hau, sozializazio prozesuak, hezkuntzak —eskolaurre eta OHOk lehenengo urteetan batez ere— asko baldintzatu dituela kontutan harturik, oso erabakiorra da. Honela, emakumeek, giza rolen banaketa sexualak sortarazten dituen eskemen aurrean, testu liburuetan garbi ikusten den bezala, kontrapisua izan behar dute.

Aipatutakoari jarraituz, alde hauek azpimarra daitezke:

1. Bizitzaren lehenengo etapetara loturiko hezkuntzan — eskolaurrea eta OHO— emakumeen protagonismoa erabakiorra da. Adibidez, eskolaurreko irakaslearen % 93,4a emakumeak dira, eta OHOn % 72,1a.

1.27. TAULA. Euskadiko A.E.ko irakasleak, eskolaurre eta O.H.O.an, sexuaren arabera (Guztira eta portzentaiak)

	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA	
Eskolaurrea	202	6,6	2.893	93,4	3.095	100,0
OHO	3.714	27,9	9.616	72,1	13.300	100,0

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

2. BBB eta UBIn garaian, emakume irakasleen pisu erlatibo handiagoak irauten du. Halere, OHOn aldean, asko jaisten da; % 55,6ra hain zuzen ere. Zifra hau ikaslearen artean ere, oso antzekoa da.

1.28. TAULA. Euskadiko A.E.ko irakasleak, BBB eta UBIn, sexuaren arabera

	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA
Irakasleak	2.138	2.678	4.816
%	44,4	55,6	100,0

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Aipatutako portzentaia hauek, BBB eta UBIn irakasle osoari dagozkie. Egia esan, zifra hauek BBBaren adarren arabera izan daitezkeen ezberdintasunak izkutatzen dituzte. Emakumeak hizkuntz asignaturetan pisu erlatibo handiagoa duela soma daiteke, eta gizonek berriz, zientzi asignaturetan. Orain arte erabiltzen ari garen datuen iturrian, EUSTATEk egindako 87-88ko irakaslearen estatistikan hain zuzen, ez da honelako informaziorik aurkitzen, eta horregatik ezin dugu gai hau hobeto aztertu.

3. BBB eta UBIn ikusitako emakume eta gizonezko, ikasle eta irakasleen arteko protagonismoaren berdintasuna, LHan dagoenarekin osatzen da. Irakaskuntza ertainen eremu honetan, ikaslegoaren gertatzen zen bezala, irakasle gehienak —% 66,3a— gizonak dira alegia.

1.29. TAULA. Euskadiko A.E.ko irakasleak, Lanbide Heziketan, sexuaren arabera

	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA
Irakasleak	2.468	1.253	3.721
%	66,3	33,7	100,0

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

BBBn gertatzen zen bezala, hemen ere arloen araberrako datuak falta dira. Hala ere, hipotesi zuzenenari jarraituz, sail industrialarekin lotuago dauden arloetan irakaslearen artean gehienak gizonezkoak izango direla pentsa daiteke, eta emakumeen zuzendutako espezialitateetan berriz —administratza, merkataritza, osasuna eta abarretan—, gehienak emakumeek osatuko dutela.

4. Unibertsitatean ordea, emakumeen papera erabat desorekatutik dago, eta irakaslearen gutxiengoa da bai fakultateetan, bai eta unibertsitate eskoletan ere. Salbuespen bakarrak, irakaslearen prestakuntza, erizaintza eta gizarte lanetarako ikasketetan aurkitzen dira. Ikus daitezenez, bai ikasle bai eta irakasleen ikuspuntutik ere, emakumeentzako diren ikasketarik tipikoenak dira.

1.30. TAULA. Euskadiko A.E.ko irakasleak, Unibertsitate-Eskola eta Fakultateetan, sexuaren arabera

	GUZTIRA	% EMAKUMEAK
Goi-Eskola Teknikoak	321	12,4
Unibertsitate-Fakultateak	1.901	26,3
Unibertsitate-Eskolak	853	38,6
GOI-ESKOLA TEKNIKOAK		
Arkitektura	51	5,9
Injinerutza	270	13,7
UNIBERTSITATE-FAKULTATEAK		
Arte Ederrak	101	31,6
Zientziak	317	33,4
Informatika	101	29,8
Medikuntza Zientziak	366	15,5
Informazio Zientziak	120	17,5
Filosofia eta Hezkuntza Zientziak	190	27,3
Filologia eta Geografia eta Historia	224	43,7
Teologia	58	3,5
Politika eta Soziologia	26	27,0
Ekonomi eta Enpresa Zientziak	257	23,9
Zuzenbidea	151	24,5
UNIBERTSITATE-ESKOLAK		
Injinerutza Tekniko Industrial	255	15,7
Meatze Injinerutza Teknikoa	40	10,0
Enpresa Zientziak	86	37,2
OHoko Irakaslearen Prestakuntza	334	50,3
Erizaintza	106	64,2
Gizarte Lana	32	53,1

Iturria: Irakaskuntzaren Estatistika 87-88. EUSTAT.

Laburbilduz, emakume eta gizonezkoen pisu erlatiboa, hezkuntz sistema beraren adierazle garbi bat da, eta nolabait bere errepikapena da. Emakumezko irakasleak, emakumezko ikasleak gaur egun interes handien duten hezkuntz adarretan gehiengoa dira. Emakumearen pisu erlatibo handiagoa edo txikiagoa, historikoki izan diren joera orokorren adierazlea da, rol profesionaletarako sexu araberako ezberdintasunaren joerak alegia.

Azkenik azpimarratu behar duguna zera da: irakaskuntzaren maila igotzen den arabera, eta honekin batera irakasle lanbidearen ospea, emakumearen pisu erlatiboa jaisten dela. Honek, sexuaren araberako lan banaketan emakumeak ematen zaion espezializazioa adierazteaz gain, heziketa industrialarekin eta benetako lan integrazioarekin lotuago dauden eremuetan, emakumea, gizonarekiko egoera benetan txarrago batean dagoela ere adierazten digu.

2

EMAKUMEAK ETA LAN MERKATUA

80 etako hamarkadan, lan merkatuan emakumeen parte hartzea, indartu egiten da argi eta garbi. Emakumearen iharduera tasaren aldaketek ikustarazten digute joera hau, gazte taldeetan bereziki.

Joera hau adierazten duten zenbait faktore, datoen hauek dira: eskolatzeko mailaren hobekuntza, ezkonkortasuna eta ugalkortasunaren jaitsiera —eta honekin batera, familien handiera eta egituraren aldaketa—, zerbitzu sektorean enpleguak sorketaren kontzentrazio aurrerakorra, eta bai eta gizartean emakumeak duen paperari dagokion kultur- perspektibaren aldaketa garrantzitsu bat ere. Euskadiko A.E.an aldaketa soziala ulertzeko erabateko garrantzia du joera honek.

Hala eta guztiz, iharduera tasaren gehikuntza soil batek, nahiz eta oso erabakiorra izan, ez du gehiegi esan nahi ikusi ahal izango dugunez, prozesu honek lan merkatuan dagoen gizon eta emakumezkoen arteko desorekaren oinarriak aldatu besterik ez ditu egin. Europako Ekonomi Elkar-teak egin berri duen txosten baten arabera, "Employment in Europe 1989", arlo honetan sexuen berdintasuna lortzeko aurrerapena motela izan da, eta lanaren sexu banaketa ia ez da aldatu. Banaketa hau gizartean prestigio txikiago duten eginbehar produktiboak, —bai lan arloan, bai eta gainontzeko arloetan ere—, emakumeei egokitzean dagoelarik. Arazo honek zera esan nahi du: lan egonkortasuna, soldata maila eta enpleguaren kalitateari dagokienez, emakumeen aurkako egoera bat dagoela.

Honez gain, ordea, emakumearen iharduera tasaren gehikuntza, lan krisialdi sakon batean gertatu da, lanbide netoak galtzeko joera handia zegoelarik; joera hau azken urteotan besterik ez da aldatu. Errealitatea zera da: gure herrian egon den langabezia iraunkorrak zapuztu egin duela emakume askok zuen lanbide bat lortzeko erabakia. Eta puntu honetan, ikusiko dugunez, sexuen arteko ezberdintasun prozesuak erabatekoak bezain ukaezinak dira.

Horregatik, lan merkatuan emakumeen sartzeko aurrerakorra ezin da banandu ez sartzeko honen baldin-tzen azterketatik, ez eta emakumeek benetako oportunitate berdintasuna erabiltzera jotzen duten errebindikazioak irauteko beharraren etsipenatik ere. Bai lan munduan sartzeko, bai eta ardura duten lanpostuetan eta prestigio dutenetan, orain arte egon ez den oportunitate berdintasunaz ari gara.

Atal honetan, euskal emakumeek Euskadiko Autonomia Elkarteko lan merkatuan gaur egun duten egoeraren balantzea egiten saiatuko gara, emakumeen ezberdintasuna nabarmen erakusten duten aldeak mugatzera zuzendurik.

Gaian sartu baino lehen, eskuragai ditugun informazio iturriei buruzko zenbait alde metodologiko azpimarratuko dugu. Iturri hauek bost estatistikatan oinarritzen dira gehienbat:

- a) INEk egindako Biztanleria Aktiboaren Inkesta —EPA—.
- b) EUSTATEk egindako "Ihardueraren arabeko biztanleria" —BIA— (PRA).
- c) INEMen langabezia erregistratuaren estatistikak.
- d) Biztanleriaren Zentsuak eta Biztanleen Udal Erroldak.
- e) Eusko Jaurlaritzako Lan eta Gizarte Segurantzaren Lan Merkatuaren Zentsua.

Gure helburua, iturri hauen metodologi azterketa egitea ez bada ere, garrantzitsua da zenbait puntu adierazgarri aipatzea.

Hasteko, estatistika hauek ez dira oso homogeenak eta ezin dira parean jarri, egiteko erabili den metodologia erabat ezberdina bait da.

Beste aldetik, ez dute ez eta barruko parekidetasunarik ere bermatzen, egiteko erizpideek etengabe-ko aldaketak jasaten dituztelarik. Ezaugarri hau EPA eta INEMek ematen dizkiguten datuei dagozkie; iturri hauek dira denboran zehar informazio gehiago ematen digutenak.

Azkenik, informazioaren barruko kalitatea aldakorra da. Hemen zera esan behar dugu: estatistika egiteko orduan, zehaztasun handiena eskaintzen digun inkesta BIA dela, EPAren baliokidea dena baino xehetasun handiagoa ematen duena. Hala ere, oso berria denez gero, ezin dugu erabili analisia epe luze batean egiteko.

Orain arte esan dugunak, ihardueraren arabera gaur egungo emakumeen egoera aztertze-ko EUSTATEk ematen dizkigun datuak erabiltzera bultzatzen gaitu, eta 80etako hamarkadan ihardueraren aldagaiek, hots okupazioa eta langabeziak, izan duten bilakaera baloratzeko, Zentsuak eta Erroldak ematen dizkigutenak. Azken hauek metodologi antzekotasun gehiena izan dute denboran. Honek ez du esan nahi, behar dugunean, beste iturri batzutara joko ez dugunik. Esate baterako: EPAr, Autonomia Elkarteen arteko gonbaraketak egiteko orduan.

EMAKUMEAK BIZTANLERIA AKTIBOAN

2.1

Lan merkatuari buruzko txostenak, biztanleriaren iharduera, mailen azterketa batetik hasi ohi dira. Gure lan honetan, planteamendu hau beharrezkoa da; honela gaur egun emakumearen iharduera tasek duten benetako inpaktoaren lehen balorapena egingo bait dugu, eta honen bidez, emakumeen ihardueran sartze aurrerakorren prozesuaren neurriarena.

Gaian sartzen bagara, eta 1989.eko Urriko BIA abiapuntutzat hartzen badugu, harrez gero ez bait dugu informaziorik, agerarazi behar dugun lehenengo datua zera da: gaur egun, Euskadiko A.E.an emakumearen iharduera tasa % 37,3koa dela.

Tasa hau txiki samarra da, BIAk iharduera eta lanbide maila handienak eman ohi dituela beti, hartzen badugu kontutan. Bestalde, gizonen iharduera tasa baino askoz ere txikiagoa da. Azken hau 16 urte eta gehiagoko gizonen % 68,4koa baita. Praktikan, Euskadiko Autonomia Elkartean gizonezko batek lan merkatuan parte hartzeko duen probabilitatea, emakumezko batek duena baino 1,8 aldiz handiagoa da.

2.1. TAULA. Sexuaren arabera iharduera tasak Euskadiko A. E.an (Biztanleria guztiaren % tan)

	TASA
Gizonezkoak	68,4
Emakumezkoak	37,3
GUZTIRA	52,5

Iturria: BIA, 89 Urria, EUSTAT.

Beraz, 80etako hamarkadan emakumearen iharduera mailak handitu badira ere —2.2. taulan ikus dezakegun bezala—, emakumeek gizonen aldean lan merkatuan parte hartzeko duten ezberdintasuna nabarmena da oraindik ere.

2.2. TAULA. Emakumeen iharduera tasaren eboluzioa Euskadiko A. E.an (Biztanleria guztiaren % tan)

TASA	
1981	24,0 (Biztanleriaren Zentsua)
1986	28,0 (Udal Errolda)
1989	37,3 (BIA)

Hala eta guztiz ere, lortzen ari diren aldaketak ez ditugu azpitik baloratu behar. Pertsonen adina jaisten den neurrian, gizon eta emakumearen iharduera mailak berdintzeko joera garbia ikus daiteke. 45etik 64era bitarteko urte dituen gizonezko batek lan merkatuan parte hartzeko duen probabilitatea, emakumezko batek duena baino lau aldiz handiagoa da. 25etik 44era bitarteko urteetan berriz, probabilitate hori 1,58ra jaisten da, eta 25 urte baino gutxiago dituztenen artean ia ia berdindu egiten da.

Beraz, zera esan dezakegu: lan merkatuan parte hartzearen benetako ezberdintasuna, 35 urte eta gehiagoko emakumeek jasan dutela, gainerantzeko adin talde guztietan, gizon eta emakumearen iharduera tasek berdintasunera jotzen dutela ikusten dugularik. Honek suposarazten digu etorkizunean berdintasuna, iharduera tasak neurtzen baditugu, nabariagoa izango dela.

2.3. TAULA. Sexu eta adinaren araberako iharduera tasak (Talde bakoitzeko biztanleriaren % tan)

A. Gizonezkoak	48,9	95,6	53,2
B. Emakumezkoak	50,0	60,5	13,5
A/B	0,98	1,58	3,94

Iturria: BIA, 89 Urria, EUSTAT.

Hala ere, bai eta belaunaldi berrietan ere, berdintasunak badu oraindik zenbait muga. 1986. urteko Erroldak ematen dizkigun datuak hartzen baditugu —adin taldeak garbiago bereizten dizkigutenak—, emakumeen iharduera mailak, ezkongortasuna edota ugalkortasunaren baldintzapean daudela oraindik ikusiko dugu. 25 urte eta 30 urtez geroztik batez ere, ihardueran sartzean, gizon eta emakumeen probabilitate diferentzialetan ikusten den mozketak egiaztatu egiten digu.

Emakumeen ihardueran, ezkongortasunak eta ugalkortasunak duten eragina ukaezina da. 25etik 54era bitarteko gizonen % 90 baino gehiagok lan egiten duten bitartean, emakumeen iharduera tasek 25-29 urteetatik aurrera, jaitsi besterik ez dute egiten, eta % 62,8an geratzen dira. Jaitsiera

hau, hasiera batean neurtua bada ere, 35 urteetatik aurrera bizkortu egiten da eta azkenean, 50-54 urtetako emakumeen iharduera tasa gizonarena baino ia bost aldiz txikiagoa den mailara iristen da —% 16a, % 91,5aren aldean—.

2.4. TAULA. Sexu eta adinaren arabera iharduera tasak (Talde bakoitzeko biztanleriaren % tan)

	GIZONEZKOAK	EMAKUMEZKOAK
15-19	31,1	28,8
20-24	67,0	57,2
25-29	95,0	62,8
30-34	97,9	45,8
35-39	98,0	29,6
40-44	97,2	21,8
45-49	95,4	17,9
50-54	91,5	16,0
55-59	75,8	14,8
60-64	39,5	10,8

Iturria: Biztanleen Errolda. 1986. EUSTAT.

Beraz, lan merkatuan belaunaldi berriak sartzen diren neurrian, ihardueran sartzeko ezberdintasuna geroz eta txikiagoa da. Hala ere, baldintzapeturik dago oraindik, gure gizarte honetan, iharduera eta ugalkortasuna bateratzea oso zaila da eta. Etorkizunean baldintza honek garrantzia galtzen badu ere, ez dugu azpitik baloratu behar ezberdintasunaren jatorrian izan duen eragin praktikoa.

Hiru euskal tasak, garatuagoak diren herrialdeen tasen ondoan jartzen ditugunean, garbi ikusten dugu Euskadiko A.E.aren iharduera tasaren maila oso txikia dela. 2.5. taulak ematen dizkigun datuetara baldin bagoaz, euskal iharduera tasa, ELGE (*) (OCDE)ko herrialdeek dutena baino askoz ere txikiagoa dela egiazta dezakegu —% 37,3 eta % 54,7—.

(*) Ekonomiko Lankidetzeta eta Garapenerako Elkartea.

2.5. TAULA. Gizon eta emakumeen iharduera tasak ELGEko herrialdeetan (Portzentaiak)

	GIZONEZKOAK						EMAKUMEZKOAK					
	1975	1979	1980	1981	1982	1983*	1975	1979	1980	1981	1982	1983*
Australia	90,7	87,7	88,0	87,7	87,1	87,0	50,8	50,5	52,0	51,9	52,0	52,4
Austria	82,5	82,3	81,8	81,6	84,2	82,7	47,9	49,6	49,2	49,6	50,9	50,3
Belgika	83,7	80,9	80,4	80,0	79,6	79,4	43,9	47,3	48,0	48,7	49,5	49,4
Kanada	86,2	86,2	86,3	86,4	84,9	85,0	50,0	55,5	57,2	58,8	58,9	60,3
Danimarka	89,8	89,6	89,0	88,3	88,7	89,2	63,5	69,9	71,4	71,8	72,0	72,5
Finlandia	79,7	82,2	82,8	83,0	82,9	82,7	65,6	68,9	70,1	71,4	72,8	73,5
Frantzia	84,4	83,2	82,5	81,2	80,4	79,4	49,9	52,5	52,5	52,5	52,9	52,1
Alemania	87,0	84,5	83,4	82,3	81,2	80,0	49,6	49,6	50,0	50,1	49,8	49,6
Grezia	81,4	79,0	79,6	81,2	80,0	78,8	33,0	32,8	33,0	36,9	36,5	36,1
Irlanda	88,5	87,3	87,9	87,5	86,8	86,5	34,8	35,2	35,0	35,7	36,2	36,2
Italia	84,2	82,7	82,9	82,8	81,8	81,0	34,6	38,8	39,8	40,5	40,3	40,8
Japonia	89,7	89,2	89,1	89,3	89,1	89,1	51,7	54,7	54,9	55,2	55,9	57,2
Herbehereak	83,2	79,0	79,6	79,9	80,5	80,3	31,0	33,4	35,4	37,5	38,8	38,7
Zeelanda Berria	88,6	87,0	86,5	86,6	85,7	85,8	41,1	45,0	44,8	45,6	45,2	45,4
Norvegia	85,9	87,0	87,6	87,5	87,2	86,1	53,3	61,7	63,2	64,2	65,3	67,0
Portugal	95,3	93,4	93,0	91,9	90,5	89,5	51,8	55,4	55,7	57,4	56,3	55,8
Espainia	91,3	82,6	81,3	80,6	79,6	79,3	31,6	32,4	31,9	31,7	33,0	33,1
Suedia	89,2	87,9	87,8	86,5	86,2	85,9	67,6	72,8	74,1	75,3	76,0	76,6
Suitza	97,4	93,8	94,1	93,6	91,9	90,0	49,6	49,4	49,9	50,3	49,6	48,6
Erresuma Batua	92,2	90,6	90,5	89,8	89,1	87,9	55,3	58,2	58,5	56,9	56,2	57,5
Estatu Batuak	84,7	85,1	84,7	84,5	84,3	84,7	53,2	58,9	59,7	60,7	61,4	61,9
Ipar Amerika	84,9	85,2	84,9	84,7	84,3	84,7	52,9	58,5	59,4	60,4	61,2	61,8
ELGE Europa	87,3	84,8	84,5	83,8	83,1	82,2	45,7	47,9	48,3	48,5	48,7	48,7
ELGE GUZTIRA	87,0	85,7	85,4	85,1	84,6	84,3	49,2	52,7	53,3	53,8	54,3	54,7

Iturria: L'integration des femmes dans l'economie. ELGE. 1985.

ELGE barruan dauden herrialdeak, iharduera tasaren arabera jartzen baditugu, honako jerarkia hau lortzen dugu:

SUEDIA	76,6	AUSTRIA	50,3
FINLANDIA	73,5	ALEMANIA	49,6
DANIMARKA	72,5	BELGIKA	49,4
NORVEGIA	67,0	SUITZA	48,6
ESTATU BATUAK	61,3	ZEELANDA BERRIA	40,8
KANADA	60,3	HERBEHERAK	38,7
INGLATERRA	57,5	IRLANDA	36,2
JAPONIA	57,2	GREZIA	36,1
PORTUGAL	55,8	ESPAINIA	33,1
AUSTRALIA	52,4		

Gure atzerapen erlatiboaren neurria uler daiteke, gure emakumeen iharduera tasa, herrialde eskandinabiarrei, Estatu Batuei eta Kanadari dagokien tasaren % 50aren inguruan kokatzen dela egiaztatzen badugu. Atzerapen honen beste alde bat soma daiteke, Holandak ezik herrialde guztiek, Grezia eta Irlanda barne direla, hau da garapen maila txikiena dutenek ere, euskal tasa erraz gainditzen dutela egiaztatzen dugunean. Errealitate hau areagotu egiten da aztertutako datu europarrak 1983. urte-

koak bait dira; eta honek nabarmenki mugatzen du Euskadiko Autonomia Elkartean azken hamarkadan ikusten den iharduera tasaren hazkundearen garrantzia goratzeko edozein saio.

Egia da euskal emakumearen iharduera tasa, termino erlatibotan, txikia dela. ELGE barruan dauden herrialdeen artean ez da hau gertatzen, Estatuko gainerantzeko Komunitate Autonomoetan baino (*). 2.6. taulan Estatu mailan euskal egoera egokia dela ikusten dugu. Galizia eta Balearretako emakumeen iharduera tasek besterik ez bait dute euskal tasa gainditzen. Turismoaren intzidentziak —Balearak eta Katalunian— eta ohizko nekazaritzak —Galizian— ulertarazten digute egokiagoa den errealitate hau, ekonomi iharduera horiek, produkzio sistemarako sarbideak izan ohi dira eta.

2.6. TAULA. Sexuaren arabeko iharduera tasak, Autonomia Elkarteka

AUTONOMIA ELKARTEAK	IHARDUERA TASAK		
	% GUZTIRA	% GIZONEZKOAK	% EMAKUMEZKOAK
Andaluzia	47,02	66,65	28,52
Aragon	45,60	63,98	23,08
Asturias (Printzerria)	46,96	62,75	32,10
Balearak (Irlak)	52,42	67,86	38,09
Kanariak	51,21	70,33	32,59
Kantabria	47,59	66,54	30,26
Kastila-La Mantxa	45,36	65,66	25,93
Kastila-Leon	46,40	63,65	29,60
Katalunia	51,17	67,52	37,10
Komunitate Valentiarra	50,07	65,02	33,29
Extremadura	44,29	63,72	25,91
Galizia	53,32	66,86	41,37
Madril (Komunitatea)	47,69	67,06	29,72
Murtzia (Lurraldea)	47,96	64,38	32,60
Nafarroa (Foru Komunitatea)	48,71	66,27	32,00
Euskal Herria	49,55	65,94	34,11
Errioxa	49,26	67,72	31,76
Zeuta eta Melilla	49,04	71,34	28,75
GUZTIRA	48,85	66,50	32,26

Iturria: INE. Biztanleria aktiboaren Inkesta. 1988.eko 4.hiru hilabetekoa.

Zein da herrialde garatueto eta Euskadiko A.E.ko emakumeen iharduera mailetan dagoen desfasearen jatorria? Galdera hau erantzuten saiatzeak, etorkizunean oportunitate berdintasun politikei eman behar zaien norabideari buruzko zenbait pista eman diezaguke. Honi buruz prest dugun informazioa urria da baina badugu aipamen interesgarri bat; adinaren arabeko emakumearen iharduera adierazten digun taula bat hain zuzen ere. 10en Europakoa, hau da, Estatu Espainiarra eta Portugal sartu aurretik EEE (CEE)a osatzen zuten herrialdeetakoak.

(*) Euskadiko A.E.an eta ELGEko herrialdeen arteko desfasearen benetako zabaltasuna, 2.5.eta 2.6. taulak adierazten dizkigun zifrak baino txikiagoa izan daiteke; ekonomiaren sektore informal hau lan merkatuan sartzeko zailtasunak dituzten kolektiboetako emakumeen artean emakumeena— begira bait dago. Hala ere, datuen urritasunak, arazo honetan sakontzea eta hipotesi honen balioa baieztatzea galeratzen digu.

Emaitzek zera erakusten digute: desfasea, 35etik 59era bitarteko urteetan eta batez ere 40tik 54era bitartekoetan dagoela erakusten digute. Adin hauetan, euskal emakume batek biztanleria aktiboaren barruan egoteko duen probabilitatea, EEEn herrialdeetan bizi den emakume batena baino hiru aldiz txikiagoa da ia.

2.7. TAULA. Adinaren arabera emakumearen iharduera tasak, Euskadiko Autonomia Elkartean eta EEE-10en herrialdeetan (Portzentaiak adin taldeka)

ADINA	% A CAE	% B CEE-10	A/B
15-19	28,7	29,3	0,97
20-24	57,2	69,2	0,82
25-29	62,8	66,6	0,94
30-34	45,8	63,4	0,72
35-39	29,6	63,8	0,46
40-44	21,8	62,4	0,34
45-49	17,9	57,2	0,31
50-54	16,0	49,7	0,32
55-59	14,8	36,5	0,40
60-64	10,8	13,7	0,78

Iturria: EUROSTAT eta 1986.eko Biztanleen Errolda.

Detektatzen diren ezberdintasunak, euskal gizon eta emakumeen arteko desfaserik handiena egiaztatzen den adinetan daudela hain zuzen ere, gogora dezakegu une honetan. Euskadiko emakumeak, Europakoak baino beranduago sartzen direla lan merkatuan baieztatzen digu honek. Hau egia bada, eta orain urte batzu Europan jarraitutako prozesuarekin gu ere hasi garela onartzen badugu —emakume gazteen iharduera tasak, Europarren taseetatik hurbil samar daude dagoeneko—, etorkizunean emakumearen iharduera mailen gehikuntza azkarra izango dela pentsa dezakegu; Europan gaur egun ezagutzen diren mailetara hurbildu arte.

Hurbiltasunaren tesi hau, Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer)k agindupean CISEk, ugalkortasunaren arabera, egin zuen emakumeen iharduera laboralari buruzko azterketaren emaitzek baieztatu egiten digute. Lan honek, honekin zerikusia duten faktoreak, oso zehazki ateratzen ditut; hezkuntza aldagaiak duen garrantziaren inguruan daudela batez ere.

CISEk dioenez, merkatuan lana eskaintzeko erabakia, emakumeen denboraren prezioaren arabera izaten da, hots, etxean geratzeak duen oportunitate kostua. Hau da, emakumeen lan partaidetasunak, bai kalitate mailan bai kantitate mailan ere, ondo erantzuten die merkatu alokairu potentzialaren gehikuntzei. Erlazio hau askoz ere gogorragoa da ezkongabeak ez diren emakumeentzat, gaur egun lan merkatuan kementsukiago sartzen ari direnak hain zuzen.

Hala ere, soldata potentzial handi bat lortzeko ahalbidea, hezkuntza mailaren menpean dago neurri handi batean. Horregatik, alokairu ordainketaren perspektibak hobetzean, Estatu Espainiar eta Euskadiko belaunaldi berrietan ikusten den emakumeen iharduera tasaren gehikuntza iraunkor batean izango du ohiartzun.

Prest ditugun datuek eskolatzeko maila eta iharduera tasaren arteko harremana baieztatzen digute. Hau dela eta, Euskadiko Autonomia Elkartean, lehen mailako ikasketak dituzten emakumeen ihar-

duera tasa, % 19koa den bitartean, bigarren mailako ikasketak dituzten emakumeena % 59,8koa da, eta ikasketa unibertsitariak dituzteena berriz, % 69,6koa.

2.8. taulan ikus dezakegun bezala, eskolatzeko mailaren eragina 45 urteetatik aurrera batez ere, erabakiorra da. Hau da, lehen mailako ikasketak dituzten emakumeen artean % 11,4ek, eta bigarren mailako ikasketak dituztenen artean % 28,5ek besterik ez dute ihardueran parte hartzen jarraitzen adin hauetan; emakume unibertsitarien arteko portzentaia berriz, % 58,2ra iristen da.

2.8. TAULA. 16 urte baino gehiagoko emakumeen iharduera tasak, eskolatzeko mailaren arabera (Talde bakoitzeko biztanleriaren % tan)

	< 25 URTE	25-44 URTE	45 ETA GEHIAGO	GUZTIRA
Lehen mailakoak	52,2	37,7	11,4	19,0
Bigarren mailakoak	50,9	75,4	28,5	59,8
Hirugarren mailakoak	40,4	89,4	58,2	69,6

Iturria: BIA. 89.eko IV hiru hilabetekoa. EUSTAT.

Emakumeen lan iharduerarako joeran, gaur egun eragin handia duten beste bi faktoreen bilakaera ere lagungarri izango da, lan merkatuan emakumearen sartzeko hazkorrerako, neurri handi batean eskolatzeko mailaren hobekuntzari lotuta dagoena. Bi faktore horiek, seme alaben kopurua eta senararen soldata maila dira.

Seme alaben kopuruaren gehikuntza lan merkatuan parte hartzearen aurka doa, etxean denbora produktibitatea handitzen den neurrian. Hiru urte baino gutxiagoko seme alaba bakoitzagatik, etxeko lana eguneko bi ordutan gutxienez gehitzen dela jotzen da. Horregatik ezinbestekoa da seme alaben ardura gizarte funtzioa dela onartzea. Beraz, dauden gizarte zerbitzuak familien beharretara egokitu behar dira.

Emakume ezkonduen parte hartzerako bigarren oztopoa, gizonaren soldata maila izan daiteke. Familia modernoan, ongitasuna lortzeko kostuak ikaragarri gehitu direla dirudi, bizimoduan sortu diren aldaketa sakonak, eta hauek ekarritako gastu handiagoen eraginaz —etxebizitza handiagoa eta erosoagoa, oporrak, aisi tarteak eta astialdiak betetzeko errekurtsioen erabilpen hazkorra, etab...—. Honek, emakume ezkonduak lor dezakeen soldataren erakartasuna gehituko du, eta honekin batera iharduera mailak.

Beraz, hurrengo urteetan, emakumearen iharduera tasaren gehikuntzarako joera aurrikus daiteke.

Hurbiltasun hau positiboa da, zalantzarik gabe, baina ez dugu inolaz ere ahaztu behar iharduera tasaren gehikuntzak ez duela nahi ta nahiez, berdintasuna esan nahi. 2.9. taulan ikus dezakegun bezala, nahiz eta Europako emakumeen iharduera tasak euskal emakumeenak baino askoz ere altuagoak izan, nabarmenki urruntzen dira gizonen tasetatik.

2.9. TAULA. Sexu eta adinaren arabera iharduera tasak, EEE-10ean
(Portzentaia adin taldeka)

ADINA	% GIZONEZKOAK	% EMAKUMEZKOAK
15-19	33,8	29,3
20-24	68,0	69,2
25-29	92,7	66,6
30-34	96,7	63,4
35-39	97,4	63,8
40-44	96,7	62,4
45-49	95,4	57,2
50-54	90,0	49,7
55-59	73,3	36,5
60-64	37,5	13,7

Iturria: EUROSTAT eta berezko laborapena.

Bestalde, ihardueraren gehikuntzak ez du nahitanahiez, lanbide mailen gehikuntza esan nahi, eta askoz ere gutxiago, egiazta dezakegun bezala, langabezia nagusi den herrialde batean.

EMAKUMEEN LANGABEZIA

2.2

Denok dakigun bezala, 70etako hamarkadan eta 80etako hamarkadaren lehenengo erdian gutxie-
nez, ELGEko herrialde guztiek langabeziaren gehikuntza erabakiorra jasan dute. Gehikuntza hau
Euskadiko A.E.an batez ere oso gogorra izan da.

Erabat txikia den emakumeen iharduera tasak definitzen duen egoera batean, langabeziaren aurrean
emakumeek duten ezberdintasuna gehiegizkoa ez izatea litzateke arrazonagarri. Hala ere, errealitatea
zeharo ezberdina da. 1989.eko Urrian BIAk zenbatzen dituen 164.200 langabeen % 57,9a emaku-
meak izateaz gain beren langabezia tasak zera erakusten digu: emakumeek duten langabezirako
probabilitatea, gizonena baino 2,42 aldiz handiagoa dela —% 12,2 eta % 29,6—. Beraz, lan merka-
tuan emakumezkoek duten ezberdintasuna ukaezinezko errealitatea da, kualitatiboki erabakiorra
dena, eta iharduerako propentsio txikia eta lan merkatuan sartzen diren pertsonentzako langabezira-
ko probabilitate handiagoa esan nahi duena.

2.10. TAULA. Sexuaren arabera langabezia tasak Euskadiko A.E.an (Biztanleria aktiboaren portzentaia)

	TASA
Gizonak	12,2
Emakumeak	29,6
GUZTIRA	18,5

Iturria: BIA. 89 Urria. EUSTAT.

Enpleguan parte hartzeko posibilitateetan dagoen gizonen aldeko ezberdintasun egoera honek, 25etik 44era bitarteko urte dituzten emakumeei egiten die kalterik handiena; bai langabeziarako probabilitate diferentziarik handienak izateagatik, bai eta emakumezkoen arteko iharduera maila handienak izateagatik ere. Egoera hau oso kezagarria da, gizonaren aldeko langabezia probabilitate-rik handiena, orain arte lan ihardueran parte hartzeko zeuden oztupoak puskatzeko joerarik handiena duten emakumezko belaunaldietan ematen dela erakusten bait digu.

Beraz, iharduera tasen bilakaerak isladatzen duen berdintasunerako joera, langabeziari buruzko datuen bidez aztertu beharra dago; ihardueran emakumeen hurbiltze handiagoak zera esan nahi du neurri handi batean: langabezia.

2.11. TAULA. Sexu eta adinaren arabera langabezia tasak (Biztanleria aktiboaren % tan)

	< 25 URTE	25-44 URTE	45-64 URTE
A. Gizonak	39,7	9,8	3,8
B. Emakumeak	53,0	25,3	8,9
B/A	1,33	2,58	2,34

Iturria: BIA. 89 Urria. EUSTAT.

Euskal emakumeak eta ELGEko gainerako herrialdeetakoan arteko langabeziari buruzko egoera diferentziala, 2.12. taulan egiaz daiteke. Taula honetan eskaintzen den informazioak, ELGEko herrialdeetan dauden langabezia mailak txikiagoak direla beti, erakusten digu argi eta garbi. Irlanda eta Estatu Espainiarra besterik ez dira iharduera tasa antzekoak dituztenak, Euskadiko A.E.koak baino txikiagoak direlarik.

Langabezia tasetan dauden ezberdintasun handienak, Japoniera, herrialde eskandinabiar eta Estatu Batuei dagozkienak dira. Herrialde hauetan, emakumeen langabezia tasa % 7koa baino txikiagoa da, hau da, euskal emakumeen tasa baino lau aldiz txikiagoa gutxienez.

2.12. TAULA. Emakumezko langabezia tasa ELGEko herrialdeetan (Biztanleria aktiboaren % tan)

	TASA
Australia	8,3
Belgika	17,4
Kanada	9,4
Danimarka	8,0
Finlandia	4,4
Frantzia	13,7
Alemania	9,3
Grezia	11,5
Irlanda	22,1
Japonia	2,8
Luxenburgo	2,3
Herbehereak	12,2
Zeelanda Berria	4,3
Norvegia	2,7
Portugal	9,0
Espainia	27,9
Suedia	1,9
Erresuma Batua	9,6
Estatu Batuak	6,2
Euskadiko A.E.	29,6

Iturria: BIA. 89 Urria. E.A.E.rako eta 1988.eko enplegu perspektibak ELGEko herrialdeetarako. (1987. urteari erreferentzia eginez)

2.13. taulan egiaztatzen den bezala, Euskadiko A.E.ko emakumearen langabezia tasa, Estatu mailan ere altua da. Andaluziak eta Extremadurak besterik ez dute gure Elkarrekin duen tasa baino handiagoa.

2.13. TAULA. Emakumezko langabezia tasak autonomia elkarrekin (Biztanleria aktiboaren % tan)

ANDALUZIA	37,5	KATALUNIA	27,4
ARAGON	26,3	K. VALENTZIARRA	24,0
ASTURIAS	26,6	EXTREMADURA	6,5
BALEARAK	6,3	GALIZIA	14,6
KANARIAK	9,5	MADRILGO K.	1,8
KANTABRIA	30,2	MURTZIAKO L.	25,4
KASTILA-LA MANTXA	23,6	NAFARROA	26,3
KASTILA-LEON	29,7	EUSKAL HERRIA	30,8
ERRIOXA	23,2	ZEUTA-MELILLA	42,2

Iturria: EPA 1988. INE.

Beraz, ELGE mailan, Euskadiko A.E.a, emakumearen iharduera tasa txikiena eta langabezia maila handienak dituzten herrialdeetako bat da. Hau dela eta, Euskadiko emakumearen okupazio koefizientea —biztanleria guztian enplegu bat duten pertsonak— ELGEko koefizienterik txikienetakoa da. Gure Elkarrekin 16 urte baino gehiagoko lau emakumetatik, batek besterik ez du lanik —% 26,3 hain zuzen ere—.

Euskal emakumeek ELGEko emakumeek baino egoera larriagoa izateaz gain, gizonen aldean jarrita ere, lehen ikusi dugun bezala, egoera txarrago batean daudela esan behar da. 16 urte eta gehiagoko emakume okupatuak % 26,3 dira; gizonei dagokien portzentaia berriz, % 60,1koa da.

Bukatzeko zera esango dugu: lanaren aurrean euskal emakumeek diskriminazio bikoitza dutela; batetik, lan gutxi dagoen herrialde batean bizi izateari dagokiona, eta bestetik, gizonen aldean duten oportunitate ezberdintasun nabarmenetik datorkiena. Hau dela eta, euskal emakumeentzat, datozen urteetan bai gizonekiko bai eta Europako emakumeekiko ere benetako berdintasuna lortzeko, lehenengo oztopoa enpleguaren arazoa da.

EMAKUMEEN ENPLEGUA

2.3

Lanaren aurrean emakumeek duten ezberdintasuna ez zaigu adierazten iharduera txikiago batean eta langabezia maila handiago batean baino. Gizonen enpleguaren aldean, emakumearen enplegua oso orientazio hautakorraren menpe bait dago. Bi dira azpimarratu behar ditugun puntuak:

1. Zerbitzu sektorean dagoen emakumeen enpleguaren kontzentrazioa

Lanaren sexu banaketan adierazgarria den lehen puntua, zerbitzu sektorean dagoen emakumearen enpleguaren kontzentrazioa da. Emakume okupatuen arteko % 80,8a zerbitzuetan aritzen dira, industrian berriz % 16,8a, eta nekazaritzan % 2,4a. Gizonen okupazio mailarik handiena industri sektorean kokatzen delarik —% 56,6a—.

Okupazio koefizienteak gonbaratzen baditugu, zenbait adierazle interesgarri lor dezakegu. Zerbitzu sektorean sexu bakoitzak duen okupazio portzentaia oso antzekoa dela egiaztatzen dugu —% 24,1 gizonena, eta % 21 emakumeena—. Bai eta benetako okupazio ezberdintasunak batipat nekazaritzan eta industri sektorean, egoten direla —% 34,1 eta % 4,4—. Beraz, emakumeen okupazio txikiagoa, gizonentzat erreserbatutako industri sektorean sartze urriaren ondorioa dela.

2.14. TAULA. Sexu eta ihardueraren sektorearen arabeko okupazio banaketa (Portzentaia bertikalak)

	% GIZONAK	% EMAKUMEAK
Nekazaritza	3,3	2,4
Industria	56,6	16,8
Zerbitzuak	40,1	80,8
GUZTIRA	100,0	100,0

Iturria: BIA. 89 Urria. EUSTAT.

2.15. TAULA. Sexu eta ihardueraren sektorearen arabera okupazio koefizienteak
(16 urte eta gehiagoko biztanleriaren % tan)

	% A	% B	
	GIZONAK	EMAKUMEAK	A/B
Nekazaritza	1,9	0,6	3,17
Industria	34,1	4,4	7,75
Zerbitzuak	24,1	21,2	1,14
GUZTIRA	60,1	26,3	2,29

Iturria: BIA. 89 Urria. EUSTAT.

2. Lanbide egitura sexuaren arabera eta diskriminatzailea

Azpimarratu behar dugun bigarren puntua, aipatutako sektore ezberdintasunetaz gain, sexuaren arabera bizibideen banaketan dagoen desoreka gogorra litzateke. 2.16. taulan ikus dezakeguna.

2.16. TAULA. 16 urte eta gehiagoko biztanleria okupatuaren bizibide egitura, sexuaren arabera
(Datu absolutuak eta portzentaia horizontalak)

	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA
Teknikariak eta profesionalak	34.812	67,2	17.025	32,8	51.837
Irakasleak	10.213	37,7	16.867	62,3	27.080
Zuzendari-gerenteak	6.089	93,8	403	6,2	6.492
Administrariak	46.397	58,6	32.830	41,4	79.227
Nagus. gerent. estat. ind. eta zerb.	26.540	68,8	12.064	31,2	38.604
Merkatariak eta saltzaileak	20.634	55,4	16.606	44,6	37.240
Ostalaritzarako langileak zerbitzu prest. eta etxekoak	16.933	31,6	36.641	68,4	53.574
Nekazaritza, abelazkuntza eta oihanlantzarako langileak	11.746	77,6	3.386	22,4	15.132
Arrantzaleak	7.410	97,6	187	2,4	7.597
Arduradunak, kapatazak, buruak	12.585	97,6	310	2,4	12.895
Harginak	1.885	98,7	25	1,3	1.910
Obrero siderometalurgikoak	20.331	96,9	667	3,1	20.998
Egurra eta papera	12.606	95,6	580	4,4	13.186
Industria kimikoa, beira, keramika, kautxua eta elastikoa	14.473	90,0	1.625	10,0	16.098
Ehunkiak, larrua, tapizak eta oinet.	2.947	47,2	3.290	52,8	6.237
Janariak, edariak, eta tabakoa	5.074	72,1	1.964	27,9	7.038
Mekanikariak, makineria, doitasunezko tresnak eta ibilgailuak	27.967	97,8	631	2,2	28.598
Elektrikariak, elektronika eta komunik.	19.426	92,0	1.703	8,0	21.129
Forjaketako lang., soldatzaileak eta txapist.	56.325	95,3	2.783	4,7	59.108
Arte grafikoak, papera eta kartoia	4.336	80,7	1.034	19,3	5.370
Eraikuntza	31.007	99,5	146	0,5	31.153
Merkatal flota	1.307	99,8	3	0,2	1.310
Karga eta deskarga: makinari. eta gidariak	42.033	96,8	1.372	3,2	43.405
Segurtasun indarrak, FFAA, babes pribatua	9.414	96,1	387	3,9	9.801
Bestelako lan ez-sailkatutak	507	72,9	189	27,1	696
OKUPATUAK, GUZTIRA	443.000	74,4	152.718	25,6	595.718

Iturria: Lan merkatua. 1986. Eusko Jaurlaritzako Lan eta Gizarte Segurantzaren Saila.

Aurreko taulari begira zera esan dezakegu:

- Industriarekin erlazionaturik dauden bizibideetan, emakumeen presentzia oso txikia dela. Arlo honetan, emakumeen pisua biztanleria okupatuaren % 10ekoa baino ez da, grafikagintzan —% 19,3—, elikadur industrian eta antzekoetan — % 27,9—, eta ehungintzan —% 52,8— ezik.
- Zerbitzu sektorean okerrago ordainduta dauden ogibideetan, pisu majoritarioa. Ogibide hauen barruan, ostalaritzarako eta etxeko lanetarako langileak daude —% 68,4—, dendariak eta saltzailak —% 44,6—, eta administrazio zerbitzuetan daudenak —% 41,4—.
- Hezkuntza sisteman papera erabakiorra: irakasleen % 62,3a emakumeak dira.
- Azkenik, presentzia txikia status sozialik handiena duen ogibide eta okupazioetan. Tekniko eta profesionalen arteko % 32,8a emakumeak dira. Enpresarien arteko portzentaia, % 31,2ra jaisten da, eta zuzendari gerenteen artekoa, % 6,2ra.

Emakumeen egoera desfaboratua, kategoria profesionalen mailan ere ikusten da, "Boletín Económico de Información Comercial Española" deitutako 2.310 zenbakitik ateratako 2.17. taulak adierazten digun bezala. Boletín honetako txostenak horrela esaten du:

"Kualifikazio mailari buruz zera ikusten da: erlatiboki emakumeen okupazioa batipat behe beheko mailetan dagoela; adar administratiboan edota esku lanetan. Aldi berean, nabari da emakumeen artean, bi heren aritzen direla maila administratiboetan, eta gizonen arteko portzentaia berriz, % 44koa dela.

Beraz, segmentazio bat somatzen da, emakumeak kualifikazio txikia duten mailetara eta lan administratiboetarantz bultzatzen duena."

2.17. TAULA. Sexuaren araberako soldata kategoriak (Portzentaiaetan)

KATEGORIAK	% GIZONAK	% EMAKUMEAK	% GUZTIRA	% GIZONAK	% EMAKUMEAK
Inginariak eta Lizentziatuak	94,1	5,9	100,0	5,6	1,8
Peritoak eta Laguntzaile tituludunak	88,6	11,4	100,0	3,8	2,5
Administrari Buruak eta Lantegikoak	88,8	11,2	100,0	8,3	5,3
Titularik gabeko Laguntzaileak	93,7	6,3	100,0	7,4	2,5
Administrari Ofizialeak	67,3	32,7	100,0	15,0	36,7
Menpekoak	87,9	12,1	100,0	3,4	2,3
Administrari Laguntzaileak	55,6	44,4	100,0	3,5	14,1
1. eta 2.eko Ofizialeak	94,3	5,7	100,0	27,5	8,4
3.eko Ofizialeak eta Espezialistak	84,5	15,5	100,0	22,5	20,9
Peoiak	74,9	25,1	100,0	3,0	5,1
16 eta 17 urteko Langileak	61,8	38,2	100,0	0,1	0,2
Teknikoak, Guztira	91,8	8,2	100,0	9,4	4,3
Administrariak, Guztira	75,6	24,4	100,0	37,6	61,0
Langileak, Guztira	88,7	11,3	100,0	53,0	34,4
GUZTIRA	83,5	16,5	100,0	100,0	100,0

Iturria: Boletín Económico de Información Comercial Española, 2.130 zenbakia, 1987.

Beraz, begi bistan dago, emakumeen lan perspektiben ezaugarria, lan merkatuan sartuta badaude ere, oportunitate ezberdintasuna dela.

Adierazi dugun errealitatea ezezkorragoa litzateke sektore publikoaren papera konpentsatzailea egongo ez balitz. Emakumeen diskriminazioa sektore pribatuko langileengan batez ere da nabarmen. Sektore pribatuan gizonak kontratatutik izateko duen probabilitatea, emakumeak duena baino 2,92 aldiz handiagoa da. Sektore publikoan berriz, proportzio hau 1,03koa da. Emakumeen diskriminazio erlatiboa, enpresarien munduan – langileekin edo langilerik gabe– sartzeko dituen posibilitateetan ere agertzen da. 16 urte baino gehiagoko gizon enpresari edo autonomoek duten %9,3aren ondoan, emakumeek duten indikadorea %4,1koa da. Honek zera adierazten digu: gizonezkoek duten probabilitate diferentziala 2,26 aldiz handiagoa dela.

Sektore publikoak duen berdintasunerako joerari dagokio, tekniko, irakasle eta administrarien artean emakumeek duten pisu garrantzitsua.

2.18. TAULA. Sexu eta egoera profesionalaren arabera okupazio koefizienteak (16 eta gehiagoko biztanleriaren % tan)

	% A GIZONAK	% B EMAKUMEAK	A/B
Enplegatzaileak-Autonomoak	9,3	4,1	2,26
S. publikoko alokatuak	5,9	5,7	1,03
S. pribatuko alokatuak	41,6	14,2	2,92
Bestelako egoera dutenak	3,3	2,3	1,43
GUZTIRA	60,1	26,3	2,29

Iturria: BIA. 89 Urria. EUSTAT.

Azkenik, nabariarazi behar dugun aspekto erabakior bat, honako hau da: hezkuntza sistema berriro ere ari dela egiten aipatu dugun lanaren sexu banaketa. Sistema honek gaur egun emakumeak protagonismorik handiena duen ogibideetara jotzen bait du emakumeak argi eta garbi. Honek ez digu uzten baiezkorregiak izaten, emakumeen lan integrazioaren mailan epe laburrerako egin behar diren aldaketa erabakiorrei begira, gaur egungo hezkuntza sistemaren orientazioan erabateko aldaketak egiten ez badira, behintzat.

EMAKUMEEN ENPLEGUARI BURUZKO BESTE ASPEKTU INTERESGARRI BATZUK

2.4

Badaude emakumeen lan ihardueran interesgarriak diren beste aspektu batzuk. Hauek, soldata berdintasuna eta lanean emakumeek jasotzen duten trataera dira, hain zuzen ere. Enpresa inizatiban emakumeek duten partaidetasuna ere interesgarria da.

EMAKUMEEN ENPRESA IHARDUERA

2.4.1

Enpresarien munduan emakumeek duten pisua adierazle garrantzitsua da lan merkatuan integrazio mailaren benetako eragina neurtzeko.

2.17. taulara itzultzen bagara, emakumeen egoera desfaboratua egiazta dezakegu berriro: gizonen-koek enpresa inizatiba bat aurrera eramateko duten probabilitatea, emakumezkoek dutena baino 2,26 aldiz handiagoa da.

2.19. taulan agertzen diren datuak hartzen baditugu kontutan, Euskadiko A.E.an bultzatzen diren enpresa ihardueretatik %31,7a besterik ez da emakume batek eraginda. Langileak kontratatzea suposatzen duten inizatibei dagokienez, gizon eta emakumeen arteko ezberdintasuna nabarmena da. Honelakoetan, emakumeen partaidetasuna, enpresa inizatiba guztietatik %15ekoa da.

2.19. TAULA. Sexuaren arabera euskal enpresariagoaren banaketa (Portzentaia horizontaletan)

	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA
Enplegatzaileak	85,0	15,0	100
Autonomoak	65,9	34,1	100
GUZTIRA	68,3	31,7	100

Iturria: BIA. 89 Urria. EUSTAT.

Hala ere, ekonomi krisiaren eragina, emakumeen enpresa inizatiba pizten ari da. Askotan, langabeziaren arazoa gainditzeko irtenbide bakarra, auto enplegua edota pertsona mailan egiten den ekonomi proiektu batean sartzea izaten da. "La empresaria española" deituriko lanean egiaztatzen denaren arabera, gizonen artean argi eta garbi ikusten den autonomo eta enpresarien erorketak ez du emakumeenganako paralelismorik, hauengan aitzitik, 1985. urtez geroztik gehikuntzarako joera detektatzen bait da.

2.20. TAULA. Enpresariagoaren Eboluzioa Estatu Espainiarrean. Balio absolutoak

URTEAK	EMAKUMEZKOAK		GIZONEZKOAK		GUZTIRA
	Enplegatuak	Autoenplegatuak	Enplegatuak	Autoenplegatuak	
1976	33.900	535.600	380.500	1.687.000	2.637.000
1977	32.500	520.100	362.500	1.662.000	2.577.200
1978	33.700	479.900	376.900	1.637.300	2.527.800
1979	31.600	480.100	356.900	1.653.700	2.522.300
1980	35.100	489.600	363.000	1.566.800	2.454.500
1981	33.300	462.400	332.700	1.539.800	2.368.200
1982	35.300	458.600	328.100	1.536.300	2.358.300
1983	30.700	491.000	305.000	1.575.700	2.402.400
1984	33.400	466.000	325.800	1.575.200	2.400.400
1985	33.300	485.300	293.600	1.525.300	2.337.500
1986	37.300	513.800	305.200	1.572.300	2.428.600
Ñ	33.646	489.309	339.109	2.455.827	
%	1,4	19,9	13,8	64,9	100

Iturria: EPA. INE. 1976 – 1986.

Hala eta guztiz ere, emakumeen enpresa orientazioa zerbitzu sektorean biltzen da; emakumeen enplegurako orientazio hautakorrak sektore honetara jotzen duelarik. 1986. urtean, emakumeen enpresa inizatibetatik ia % 90a biltzen zen hirugarren sektorean. Urtean zehar indartu egin da joera hau, 1976. urtean, portzentaia hau % 80koa baino txikiagoa bait zen.

Bestalde, merkataritza eta ostalaritza sektorearen pisu erebakiorra nabaria da; 1986. urteko emakumearen enpresa inizatibetatik % 70,7a bertan biltzen direlarik —1986.ean % 60,8a—. Hala ere, ez dirudi etorkizunean, sektore hau, hirugarrenaren barruko enpleguaren hazkundearen oinarritzko ardatzetako bat izango denik, eta gaur egungo sartzak, sektorearen saturazio handiagoa besterik ez duela esan nahi; beste aukerarik ez dagoenean, soilik jasan daitekeena.

Beraz, bide berriak ez irekitzeaz gain, emakumearen iharduerak ohizko produkzio esparruetaruntz jo duela esan dezakegu; eta honek oztopatu egingo duela etorkizunean emakumez osaturiko enpresariago garrantzitsu bat lortzea, bai kualitatibo bai eta kuantitatiboki ere.

2.21. TAULA. Iharduera adarren arabera emakumeek zuzendutako enpresa ihardueren banaketa (Portzentaia bertikalak)

ADARRAK	1976	1981	1986
Nekazaritza	4,4	2,1	3,3
Industria	16,8	8,0	8,4
Merkataritza eta antzekoak	60,8	69,9	70,7
Beste zerbitzuak	18,0	20,0	17,6
GUZTIRA	100	100	100

Iturria: EPA. INE.

Zerbitzu sektorerako joera eta honen barruan merkataritza sektorerakoa, Euskadiko Autonomia Elkartean are handiagoa da. Emakume enpresarien % 95,3a delarik, Gizarte Segurantzatik ateratako datuek osatzen duten 2.22. taulak adierazten digun bezala.

2.22. TAULA. Iharduera adarren arabera emakumeek zuzendutako enpresa ihardueren banaketa, Autonomia Elkarateak (Portzentaia bertikalak)

IHarduera Adarrak					
Autonomia Elkarateak					
	INDUSTRIA (1, 2, 3 eta 4 Sek.)	ERAIKUNTZA (5 Sektorea)	MERKATARITZA (6 Sektorea)	ZERBITZUAK (7, 8 eta 9 Sek.)	GUZTIRA = 100 %
1. Andaluzia	9,8	4,6	64,1	21,5	7.890
2. Aragon	14,7	0,4	57,6	27,3	1.833
3. Balearak	7,3	0,3	74,5	17,9	2.564
4. Kanariak	4,6	2,6	63,6	29,2	1.951
5. Kantabria	12,1	3,2	62,0	22,7	919
6. Kastila-La Mantxa	15,1	3,9	65,1	15,9	1.834
7. Kastila-Leon	8,8	4,1	68,0	19,1	3.313
8. Katalunia	11,7	1,6	58,0	28,7	15.855
9. Kom. Valentziarra	11,3	0,6	65,0	23,1	5.981
10. Extremadura	8,6	14,5	64,6	12,3	1.335
11. Galizia	16,5	2,5	58,0	23,0	4.032
12. Madril	5,4	2,0	55,0	37,6	10.881
13. Murtzia	22,8	5,9	64,4	6,9	1.077
14. Nafarroa	29,9	3,8	58,6	7,6	759
15. Euskal Herria	4,5	0,2	72,9	22,4	3.117
16. Asturiaseko Printzerria	11,6	1,8	64,5	22,1	1.698
17. Errioxa	15,4	—	66,5	18,1	460
GUZTIRA	6.787	1.605	50.355	16.752	65.499
%	10,4	2,4	61,6	25,6	100

Iturria: ROMERO LOPEZ, Marcial. "La empresaria española". Emakumearen Elkartea (Instituto de la Mujer).1987.

Hala eta guztiz, badago emakumez osaturiko enpresariagoaren eboluzioan joera positibo bat, —oraindik ia dena zerbitzu sektorean bildurik— emakume enpresarien produkzio orientazio motaren ezezko ondorioak bigun ditzakeena. Emakumez osaturiko enpresariagoaren eskolatze mailari buruz ari gara; azken urteotan ikaragarri hobetu den maila. Ertain edota goimailako ikasketak dituzten emakume enpresariak, 1976. urtean % 29,8a baldin baziren, 1986. urtean % 58,5a izatera iritsi ziren. Beraz, gaur egun, emakumez osaturiko enpresariagoaren eskolatze eta kualifikazio maila askoz ere handiagoa da eta merkatuaren aldaketen aurrean moldatzeko ahalmen handiagoa eskain dezake.

2.23. TAULA. .lkasketa mailen arabera emakume enpresarien banaketa (Portzentaia bertikalak)

ADARRAK	1976	1981	1986
Lehen mailakoak eta gutxiagokoa	70,2	61,0	41,5
Ertain mailakoak	18,0	23,4	34,4
Goimailakoak	11,8	15,6	24,1
GUZTIRA	100	100	100

Iturria: EPA, INE.

EMAKUMEA ETA SOLDATA MAILAK

2.4.2

Soldata berdintasuna emakumeen lan berdintasunari buruzko eztabaidaren oinarritzko pilareetako bat da. Horregatik, errealitate hau Euskadiko Autonomia Elkartean neurtzea erabakiorra da, emakumeen lan errealitatea ondo ezagutzeko.

Hala ere, gai honi buruz, bai Autonomi mailan bai eta Estatu mailan ere, datu urri daukagula esan beharra dago. Estatistika gutxi dago eta ez beti fidagarritasun handia duten lan eta informazio puntualetan oinarri gaitzeko.

Egin diren estudioen arabera, alokairu ordainketari eta maila sozio profesionalaren berdintasunari dagokienez, emakumeak diskriminaturik daudela egiazta dezakegu. Emakumearen Erakundeak (Instituto de la Mujer) egin berri duen lan batek esaten duenez, alokairu diferentziala % 10 eta % 20ra bitartean dago.

Alokairu diferentziala adinaren eta lanbide mailaren menpean dago batez ere. Zenbat eta lanbide kategoria hobea eta zenbat eta adin handiagoa, orduan eta ordainketa ezberdintasun handiagoa.

2.24. TAULA. Batzbesteko alokairu ordainketak, sexu eta adin taldeen arabera (Alokairuak / orduko, 1987. urtean)

SEGMENTOAK (ADINA)	ALOKAIRUA/ORDUKO ZENBATEKO GORDINETAN		ALOKAIRUA/ORDUKO ZENBATEKO GARBITAN		EMAK./GIZ. ERLAZIOA
	GIZONA	EMAKUME	GIZONA	EMAKUME	(% tan)
18-30	773	716	635	562	90,6
31-40	1.145	996	864	720	85,0
41 eta gehiago	1.347	1.007	857	691	77,7
BIZTANLERIA GUZTIRA	1.055	870	784	631	81,5

Iturria: Alokairu diskriminazioari buruzko inkesta. 1988. Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer).

2.25. TAULA. Sexu eta lanbide kategorien arabera alokairu ordainketak
(Alokairuak / orduko, 1987. urtean)

KATEGORIAK	ALOKAIRUA/ORDUKOI (GORDINA)		ALOKAIRUA/ORDUKO (GARBIA)		EMAK./GIZ. ERLAZIOA
	GIZONAK	EMAKUMEAK	GIZONAK	EMAKUMEAK	(% tan)
Zuzendariak eta mailako kuadroak	1.488	1.274	1.323	1.003	80,7
Enplegatuak eta saltzaileak	922	761	688	568	82,5
Arduradun eta langile kualifikatuak	749	652	636	521	84,5
Langile ez kualifikatuak	600	555	522	475	91,7

Iturria: Alokairu diskriminazioari buruzko inkesta. 1988. Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer). 1988.

Lan mailaketaren goiko mailetan egiten den ordainketa ezberdintasun handiagorako joera baieztatu egiten da, "Balance de la negociación colectiva en 1987 en la grandes empresas" deiturikoari buruzko Boletín Económico de Información Comercial Española delako 2.130 zenbakian agertzen den alokairu maileri buruzko lan batean. Informazio hau, Estatu mailan 200 langile baino gehiago dituzten enpresei badagokie ere, adierazgarria dela esan dezakegu. Alokairu oportunitateek ez dute berdintasunerako joera peioen kasuan baino. Lizentziatuak, inginiariak, peritoak eta administral buruen artean berriz, emakumearen aurkako ezberdintasunak garrantzitsuak dira oso.

2.26. TAULA. Katetoria eta sexuaren arabera alokairu ordainketak (1987)

KATEGORIAK	GIZONAK	EMAKUMEAK	EMAK./GIZ. (%)
Inginariak eta Lizentziatuak	4.691	3.297	70,3
Peritoak eta Laguntzaile tituludunak	3.009	2.100	69,0
Administrari Buruak eta Lantegikoak	2.793	1.621	57,0
Titulurik gabeko Laguntzaileak	2.353	1.269	79,0
Administrari Ofizialeak	2.119	1.399	29,6
Menpekoak	1.702	1.195	27,0
Administrari Laguntzaileak	1.601	1.326	22,0
1. eta 2.eko Ofizialeak	1.790	1.006	30,2
3.eko Ofizialeak eta Espezialistak	1.563	1.314	00,0
Peoiak	1.275	1.211	95,0
16 eta 17 urteko Langileak	566	569	00,0
GUZTIRA	2.097	1.620	77,0

Iturria: "Boletín Económico de Información Comercial Española". 2.130 zenbakia. 1987.

Europako beste herrialdeetako egoera oso antzekoa da, Europako Parlamentuaren sesioa batetik lortutako agiri baten barruan dauden oharpen batzutatik atera dezakegun bezala; Comisión de Derechos de la Mujer deitutakoaren izenean egindako emakumea eta enpleguari buruzko diktamen batetik hain zuzen ere. Diktamen honetan, Europako gizon eta emakumeen arteko alokairu ezberdintasunari buruzko datozen adibideak aipatzen dira.

Erresuma Batua. Oportunitate Berdintasunaren Batzordea

“Administrazioak egindako estatistikek zera adierazten digute: administral taldean eta bai eta espezializatuagoak diren lan arloetan ere, emakumeen kontzentrazioa, ordainketa maila txikiena duten lanpostuetan, handiagoa dela.”

Asteroko sarrera gordinen batzbestekoa, denbora osoan aritzen diren 18 urte eta gehiagoko enplegatuentzat:

		GIZONAK	EMAKUMEAK
Esku langileentzat	\$	163	101
Bestelako langileentzat	\$	225	133

Danimarka. Emakumearen Batzordea. Ministrarien Kontseilua

“1982.ean, administrazio lokalean lan egiten zuten emakumeen % 52,9ak urtean, 124.000 DKR. baino gutxiago irabazten zuten; gizonei dagokien portzentaia berriz, % 26,2koa zen.”

Hileroko alokairuen batzbestekoa:

	GIZONAK	EMAKUMEAK
Bulegoko langileentzat, 1985.ean DKR	16.159	11.618

Herbehereak. Gizarte Segurantzaren Ministeritza

“1984. urtean, emakumeen alokairu ordainketak, gizonenetatik % 69a ziren.”

1984.ean, alokatuen artean, emakumeen ordainketak, gizonenetatik % 63a ziren, profesiodunen artean, gizonenetatik % 68a eta aprendizen artean, gizoneetatik % 92a.

Datu hauek direla eta, emakumearen alokairu diskriminazioa, Europa mailan dagoen arazo larri eta kezagarria dela esango dugu.

EMAKUMEEKIKO JOKAERA LAN MUNDUAN

2.4.3

Lanari dagokionez, emakumeek dituzten arazoak ez dira orain arte aipatu dugunarekin bukatzen. Lanean dituzten baldintza orokorrak baloratzea ere garrantzitsua da; eta baldintza hauen barruan, emakumeek enpresan duten duintasun pertsonalerako garantia batez ere.

Emakumeentzat, eraso sexuala enpresan, bat ere mesprezagarria ez den arazo bat da, batez ere, gertatu ohi den bezala, lan jerarkian beren gainetik dagoen pertsona batengandik joaten bazaie.

Kasu hauetan, denuntziek oztopo gogorak izaten dituzte, esate baterako, emakumeen alegazioaren aurkako ekintzak edo errepresalia profesionalak izateko beldurra —kategoria txikiagoko lanpostu batera aldatzea edota lana galtzea—. Gai honi buruz lortu den esperientziak kezka hauek justifikaturik daudela erakusten digu.

Lan esparruan emakumeen aurka dauden egoerekin elkartzen den beste arazo bat izan daiteke hau.

“Emakumearen duintasuna lanaren munduan” agirian, Batzorde Europarrek egindako lan sesioetatik atera zutena, Estatu kideentzako eraso sexualaren aurkako jokaerari buruzko ondorio eta gomendio batzu biltzen dira. Agiri honek, Estatu kide bakoitzaren gaur egungo egoeraren deskribapena ere aurkezten digu.

Estatu Espainiarrari dagokionez, Emakumearen Erakundeak (Instituto de la Mujer) egindako lan batzuk aipatzen ditu, bai eta UGTren Departamento de la Mujer de la Unión Regional de Madrid delakoak egindakoa ere: “Discriminación y acoso sexual de la mujer en el trabajo.” 1988.

Emakumearen Erakundeak (Instituto de la Mujer) egindako lanek esaten dutenez, inkestaturik izan diren emakumeen % 10ak gutxi gora behera, beren egoera profesionalean zuzeneko ondorioa izan zuen eraso sexuala jasan dute. Erasoz kontzeptuaren zentzu zabalago batean, emakume gazteen % 90ak beren lehenengo enpleguetan, mota honetako arazoak jasan dituztela adierazten digu lan honek.

UGTren estudioan, 772 emakumeri egindako inkesta baten emaitzak ikus ditzakegu. Lan honek eraso sexuala bost maila ezberdinetan sailkatzen du: azaleko ahozko maila, ahozkoa ez den jokaera (ukipen fisikorik gabe), ahozko portaera iharduntsua, ukipen fisikoa eta ukipen fisiko behin eta berrizkoa eta gogorra.

Estudio honen arabera emakumeen % 94ak eraso sexual arina jasan dute —ahozko aierruak, eta abar—; % 55ak ahozkoa ez den eraso jasan du; % 27ak behin baino gehiagoko ahozko eraso edo eraso fisikoa jasan dutela aitortzen dute; azkenik, emakumeen % 4ak eraso fisiko garrantzitsuenen biktimak izan dira.

Inkesta honetan agertzen den xehetasun garrantzitsua zera da: emakume langile gehienek ez dituztela ezagutzen eraso sexualaren aurrean erabil ditzakeen baliabide juridikoak.

Ikus daiteke beraz, mota honetako portaerak baztertzeko egin behar den lana oso neketsua dela eta bai emakumeen kolektiboaren aldetik, bai eta, noski, gizonen aldetik ere, kontzientziazteko ahalegin handia eskatzen duela.

Aipatu ditugun Emakumearen Erakundeak (Instituto de la Mujer) egindako estudioetan, problematika honi aurre egiteko estrategia bat planteatzen da; bi fasetan oinarritzen dena:

—Lehenengoa, kontzientziazteko fasea da; arazo hau lan jerarkian emakumeak gizonen menpe dauden enpresa handi gehienetan ematen dela onartzeko balio duena.

Era honetako kontzientzakuntza kanpainak abantail bikoitza eskainiko luke: alde batetik, arazo hau argitara ateratzea; honela, eraso sexuala jasaten ari diren emakumeek ez lukete beren egoera izkutatu, errua beraiek izango balute bezala. Bestetik, gizonezko langileak arazo honen aurrean jarreraziko lituzke, eta hauek azkenean onartu egin beharko lukete beren ardura egoera horiekin bukatzearen.

— Bigarrena, neurri juridikoak hartzeko fasea da. Honen helburua gaur egungo legislazioa aldaraztea izango litzateke; ez eraso sexualari dagokionean soilik, lanean diskriminazioa suposa daitezkeen alde guztiei dagokienean baizik. Diskriminazio hau emakume langilearen askatasunari eta duintasun pertsonalari kalte egiten dien elementutzat aurkezten delarik.

Eraso sexualaren aurkako jokaera, testuinguru amankomun batean planteiatu beharko litzateke. Lanean eraso sexuala oharterazteko errepresaliak hartzea debekatuko lukeen Zuzendaritza beharrezkoa litzateke. Lanetik botatzea, lanpostutik aldatzea edota aurkezturiko denuntziaren erantzun bezala enplegatzaileak erabakitako beste edozein tratamendu kaltegarri suposatzen duten errepresaliak. Zuzendaritza honek, lanean eraso sexualerako arriskuaren aurka eta babesturik izateko eskubidea aplikatzera joko lukeen ekintza judiziala ere martxan jarriko luke.

EMAKUMEEN ORDAINDU GABEKO EKONOMI IHARDUERA

2.5

BIAre arabera, Euskadiko Autonomia Elkartearen badaude 430.500 emakume, etxeko lanak egiten batez ere aritzen direnak. Denok dakigun bezala, lan hauek oinarritzko iharduera ekonomikoa osatzen dute, bai dauden unitate familiarren mantenua eta funtzionapenaren ikuspegitik, bai eta biztanleria eta lan indarraren ugalkortasun sozialaren ikuspegitik ere.

Emakume ez-aktibo hauen iharduera, iharduerari buruzko inkestetan ematen zaien izena erabiliz, datozen paradigma hauek mugatzen dute:

- Ordainketa ekonomikorik eza.
- Infrabalorapen soziala, gizarte merkantilizatu eta materializatu batean.
- Egindako lanak beharrezkoak eta nahitaezkoak dira.
- Etxeko lanak egiten dituzten pertsonen polibalentzia.

Etxeko lan hauek egiterakoan, emakumeak etxelangile edo familiako baten laguntza izan dezake; haurtzaindegiak eta eskolako jantokiak erabili, eta familiaren barruan lan banaketa lor dezake. Premisa hauek poliki baino betetzen hasiak dira. Hala ere, etxe askotan oraindik, etxeko lan guztien zama emakumeek bakarrik daramate, nahiz eta etxetik kanpo ere lan egin.

Ez dago Euskadiko A. E. mailan, etxeko esparruaren barruan soilki iharduten duten emakumeen egoera azaltzen duen lan espezifikorik. Prest dagoen informazio urria, Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza eta Kultura Sailak egindako "Emakumearen egoera Euskadin", eta Udaletxeko Emakumearen Arloak, 1988.ean, egindako "Emakumearen egoera Donostian" (1982) estudioek eskaintzen dizkiguten datuek osatzen dutena da.

Hiri bati dagozkion emaitzak eta esparru probintziarrari dagozkionak parekatzeak duen arriskuak galerazi egiten digu informazioa batera erabiltzea. Honez gain, Kultura Sailak 1982.urtean burutu zuen lana. Bi txosten hauen artean beraz, zortzi urtetako aldia dago, eta urte horietan, denboraren erabilerari dagokion gaiaren barruan, aldaketa handiak erakarri zituzten kultur arau garrantzitsuak hartu ziren.

Probintziaz probintzia egindako Euskadiko Autonomia Elkarteari buruzko informazio gaurkoturik eskaintzeko ezintasunaren aurrean, guk nahi genukeena hain zuzen ere, Donostiari dagokion aipaturiko estudioan oinarrituko gara.

Nabarmendu behar dugun lehen datua zera da: batzbestea, emakumeek —benetako iharduera egoera, edozein izanda ere— beren urteko denboraren % 22,2a eskaintzen diotela etxeko lanari. Bere burua etxekoandretzat hartzen duten emakumeen arteko portzentaia, % 30,5era igotzen da; enplegurik ez daukaten emakumeen portzentaia ere oso antzekoa da: % 27,8. Oro har, zera esango dugu: etxekoandreak eta ez-okupatuak, etxeko lanari eskaintzen dioten denbora, emakume okupatuak eskaintzen dioten denbora bikoitza dela; okupatuak portzentaia % 16,0a delarik.

2.27. TAULA. Etxeko lanei eskaintako denboraren portzentaia, iharduera motaren arabera (Donostiako emakumeak)

	%
Etxekoandreak	30,5
Langabeak	27,8
Okupatuak	16,0
Ez-aktiboak	17,0
GUZTIRA	22,2

Iturria: "Emakumearen egoera Donostian". 1988.
Donostiako Udaletxeko Emakumearen Arloa.

Etxekolanetan emakumeak duten papera erabakiorra da oraindik ere. 2.28 taulan ikus dezakegun bezala, etxeen % 75a baino gehiagotan, lan horiek egitearen ardatza emakumeak dira. % 17,9etan, lan horiek banatu egiten dira, partzialki edo erabat, familiako kide guztien artean.

2.28. TAULA. Etxekolanak betetzeko era, Donostian

Emakumeak bakarrik egiten ditu	49,0 %
Familiako emakumeak bakarrik egiten ditugu	11,7 %
Kide guztien artean erabat banatzen dira	8,7 %
Kide guztien artean partzialki banatzen dira	9,2 %
Kanpoko emakume batek egiten ditu batipat	5,0 %
Familiako beste emakume batek egiten ditu batipat	2,5 %
Nik egiten ditut, kanpoko emakume batek laguntzen didalarik	11,5 %
Familiako beste emakume batek egiten ditu, kanpoko emakume batek laguntzen diolarik	1,8 %
Bestelako batzuk	0,6 %

Iturria: "Emakumearen egoera Donostian". 1988. Donostiako Udaletxeko Emakumearen Arloa.

Senar-emazteengan oinarriturik dauden etxeetan, senarraren partaidetasuna guztiz marjinala suertatzen dela ere baieztatzen digu estudio honek. Etxeen % 8,7an dirudi efektiboa gizon eta emakumearen arteko berdintasuna. Etxe gehienetan —% 54,7— gizonak ez du etxekolanetan parte hartzen edota oso gutxitan egiten du.

2.29. TAULA. Etxekolanetan senarrak parte hartzen duen era, Donostian

1. Ez dit ezertan ere laguntzen	32,8 %
2. Aldi berezitan laguntzen dit (gaixotasuna, festa...)	21,9 %
3. Zenbait lanetan erregulariki laguntzen dit	36,5 %
4. Lana banatu egiten dugu	8,7 %
5. Gauza gehienak egiten ditu	—

Iturria: "Emakumearen egoera Donostian". 1988. Donostiako Udaletxeko Emakumearen Arloa. 1988.

Hala eta guztiz ere, prozesuan aldaketarako joera ikusten da. Partaidetasunik eza, 40 urte baino gehiagoko pertsonen artean ematen den egia da gehienbat. Adin-talde hauetan, gizonaren partaidetasuna urria da, % 69,9an. 40 urte baino gehiagoko emakumeei dagokienez, senarra emaztearen lankide izan ohi da % 67,9an. Berdintasunerako prozesua ordea, ez da zeharo osoa. Berdintasun efektiboa 20tik 40era bitarteko urte dituzten emakumeen % 18,5en etxeetan ez baitago.

2.30. TAULA. Etxeko lanetan senarrak parte hartzen duen era Donostian, emakumearen adinaren arabera

	25-39 URTEKO	40-60 URTEKO	GUZTIRA
1. Ez dit ezertan ere laguntzen	16,7 %	43,6 %	32,8 %
2. Noiztik behinka laguntzen dit	15,5 %	26,3 %	21,9 %
3. Regulariki laguntzen dit	49,4 %	27,9 %	36,5 %
4. Banatu egiten ditugu lanak	18,5 %	2,2 %	8,7 %

Iturria: "Emakumearen egoera Donostian". 1988. Donostiako Udaletxeko Emakumearen Arloa. 1988.

2.31. taulan prest dugun informazioaren arabera, emakumeen % 12,6rentzat, etxekolanak gainzama bat dira. Emakume hauek etxekolanak egiteaz gain, etxetik kanpo iharduera laboral bat bait dute. Gehienentzat, etxekolana egin behar den zerbait da —% 41,9—. Kolektibo honen gutxiengoarentzat, etxekolanak balorapen positiboa dauka —% 42ak, beste edozein lan bezalakotzat edota bai eta betetasuntzat ere hartzen dute—. Adinaren arabera ikusten diren desberdintasunak ez dira garrantzitsuak; gazteenek egunbeteko lan bikoitzak suposatzen duen zama agerrerazi eta eginbeharraren ideia gutxiagotan baloratzen badute ere.

2.31. TAULA. Emakumeak berak egindako etxeko lanen balorapena. Donostia (Portzentaia bertikalak)

	25-39 URTEKO	40-60 URTEKO	GUZTIRA
1. Nire eginbeharra da	36,2	46,8	41,9
2. Betetasun bat da	8,6	17,1	13,1
3. Beste edozein lan bezalakoa da	30,5	27,5	28,9
4. Gainzama bat da. Etxetik kanpoko lana eta etxekoa	24,8	8,6	12,6

Iturria: "Emakumearen egoera Donostian". 1988. Donostiako Udaletxeko Emakumearen Arloa. 1988.

Beti ere, etxeko lanaren balorapen sozialari buruz, badago adostasuna emakumeen iritzietan. Emakumeen % 96,1ak zera pentsatzen dute: gizarteak ez duela, behar den neurrian, baloratzen etxe barruan emakumeak egiten duen lana.

Gizarte honek etxeko lanen aurrean egiten duen infrabalorapenaren eraginez, Euskadiko A. E.an, 400.000 emakumeren partaidetasuna ez da produkzio sozialean kontutan hartzen. Gizarte Segurantzaren pertsonala izateko eskubidea, jubilazioko pentsioak eta bere bizitza pertsonala eta familiari dagokiona banatzeko ordutegia izateko eskubideak, ukatzen zaizkien emakumeak.

Azkenik, laburpen gisa zera esango dugu: gure gizartean lanaren sexu banaketak sendotu egiten duela lan merkatuan emakumeek duten papera minoritarioa eta menpekoa den eredua; gizarte jakin baten ugalkortasun sozial eta ekonomikoaren prozesuaren oinarritzko unitateak diren unitate familiarren eguneroko mantenu eta funtzionapena jasoarazten zaizkielarik.

3

**EMAKUMEAK
ETA
OSASUNA**

“Emakumeak eta osasuna” epigrafe generikoaren azpian, bi aspekto garrantzitsu azter daitezke: batetik, emakumeen presentzia osasun sistemaren egitura profesionalean; bestetik, emakumeen ezaugarriak, sistema honen aztergai espezifiko bezala.

Lehenengo aspektoari dagokionez, EUSTATEk egindako “Ospitale Estatistika 1987” argitalpenak eskaintzen dizkigun datuak dauzkagu. Honen barruan, sexuaren arabera pertsonalari buruzko datuak aurkitzen ditugu, ospital zentruetan eta ospitalez kanpokoetan.

Bigarren puntuari buruz, zera esan dezakegu: emakumeok gaixotu edota osasun arduren beharrea egon gaitzkeela bai gure sexuari dagozkion arrazoi espezifikoengatik, bai eta gizonek ere dituzten beste arrazoiengatik.

XX mendeak, herrialde garatueta muga bat ezartzen du oro har; zoldura-eritasunak eta nutrizio-eskasiak sortarazten zuten erikortasun Erregimen Zaharra eta kapitalismo garatueta giza formazioen eta hirigune handien eraginez sortzen diren patologia ezberdinek definitzen duten errealitate berria- ren arteko muga.

Patologia hauek batipat asaldura kronikoak izaten dira: bihotz eta basoetako eritasunak, minbiziak, nerbio-sistema zentralako lesioak, lan eritasunak eta profesionalak, istripuak, aldaketa psikosomati- koak eta adimen-eritasunak, eta abar... Eritasun hauek duten arrisku faktore gehienak hiriko- industri- bizimoduarekin daude lotuta —kutsagarri kimikoak, drogak eta alkoholaren kontsumoa, gainelikadura, stressa, geldotasun fisikoa edota eragile kantzerigenoak, eta abar...— .

Patologia mota berri hauei buruz, epidemiologoek sexua berez ez dela arrisku faktore bat esaten dute. Hala ere, sexu bakoitzari eman zaion gizarte paperak badu eragina arrisku faktoreen mailan, eritasunaren aurrean ezberdintasun bat sortzen duenarik. Hau dela eta, Euskadiko Autonomia Elkar- tean, erikortasunak eragin handiagoa du emakumeengan gizonengan baino.

Atal honetan, aipatueto ezberdintasun hauek sakonago aztertuko ditugu, dauden informazio iturri ezberdinetara jotzen dugularik.

EMAKUMEEN PRESENTZIA OSASUN SISTEMAN

3.1

Osasun sistema Ongizate Estatuaren pilareetako bat da. Bai ikuspuntu historiko batetik, bai eta medikuntzak, industri iraultzarekin lotuta dauden modernizazio prozesuetan garatu duen paper sozial nabarmenagatik.

Osasun profesiodunen arteko lanaren banaketa sexuala oso gogorra izan da, beste esparru profesio- nal batzutan bezala. Honi dagokionez, gehiago esan dezakegu, hots, osasun sistemaren irudi soziala adibidetzat har daitekeela hain zuzen ere. Anbulategi edota ospitale batetaz pentsatzen dugunean, nork ez du ikusten medikua, gizona noski, eta bere lana errazteko beti menpeko zereginak dituzten emakumezko erizain batzuk ondoan dituen? Ikuspen hau ohizko ereduaren trasposizioa besterik ez

litzateke; medikuak errezetak eman eta emakumeak zaintze lanak hartzen zituenean. Gaixoen zain-tzailearen papera familiako emakumeen eskuetan utzi egin da beti.

Zein neurritan irauten du gaurko osasun sisteman sexuen arabera? Galdera honi erantzuteko bereizi egingo ditugu ospitale egiturak eta ospitalez kanpoko egiturak.

Gaur egun lehen mailako asistentzia, osasun publiko sistemaren alde aurretiko ardatza bezala hartuta, indartzen ari bada ere, ospitale sareek sistemaren gune erabakiorra izaten jarraitzen dute, kuantitatiboki behintzat. 3.1. taulan, ospitale-zentruetako sexuaren arabera egitura sozioprofesio-nala aurkezten dugu.

3.1. TAULA. Ospitale-zentruetako egitura sozioprofesionala, sexuaren arabera. (Portzentaia horizontalak)

	EMAKUMEAK	GIZONAK
ZUZENDARIAK ETA KUDEATZAILEAK	19,1	80,9
MEDIKUAK		
Barne medikuntza	14,8	85,2
Zirugia orokorra	5,4	94,6
Obstetrizia eta Ginekologia	13,2	86,8
Pediatría	29,1	70,9
Psikiatria	18,0	82,0
Analisi klinikoak	48,9	51,1
Anestesia eta errehabilitazioa	28,9	71,1
Erradiologoak	17,2	82,8
Bestelako espezialistak	30,6	69,4
MEDIKUAK GUZTIRA	17,3	82,7
SUT ETA ERIZAINZAN DIPL.	92,0	8,0
EMAGINAK	97,3	2,7
FISIOTERAPEUTAK	73,8	26,2
KLINIKAKO LAGUNTZILEAK	94,0	6,0
SANITATE-TEKNIKARIAK	73,4	26,4

Iturria: Ospitale Estatistika 1987. EUSTAT eta berezko laborapena.

Egitura sozioprofesional honen ezaugarria, ezberdintasuna da argi eta garbi. Goi-kategorietan adibi-dez, emakumeak, ospitale zuzendari eta kudeatzaileen % 20ra ez dira iristen, eta mediku guztien % 17,3a baino ez dira. Nahiz eta aztertutako espezialitate mediko guztietako proportzioak berdinak ez izan, pertsonal medikuaren artean, emakumezkoa beti gutxiengoa dela nabari da. Analisi klinikoak espezialitatean ezik; honetan, portzentaia % 50era iristen bait da.

Egitura profesionalaren ertain eta behe-mailetan berriz, emakumeen presentzia erabakiorra da, % 100era iristen delarik; fisioterapeutak eta sanitate-teknikariak salbuespenak dira, emakumeen proportzioa % 74era jaisten da eta.

Beraz, osasun sisteman, emakumearen rola erabakiorra izaten jarraitzen du, baina gaixoen ardura materialean batez ere; hau da, lehen esan dugun bezala, tradizionalki hartu duen lana betetzen. Ardura mekanismoa berritu bada ere, rolen banaketak irauten du.

Ospitalez kanpoko zentruetan, egitura funtsean lehengoa da. Hala ere, emakume medikuen portzen-taia altuxeagoa dela ikus daiteke, % 27,2 hain zuzen. Baina, gizon eta emakume medikuen arteko

proporzioa, espezialitate bakar batean besterik ez da orekatzen, errehabilitazioan konkretuki. Pediatrian, dermatologian eta analisi klinikoetan ere altua da emakumeen proportzioa, % 40a baino handiagoa. Kirurgia orokorrean, traumatologian, urologian, erradiologian, arnas eta zirkulazio-aparatuan eta liseri-aparatuan berriz, emakumeen pisua % 15etik behera kokatzen da.

Honelako zerbait gertatzen da Sanitate-urgazle teknikoekin; gehienak emakumeak direnak. Baina hemen beste zerbait gehiago esan daiteke: bigarren mailako paper bat denean —medikuari laguntzeko—, emakumeen proportzioa handiagoa da, % 90,7, lanbide bera “autonomoagoa” denean baino —zonako SUTa—; bigarren kaso honetan, emakumeen portzentaia % 47a baino ez da eta. Gizonen sartzeko hazkorra osasun lanbide ertainetan, itxuraz emakumeentzat den lanbide batean gizonek lortu duten gehiengoan baieztatu daiteke; fisioterapeuten artean alegia. Lanbide honetan, gizonezkoak, ospitale kanpoko esparruan profesiodunen % 51,4a dira —ospitale esparruan berriz, % 26,2—.

3.2. TAULA. Ospitale kanpoko zentruetako egitura sozioprofesionala, sexuaren arabera. (Portzentaia horizontalak)

	EMAKUMEAK	GIZONAK
MEDIKUAK		
Medikuntza Orokorra	29,1	70,9
Pediatría	43,0	57,0
Kirurgia orokorra	3,3	96,7
Traumatologia	3,1	96,9
Otorrinolaringologia	33,8	66,2
Oftalmologia	35,4	64,6
Urologia	2,1	97,8
Ginekologia	24,0	76,0
Tokologia	22,3	77,7
Odontologia	23,4	76,4
Zirkulazio eta arnas aparatua	13,1	86,9
Liseri aparatua	18,1	81,9
Dermatologia	41,4	58,6
Endokrinologia	38,9	61,1
Analisi klinikoak	46,4	53,6
Erradiologia	14,0	86,0
Errehabilitazioa	50,0	50,0
Psikiatria	25,5	74,5
Bestelako espezialistak	31,6	68,4
MEDIKUAK GUZTIRA	27,2	72,8
SUT ETA ERIZAINZAN DIPLOMATUAK	90,7	9,3
EMAGINAK	98,7	1,3
FISIOTERAPEUTAK	48,6	51,4
ZONAKO SUTAK	47,0	53,0
KLINIKAKO LAGUNTZAILEAK	98,9	1,1
PSIKOLOGOAK	63,8	36,2
SOZIOLOGOAK	—	—
ASISTENTE SOZIALAK	98,5	1,5

Iturria: . Ospitale kanpoko Estatistika. EUSTAT eta berezko laborapena.

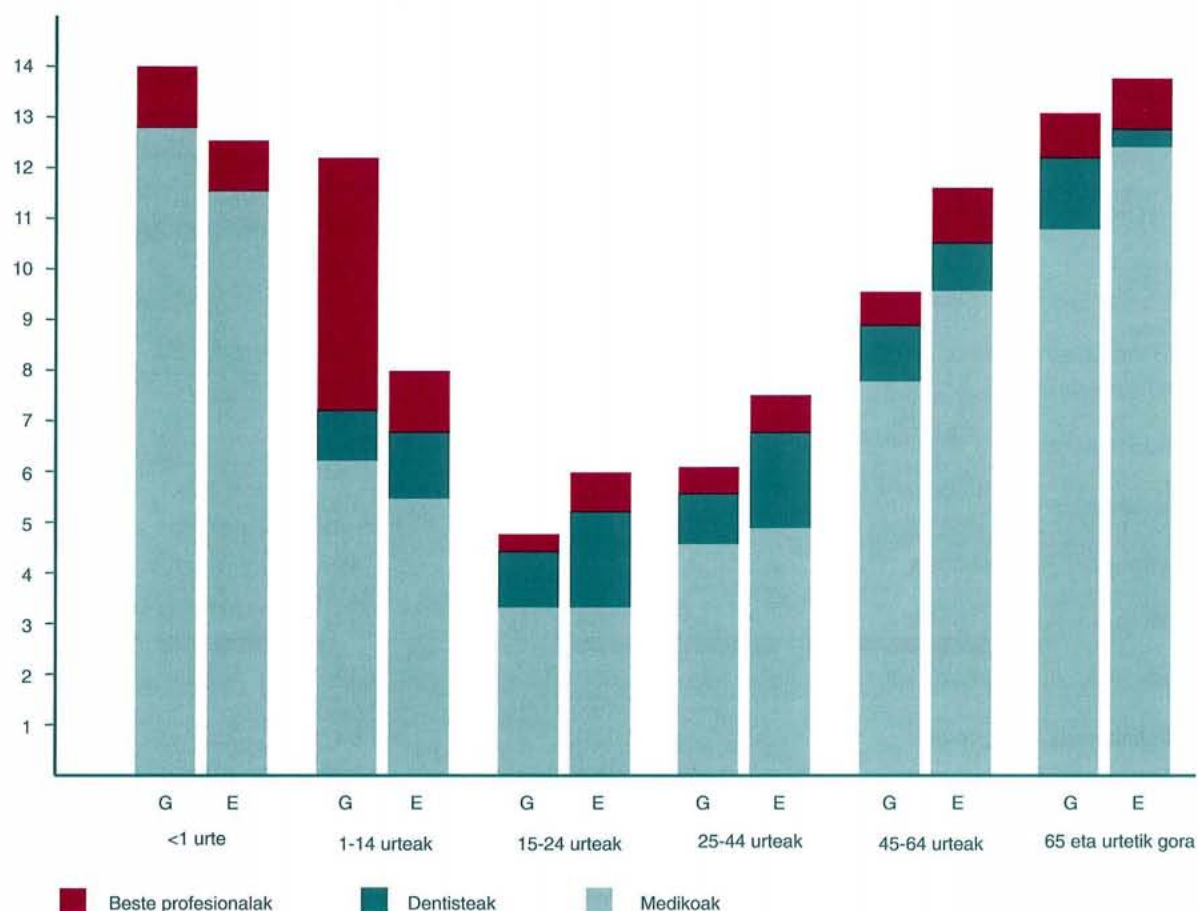
Emakumeek, dudarik gabe, behar espezifikokoak eskatzen dizkiote osasun sistemari. Atal honetan behar hauen azterketari helduko diogu.

Horretarako, haseran, erikortasun eta hilkortasunari buruzko gai orokorrak aztertuko ditugu. Gero, emakumeak osasun arduraren eskale espezifikoko bezala argiago definitzen dituzten alde partikularrekin jarraituko dugu. Orduan, datozen gai hauek aztertuko ditugu: ugalketa osasuna, adimen osasuna eta lan osasuna. Nahiz eta zahartzaroa eta ezintasunarekin lotutako arazoak emakumeengan espezifikoki erori, nahiago izan dugu beren balorazioa gizarte zerbitzuei dagokien atalerako utzi.

Egin berri diren estudioen arabera, emakumeek oro har osasun zerbitzuak gizonak baino gehiagotan erabiltzen dituztela nabarmen dirudi. Eusko Jaurlaritzako Osasun Sailak egindako Osasun Inkestan garbi somatzen da emakumezkoak gizonzkoak baino gehiagotan joaten direla medikuarengana. Horrela, kontsultetara gizonen % 22,5a joaten badira, emakumeen arteko proportzioa askoz handiagoa da, % 26,5a hain zuzen. Gizonzko eta emakumezkoen arteko jarrera ezberdina ez da Anbulategi eta Osasun Zentruetan soilik gertatzen; hala ere, ospitalizatuen artean, emakumeen proportzioak oso alde txikia du gizonenaren ondoan —% 47,9a gizonak dira eta % 52,1a emakumeak—.

3.3. taulan baieztatu dezakegunez, emakumezkoak gizonzkoak kontsultetara gehiagotan joateaz gain, sarriago ere joaten dira. 15 urtez geroztik behintzat, eta zenbat eta zaharrago, orduan eta gehiago.

3.3. TAULA. Profesionadunei egindako batzbesteko kontsulta kopurua —pertsona/urteko—, adinaren eta sexuaren arabera

Iturria: E.A.E.an egindako Osasun Inkesta. 85-86. Eusko Jaurlaritza.

Emakumeen maiztasun sanitario handiagoaren arrazoia, neurri handi batean, ugalketa osasuna geroz eta gehiago mediku gai bihurtzean datza. Honezaz gain, psikiko motako osasun asistentzia emakume gehiagok eskatzen du. Hirugarren Adinean dagoen emakumeen proportzio handiak ere, 70 urteetatik gora batez ere, badu zerikusia maiztasun honetan.

Osasun sistemaren kontsultetara joateko emakumeen joera handiago hau, emakumeen erikortasun handiagoarekin lotzen da. Eusko Jaurlaritzak 1985-86an E.A.E.an egindako Osasun Inkestatik atera-tako 3.4. taulan egiaztatu dezakeguna.

3.4. TAULA. Osasun arazoen nagusitasuna talde patologikoei jarraiki eta sexuaren arabera. (Aurrikusitako erikortasuna)

	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA
Barnemetabolismoa	499	640	1.339
	4,1	5,1	4,6
Adimen-asaldurak	424	929	1.353
	3,5	7,4	5,5
Nerbio-Sistemako eritasunak	329	883	1.212
	2,7	7,0	4,9
Ikusmena	809	1.265	2.074
	6,7	10,0	8,4
Entzumena	701	613	1.314
	5,8	4,9	5,3
Zirkulazio-Aparatuko erit.	1.653	3.539	5.292
	14,6	28,0	21,5
Arnas Aparatuko erit.	3.010	3.027	6.037
	25,0	24,0	24,5
Liseri Aparatuko erit.	1.375	2.190	3.565
	11,4	17,3	14,5
Gernu- eta ernal Aparatuko erit.	294	464	758
	2,4	3,7	3,1
Larruazaleko eta Azalazpiko eriz.	594	842	1.436
	4,9	6,7	5,8
Hezur eta muskulu-Sistemako erit.	1.866	3.484	5.350
	15,5	27,6	21,7
Gaizki definitutako eri-egoerak	1.236	1.837	3.073
	10,3	14,6	12,5
Istripuak	679	611	1.290
Bestelakoak	467	689	1.156
	3,9	5,5	4,7
INKESTUTAKO BIZTANLERIA	12.033	12.624	24.657

Iturria: E.A.E.an egindako Osasun Inkesta. 85-86. E.J.

Aurreko taulan baieztatu daitezkeen, 15 talde patologikoen 11tan osasun arazoen nagusitasuna emakumeei dagokie. Gizonezkoen nagusitasuna entzumenaren arazoetan, arnas aparatuko eritasunetan, aho-barrunbeto eritasunetan eta istripuetan ikusten da.

Emakumeen nagusitasun diferentziala osasun arazoei dagokiela, adimen asalduretan, nerbio-sistemako eritasunetan, ikusmenaren arazoetan, liseri-aparatuko eritasunetan eta batipat, zirkulazio-aparatuko eta hezur eta muskulu sistemako eritasunetan datza. Bestalde, emakumeengan nagusi diren arazoak, zirkulazio eta hezur eta muskuluenak izaten dira — milako 28 eta 27,6—.

Emakumeengan bereziki eragin handiena duten patologia guztien ezaugarria zera da: kronikoak dira eta ezintasuna sortzen dutela.

Hala eta guztiz ere, adierazitako gizon eta emakumeen arteko ezberdintasun hauek nolabait geuzurrezkoak dira, ez bait dute kontutan hartzen sexu bakoitzari dagokion biztanleriaren adinaren araberrako egitura ezberdina. Horregatik, esan beharra dago berriro ere, osasun arazo gehienak dituen biztanleria zahartzaroa dela, eta kolektibo honetan gehiengoak emakumezkoak direla. Nagusitasunari

buruzko datu estandarizatuen lorpenak erakutsiko zituen, dudarik gabe, emakume eta gizonen arteko ezberdintasun txikiagoak, eta bai eta adierazitako joeren aldaketak ere seguraski.

Halere, egia da egitura demografikoak emakumearen maiztasun sanitario eta erikortasun handiagoa dakarrela. Ondorioz, emakumeen artean, medikamenduen kontsumoa handiagoa da. Honi buruz, aurreko datuek zehazki adierazten digutena baino alde handiagoa dago gizonezko eta emakumezkoen artean. Honela, emakumeen % 38ak medikamendu bat edo beste hartu ohi du, eta gizonen portzentaia berriz, % 28,3koa da. Ohizko kontsumoa ere emakumeen artean askoz handiagoa da —% 25,5a— gizonen artean baino —% 18,1a—.

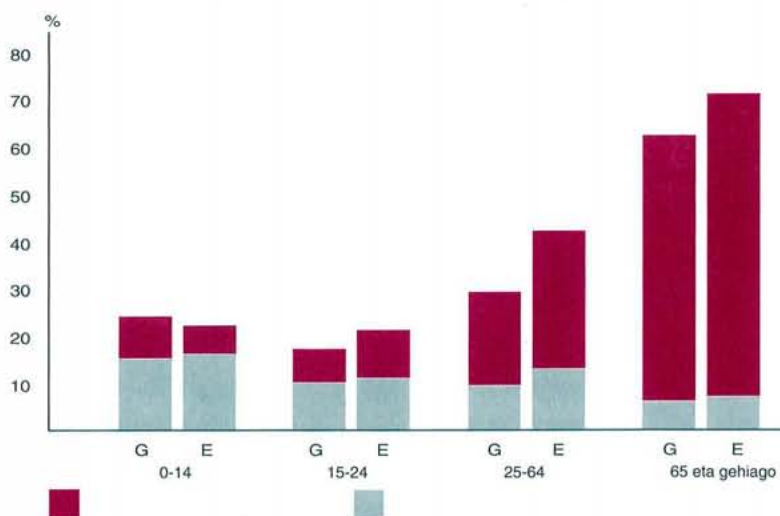
3.5. TAULA. Medikamenduen kontsumoaren banaketa, sexuaren arabera. (Portzentaia bertikalak)

	GIZONAK	EMAKUMEAK
Ez du hartzen	71,7	62,0
Noizbaiteko kontsumoa	10,2	12,5
Ohizko kontsumoa	18,1	25,5
GUZTIRA	100	100

Iturria: E.A.E.an egindako Osasun Inkesta. 85-86. E.J.

25 urteetatik 64 bitarteko adinetan, diferentzia handiagoa da. Adin hauetan, emakumeen arteko % 28ak hartu ohi dituzte medikamenduak. Gizonen portzentaia berriz, % 19,1ekoa da. Bestalde, emakumeek zenbat eta urte gehiago izan, orduan eta medikamendu gehiago hartzen dute; erikortasun eta osasun maiztapenarekin lotuta dago argi eta garbi.

3.6. TAULA. Medikamenduen kontsumoaren, adinaren eta sexuaren arabera biztanleria.

Iturria: E.A.E.an egindako Osasun Inkesta. 85-86. Eusko Jaurlaritzak.

Adierazi ditugun gizon eta emakumeen arteko ezberdintasunek, emakumeentzat bereziki egin diren farmazi- produkto multzo handi bat, gizonentzat erabilgarria ez dena, egotea ulertarazten digute. Hala ere errealtatea zera da: ezberdintasun hauek, emakumeek ugalkortasunean duten paperarekin daudela lotuta neurri handi batean.

Puntu honetan, adimen-asalduren eragina ere nabarmendu beharko dugu. Adimen-patologiei buruzko eskuliburuek diotenez (Introducción a la Psicopatología y Psiquiatría, J. Vallejo, A. Bulben. A. Grau, J. Poch, J. Serrallonga; Patología de la infancia y la adolescencia. Ajuriaguerra), adimeneritasunak jasaten dituzten emakumeen kopurua gizonena baino handiagoa da; etxekoandreen paperarekin lotzen da hau maiz. Kolektibo honek larritasun gutxiko asaldura psikikoak izatera jotzen du. Bestalde, egunbeteko lan bikoitzaren eragina eta etxeko lanak eta kanpokoak batera egiteko saioa, emakumeen patologia psikikoan garrantzi erabakiorra hartzen ari da nonbait.

Erikortasun orokorrerako joerak —estandarizazioaren aurretik behintzat— eta hilkortasunerakoak oso ezberdinak dira. Emakumeen sendotasun fisiologikoa hobe denez gero, aztertzen den adina edozein izanda ere, gizonen hilkortasun tasak handiagoak dira beti. Hau, ezaugarri demografiko orokorra da eta zera esan nahi du: herrialde guztietan, emakumezkoek duten bizitza itxaropena askoz ere handiagoa dela gizonezkoek dutena baino.

3.7. eta 3.8. taulek baieztatu egiten digute orain arte esandakoa. Honela, 1980.ean emakumeen bizitza itxaropena gizonena baino hobe zen; 7,1 urte handiagoa. Azken urteotan, nahiz gizon nahiz emakumeei begira, adierazle honen eboluzio positiboa ere baieztatzen digute. Euskadin, 1975. eta 1980. urteen artean, bizitza itxaropena hobetu egin da: 0,9 urtetako hobekuntza hain zuzen; sexuaren arabera ezberdintasunik somatzen ez delarik.

3.7. TAULA. Sexuaren arabera bizitza itxaropena herrialdeei jarraiki. 1970 eta 1980. urteetan

HERRIALDEAK	GIZONAK		EMAKUMEAK	
	1970	1980	1970	1980
Alemania	67,4	70,2	73,8	76,8
Belgika	67,8	70,0	74,2	76,8
Danimarka	70,7	71,4	75,9	77,4
Espainia	69,2	72,5	74,7	78,6
Frantzia	68,4	70,2	75,9	78,4
Grezia	70,1	72,2	73,6	76,4
Irlanda	68,8	70,1	73,5	75,6
Italia	69,0	70,6	74,9	77,4
Herbeherak	78,7	72,7	76,5	79,3
Portugal	64,2	68,9	70,8	76,6
Erresuma Batua	68,7	71,3	75,0	77,4
Islandia	71,1	73,7	76,9	79,7
Norvegia	71,1	72,3	77,2	79,0
Suedia	71,9	72,8	77,0	78,8
Japonia	69,3	73,5	74,7	78,9
Estatu Batuak	67,0	70,4	74,6	77,9

Iturria: Futuribles International.

3.8. TAULA. Bizitza itxaropena Euskadiko Autonomia Elkartean

GIZONAK		EMAKUMEAK	
1975	1980	1975	1980
69,6	70,7	76,5	77,6

Iturria: Euskal Estatistika Urtekaria, EUSTAT.

Kasuen araberako hilkortasunaren egitura oso antzekoa da bi sexuentzat. Badago hala ere zenbait ezberdintasun. Heriotza-kasuen eragin diferentzialaren ezaugarriak nabarmenena zirkulazio-aparatuko asaldurekin dago lotuta. Azken hauek emakumeengan eragin kualitatibo handiagoa dute; bai eta eragin kuantitatibo handiagoa ere.

3.9. TAULA. Heriotzen banaketa sexuaren arabera eta heriotza-kasuen talde nagusiei jarraiki (Portzentaia bertikalak)

	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA
Tumoreak	30,3	22,3	26,6
Metabolismoaren asaldurak	2,0	3,9	2,8
Zirkulazio-ap. asaldurak	33,3	44,2	38,3
Arnas aparatuko asaldurak	9,3	8,6	9,0
Liseri ap. asaldurak	8,2	5,6	7,0
Traumatismoak	7,4	3,0	5,4
bestelakoak	9,5	12,4	10,9
GUZTIRA	8.236	6.858	15.094

Iturria: Biztanleriaren Berezko Mugimendua, 1986, EUSTAT.

EMAKUMEAK ETA UGALKETA OSASUNA

3.2.2

Auzi luze eta korapilotsu baten ondorioz, nabarmena da emakumearen posizioa aldatzen ari dela piskanaka gizartean, eta honek emakumeen jarrera alda erazi du amatasunaren aurrean.

Gizartean parte hartu nahiak, sexu-askatasun haundiagoak, edo lanaren bidez lortu nahi duen errealizazio pertsonalak, bi aukera artean erabaki beharrean utz ditzake emakumeak: askatasun pertsonala ala amatasunaren aukera.

Gizarte ekipamendu aproposen eskasiak, lanorduen zorroztasunak, igotze profesionalen geldiuneak, eta lan egiten duten emakumeek jasaten duten lan ordutegi bikoitzak areagotu egingo ditu aukera hori egiteko emakumeei pilatzen zaizkien zailtasunak.

Emakume langileek gainditu behar duten kontrako egoera hau guztiz lotuta egon liteke gure gizartea jasaten ari den balore aldaketa prozesuarekin, eta prozesu honen eragina gizarteko partaide guez-

tiengan antzematen da. Hemen kokatu beharko genuke jarrera indibidualisten gorakada, eta honekin batera, gizarteko estrukturen krisialdia. Hala nola familia, tradizionala nahiz ez ohizkoa, edo kohabitazio izenez ezagutzen dena. Guzti honen ondorioz, aldaketa sakona bizi du une honetan gure gizarteak, ezberdina seguruenik, Europako beste herriek orain arte ezagutu dutenarekin alderatuz gero.

Prozesu honen ondorioetako bat —beste alderdi batzuk ahaztu gabe, ekonomi krisialdia eta antisorgailuen ezaguera eta erabilera zabalduagoa kasu—, jaiotza eta ugalkortasunaren beherakada da. Amatasunaren aukerarekin zerikusia duten beste zenbait elementu aztertu aurretik —haurdunaldiaren kontrola, famili plangintza, norbere borondatez erabakitako haurdunaldi etena, etab.—, prozesu honek Euskadin duen eragina azaltzen saiatuko gara.

3.2.2.1. JAIOTZEN BEHERAKADA EUSKADIN

1963 eta 1983 artean, jaiotza eta ugalkortasun tasak beherakada haundia izan zuten Europako Mendebaldeko herri gehienetan. Esate baterako, ugalkortasun indize sintetikoa 2,9 haur/emakume bakoitzeko baldin bazen, 1,8ra jeitsi zen Frantzia nahiz Estatu Espainolean; 2,7tik 1,6ra Belgikan; 2,6tik 1,4ra Dinamarkan; 2,5etik 1,5era Italian; eta 2,5etik 1,3ra Alemanian.

Gure Autonomi Elkarte ez da salbuespena, nahiz eta beherakada horren erritmoa Europan baino beranduago hasi —hamar urte beranduago hain zuzen ere—. Ondorioa ordea, berbera da, 1983an Euskadiko A.E.an 1,5 haur emakume bakoitzeko zelarik ugalkortasun indizea.

3.10. TAULA. Ugalkortasun indize sintetikoak herrien arabera. (Bost urteko epeko urte ertaina)

EUROPA HERRIAK	1963	1968	1973	1978	1983
Alemania	2,5	2,4	1,5	1,4	1,3
Belgika	2,7	2,3	1,9	1,7	1,6
Danimarka	2,6	2,1	1,9	1,7	1,4
Espainia	2,9	2,9	2,8	1,8	1,8
Frantzia	2,9	2,6	2,3	1,8	1,8
Italia	2,5	2,5	2,3	1,9	1,5
Erresuma Batua	1,9	2,6	2,0	1,8	1,8
Euskadiko A. E.	3,2	3,0	2,8	2,2	1,5

Iturria: Europako herrietarako: EUROSTAT, 1986, 3.Gaia, C Seriea. E.A.E.rako: DEI, 1986, 2.Tomoa

Ugalkortasunaren beherakadak aurrera egin du geroztik 1983 arte Euskadiko A.E.an, gure komunitatea delarik tasarik txikiena duena Europako herrialdeen artean. 1986-1987an, gure autonomi elkarreko ugalkortasun indize sintetikoa 1,24 haur emakume bakoitzeko zen, munduko demografiaren historian sekula ezagutu ez den indizea.

Ugalkortasunaren beherakadak, jaiotzearen beherakada ekarri du Euskadin, 4.11 Taulan ikus daitekeenez. 1960an milako 24 baldin bazen, 1987an berriz, milako 8,7.

3.11. TAULA. Jaiokortasun tasa gordinen bilakaera (milakotan)

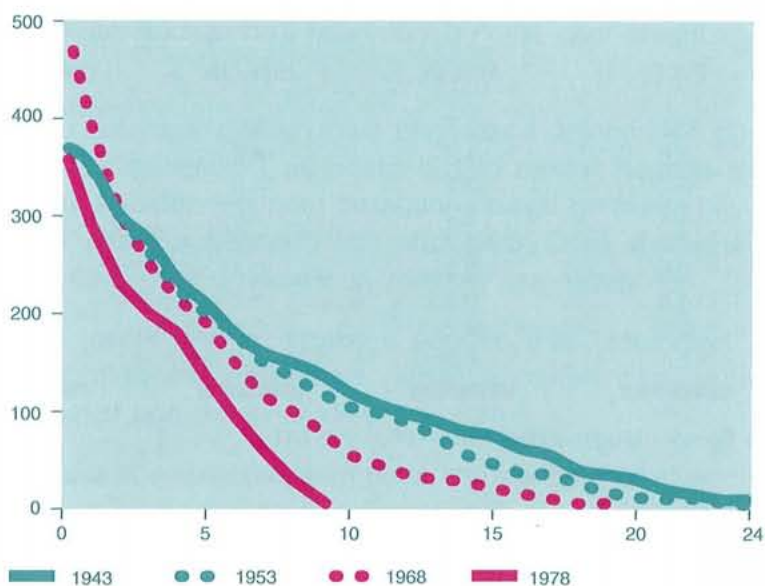
URTEAK	E.A.E.	ARABA	BIZKAIA	GIPUZKOA	ESPAINIA
1861	37,6	38,8	37,4	37,2	38,9
1900	33,1	33,0	34,7	30,6	33,7
1920	29,5	30,4	30,3	28,0	29,2
1940	16,4	19,0	15,5	17,1	24,2
1960	24,0	21,9	24,5	23,9	21,8
1970	21,0	20,6	21,0	21,3	19,6
1975	18,7	20,3	18,7	18,2	19,0
1981	12,7	14,4	13,0	11,7	14,1
1987	8,7	9,6	8,4	—	

Iturria: Biztanleariaren Berezko Mugimendua 1861-1983, EUSTAT

Jaiokortasun tasen beherakadak (Europako herri gehienetan gertatua, baina ez hemen adinako indarrez) ez du zerikusirik une honetan gure gizartearen zahartze prozesuarekin. Beherakada hau beste arrazoi batzutan dago oinarrituta, hauetako batzuk oso korapilotsuak direlarik.

Aurreneko faktorea noski, gure gizartearen modernizazio prozesua da: etxe eta famili arteko inguru-neari lotutako talde bizitzatik, funtzionalitatea gailentzen den estruktura sistemara igaro bait gara. Hau ezkontza-barneko ugalkortasun tasaren beherakadan antzematen da bereziki. Hauxe da, hain zuzen ere, ugalkortasunaren beherakadaren arrazoirik nagusienetako bat Euskadin. Honen erakusgarri, ikus dezagun EUSTATen "Ezkonkortasuna, ugalkortasuna eta familiari buruzko txostena 1986" izeneko txostenean Enrique Morán eta Martín Gonzalezek diotena. Lehenengo grafikoan garbi ikus daiteke ezkontza-barneko ugalkortasunaren beherakada ezkontzaren iraupenari jarraiki, 1978an eta aurreko urteetan izandako ezkontzekin alderatuz gero.

3.1 GRAFIKOA Ezkontza-barneko ugalkortasun tasak ezkontzaren iraupenari jarraiki, ezkonturtearen arabera

Iturria: "Ezkonkortasuna, ugalkortasuna eta familiari buruzko txostena 1986".

Hala ere, honekin batera aipatu beharra dago ezkontza adin ertainaren atzerapena eta ezkonkortasun tasen beherakada bera. Epe luzean ez da sekula ezagutu tasa hauen halako beherakada —gerra garaian fenomeno honen antzekorik gertatu bazen ere, gerra ostean berehala errekuperatu ziren ezkontza tasak—. Ziurta dezagun hau 3.12 Taulan.

3.12. TAULA. Ezkonkortasun tasa gordinen bilakaera (milakotan)

URTEAK	E.A.E.	ARABA	BIZKAIA	GIPUZKOA	ESPAINIA
1861	7,6	7,7	7,7	7,3	8,3
1900	7,1	8,5	7,0	6,7	8,7
1920	7,6	7,5	8,0	7,1	8,2
1940	7,6	10,1	7,3	7,4	8,3
1960	7,6	8,2	7,6	7,5	7,8
1970	7,3	7,1	7,1	7,7	7,4
1975	8,2	8,7	8,2	8,0	7,7
1981	5,0	6,0	5,3	4,2	5,4
1987	4,4	4,7	4,4	4,2	—

Iturria: Biztanleriaren Berezko Mugimendua 1861-1983, EUSTAT.

Azken urteotan, ezkontzaz kanpo izandako jaiotze-kopurua zertxobait igo baldin bada ere, (3.13 Taulan ikus daitekeenez) eta nahiz eta gaur egun, lege mailan, tratamendu berbera izan ezkontza barnean nahiz kanpoan jaiotako haurrek, esan beharra dago ezkontzaz kanpo jaiotakoen kopurua Europako beste herrietakoa baino askoz ere txikiagoa dela. Honela, gaur egungo Euskadiko proportzioa, 1963an Alemanian, Frantzian, Erresuma Batuan, Danimarkan edo Suezian zegoen proportzioaren parekoa edo txikiagoa da. Beraz, Euskadin ez da oraindik finkatu kohabitazio sistemako estruktura demografikoa.

3.13. TAULA. Ezkontzaz kanpoko jaiotzen proportzioaren bilakaera (portzentaiatan)

URTEAK	E.A.E.	ARABA	BIZKAIA	GIPUZKOA	ESPAINIA
1861	3,1	1,7	3,0	4,0	5,6
1900	3,6	1,8	4,5	3,0	4,9
1920	4,7	3,2	4,8	5,3	6,2
1940	3,2	2,2	3,5	3,2	—
1960	0,8	0,7	1,2	0,2	2,3
1970	0,5	0,2	0,4	0,7	1,4
1975	1,4	0,8	1,4	1,6	2,0
1981	3,7	4,1	3,5	3,9	—
1987	6,1	6,3	6,0	6,2	—

Iturria: Biztanlearen Berezko Mugimendua 1861-1983, EUSTAT

3.14. TAULA. Ezkontzaz kanpoko jaiotzeen proportzioa Europako herri batzutan

EUROPAKO HERRIAK	1963	1968	1973	1978	1983
Alemania	5,2	4,8	6,3	7,0	8,8
Belgika	2,2	2,7	3,0	3,4	5,2
Danimarka	8,9	11,2	17,1	27,8	40,6
Espainia	1,9	1,4	1,6	2,5	5,1
Frantzia	5,9	6,4	8,2	9,4	15,9
Italia	2,2	2,0	2,5	3,9	4,8
Erresuma Batua	6,6	8,2	8,4	9,9	15,4
Suezia	13,8 (a)	—	32,6 (b)	—	43,7 (c)
Euskadiko A.E.	2,7	2,2	2,6	2,3	3,3

Iturria: Europako herrietarako, Suezia ezik: EUROSTAT 1986, 3.Gaia, C Seriea.

Sueziarako: POPULATION, 1987, 3. zenb.

Euskadiko A.E.rako: DBI, 1986, 2.Tomoa.

a) 1965 b) 1975 c) 1984

Krisialdi ekonomikoak aldagai demografikoen eboluzioan izan duen eragina, garbi asko agertzen da Lan eta Gizarte Segurantzaren Saileko “Pobrezia Euskal Autonomi Elkartearen” (“La Pobreza en la Comunidad Autónoma Vasca”) izeneko lanean. Bertan adierazten denez, biztanleria heldu gazteen artean gertatzen diren pobrezia edo txirotasun kasuen hiru laurdenak isilpean gertatzen dira, honako errekurtsio hauen bitartez: ezkongetasuna luzatu gurasoen etxetik alde egiteko garaia atzeratuz —hau, zenbait ezkondu taldetan ere nabarmena delarik— eta jaiotzeen kontrola ezkonduen artean. Lan honetako datuei jarraiki, gazte ezkondu hauen etxeetan, beste haur baten jaiotzak % 62,2-raino igoko luke pobrezia tasa, honela % 20,9tik % 33,9ra igoko litzatekeelarik.

Beraz, datu hauek ikusirik, ugalketa edo erreproduktzioa aukeratzeko askatasuna zalantzan jarri beharra dago gaur egun gure herrian. Egungo ugalkortasun indize sintetikoa 1,24 haur bada emakume bakoitzeko, ezin ahaz dezakegu testuinguru honetan, Ugalkortasun Inkestaren arabera, Euskal Herriko emakumeek benetan izan nahi luketen haur kopurua 2,05 dela, gaur ezagutzen dugun zifra baino askoz ere haundiagoa beraz.

Bestalde, egungo jaiokortasun eta ugalkortasun joera ezeztatzeko defendatzen duen teoria, ez dator bat Ekonomi Lankidetzaren eta Garapenerako Erakundeko (ELGE) zenbait herritan antzematen denarekin. Iparrameriketako indizeak adibidez, —gogora dezagun enplegu gorakada haundia izan dela han azken urteotan— oso altuak dira Europakoekin alderatuz gero. Dena dela, Europako Iparraldeko herrien eboluzioan ere, jaiokortasun eta ugalkortasun zifren igoera nabari da.

Beraz, egungo ugalkortasun joerak ezin jo ditzakegu berezko edo “naturalizat”. Hemen jasotzen saiatu garen aldagai demografiko eta ekonomiko guztiak kontutan izanik aztertu beharko dira. Honela, eta aipaturiko pobrezia buruzko lanak diotenari jarraiki:

“...askatasun pertsonala edo emakumearen parte hartzea lan merkatuan — ugalkortasunaren kondizionante gisa—, ez dira beste zenbait faktoreetatik guztiz aldentu ditzakegun kontzeptuak. Hala nola, etxearen tamaina, neskame edo haurra zaintzeko pertsona bat kontratatzeak aukera ala ez, haurtzaindegiak erabili ahal izatea ala ez, metaketa edo pilaketa prozesuak baztertu beharra ala ez, etab.”

3.2.2.2. FAMILI PLANGINTZA

Nazio Batuen Batzarre Orokorrak (2436 XXII Ebazpena) eta Europako Kontseiluak (75-29 Ebazpena) honela definitu dute famili plangintza: gurasoen eskubidea, askatasun osoz eta arduraz, izan nahi duten seme-alaba kopurua erabakitzeko, eta hauen jaiotzeen arteko denboraldia aukeratzeko.

Osasunerako Mundo Erakundeak Famili Plangintzaren kontzeptu zabalagoa eman du. OMEren ustetan, Famili Plangintzak pertsona edo bikoteei helburu jakin batzuk lortzen laguntzeko praktikak eskeiniko ditu. Hauexek dira helburu horiek:

- Aukeratu gabeko jaiotzarik ez gertatzea.
- Haurdunaldi arteko denboraldiak antolatzea.
- Jaiotzeen ordenu kronologikoa gurasoen adinetara egokitu.
- Familiak izango duen seme-alaba kopurua erabaki.

Helburu hauek lortzeko, —egoera afektibo, sozial eta ekonomiko egokiez gain— behar beharrezkoa da emakumeak eskura izan ditzan antisorgailuak, ugalkortasun tratamenduak eta heziketa sexuala lortzeko aukerak. Nahitaezkoak dira baita ere horren inguruko beste zenbait iharduera: aholkamendu genetikoa, ezkontza kontsultak, tumore gaiztoen detekzioa, eta adopzio zerbitzuak. Zenbait kasutan ere, beharrezkoa izango da aborto terapeutikora jotzea.

Guzti hau kontutan hartuz, antisorgailuen ezaguera eta erabilera eta famili plangintza zerbitzuen azterketari ekingo diogu lehendabizi. Geroko utziko dugu abortoaren auzia.

— Antisorgailuen ezaguera eta erabilera

Gai honi buruzko informaziorik berriena 1985ean INEK egindako ugalkortasun inkestan (Encuesta de Fecundidad) dago jasota. Bertan, Autonomi Elkarrekin ezberdinetako antisorgailu metodoen ezaguera nahiz erabilera aztertzen da. Gure kasuan, Euskal Autonomi Elkarteari dagozkion datuak izango digutu kontutan.

Lehenengo datu aipagarria: Euskal A.E.an antisorgailu metodo eraginkorren bat ezagutzen duen emakume portzentaia oso handia da. 18 eta 49 urte bitarteko Euskadiko emakumeen % 1,7ak bakarrik ez daki ezer antisorgailuen erabilerari buruz.

3.15. TAULA. Emakumeen banaketa, antisorgailu metodoen ezagueraren arabera. (Zifra absolutuak eta portzentaia bertikalak)

	ABSOLUTUAK	%
Ez du batere metodorik ezagutzen	8.413	1,7
Metodo eraginkor bat gutxienez ezagutzen du	486.193	98,3
GUZTIRA	494.606	100

Iturria: Encuesta de Fecundidad, 1985. INE.

1,7a adierazten duen zifra hori gainera, kontu haundiz aztertu behar da. Emakume horien % 73,7ak gutxienez haur bat izan baldin badu ere, bestalde beren batatzbesteko seme-alaba kopurua 2,2 da. Nahiko baxua beraz. Eta datu honek emakume hauek kontrol sistemaren bat (nahiz eta oraindik ez eraginkorra izan) erabiltzeko gauza izan direla pentsatzera garamatza.

3.16. TAULA. Batere antisorgailu metodorik ezagutzen ez duten Euskal A.E.ko emakumeen banaketa, seme-alaba kopuruaren arabera. (Portzentaia bertikalak)

	%
Batere ez	26,3
Haur 1	12,2
2 haur	30,6
3 haur	—
4 haur	12,2
5 haur	18,7
GUZTIRA	100,0

Iturria: Encuesta de Fecundidad, 1985. INE.

Pildora da antisorgailurik ezagunena emakumeen artean: % 98ak ezagutzen du. Pildorarekin batera, emakumeen esterilizazioa, preserbatiboa, UBGa (DIU), gizonak atzera egitera eta erritmoa dira adin ugalkorreko emakumeek ondoen ezagutzen dituzten metodoak.

Beste metodo batzuk berriz ezagunagoak dira. Hala nola, abstinentzia, biharamuneko pildora, krema antisorgailuak, edo emabide garbiketak. Metodo guzti hauetan, —biharamuneko pildoran ezik, oso berria bait da— hutsegite kopurua haundia da. Hortaz, orokorki, ez dira oso metodo eraginkorrak.

3.17. TAULA. Emakumeek ezagutzen dituzten antisorgailuak. (Ezagutzen duten emakumeen portzentaia)

Pildora	98,0
UBG	92,6
Abstinentzia	5,8
Diafragma	70,7
Preserbatiboa	95,0
Erritmoa (Oginoa)	90,7
Gizonak atzera egitea	91,6
Emabide garbiketa	68,8
Krema antisorgailuak	61,7
Bular-aldi luzea	59,2
Injekzioa	74,7
Biharamuneko pildora	31,2
Emakumearen esterilizazioa	96,8
Gizonaren esterilizazioa	89,7
Beste metodo batzuk	2,2

Iturria: Encuesta de Fecundidad, 1985. INE.

Ezagutzeaz gain, 18 eta 49 urte bitarteko Euskadiko emakumeen % 75,3ak antisorgailuren bat erabili du edo erabiltzen du gaur egun. Sekula erabili ez dutenak % 24,7a bakarrik dira. Egun metodoren bat erabiltzen dutenen artean, gehienek, —% 73ak— metodo eraginkorra darabilte.

Emakume ezkonduen taldeak gehiago erabiltzen ditu antisorgailuak beste emakumeek baino. Ezkonduen artean, metodo antikonzeptiborik sekula erabili ez dutenen kopurua % 7,1eraino jaisten da. Antisorgailuak erabili bai, baina haundiagoa da baita ere segurua ez den metodoren bat erabiltzen duen emakume kopurua (% 17a, gainontzeko emakumeen % 13aren ondoan). Dena dela, ezkonduen artean ere haundiagoa da metodo segururen bat erabiltzen duen emakume kopurua — % 42,7a, % 34,2aren aurrean—.

3.18. TAULA. Antisorgailu praktikaren eskea Euskal A.E.an. (Datu absolutu eta portzentaia bertikalak)

	EMAKUMEAK 18-49		EMAKUMEAK EZKONDUAK	
	ABS.	%	ABS.	%
Ez du sekula erabili	122.281	24,7	25.093	7,1
lehen erabili du	133.663	27,0	117.432	33,1
Egun erabiltzen du				
Metodo eraginkorra	174.182	35,2	151.593	42,7
Metodo ez eraginkorra	64.469	13,0	60.385	17,0
GUZTIRA	494.606	100	354.503	100

Iturria: Encuesta de Fecundidad, 1985.INE.

Antisorgailurik ez erabiltzeko arrazoi nagusia, sexu-harremanik ez izatea da: haurdun ez dagoen eta antisorgailurik erabiltzen ez duen 18 eta 49 urte bitarteko Euskadiko emakumeen % 73ak ez du sexu-harremanik. Arrazoi erlijiosoek berriz, ez dute eragin haundirik: emakumeen % 6,3ak bakarrik aipatzen du arrazoi gisa.

3.19. TAULA. Metodo antisorgailurik sekula ez erabiltzeko Euskal A.E.ko emakumeek dituzten arrazoiak (Portzentaia bertikalak)

	ABS.	%
Ez du sexu-harremanik izan	87.604	73,2
Haur gehiago izan nahi ditu	7.344	6,1
Beste arrazoi batzuk. Erantzunik ez	17.053	14,4
GUZTIRA	119.594	100

Iturria: Encuesta de Fecundidad, 1985. INE.

Antisorgailuak erabiltzen dituzten emakumeen artean, gizonak atzera egitea da metodorik erabiliena (% 43,3), INEren inkestaren arabera. Ondoren, ezaguera eta erabilera mailak kontutan hartuz, pildora (39,0), preserbatiboa (% 34,7) eta oginoa (% 23,6). Beste metodo guztiak oso gutxi erabiltzen dira, UBGa ezik, emakumeen % 15,1ak erabiltzen bait du.

3.20. TAULA. Antisorgailuen ezaguera eta erabilera Euskal A.E.-an emakumearengan
(Datu absolutu eta portzentaia bertikalak)

	ABS.	%
Pildora	192.749	39,0
UBG	74.825	15,1
Abstinentzia	1.033	0,2
Diafragma	4.956	1,0
Preserbatiboa	171.736	34,7
Erritmoa (Oginoa)	116.778	23,6
Gizonak atzera egitea	214.288	43,3
Emabide garbiketa	29.025	5,9
Krema antisorgailuak	24.203	4,9
Bular-aldi luzea	9.027	1,8
Injekzioa	26.518	5,4
Biharamuneko pildora	2.671	0,5
Emakumearen esterilizazioa	10.562	4,0
Gizonaren esterilizazioa	1.072	0,2
Beste metodo batzuk	2.406	0,5
GUZTIRA	494.606	100

Iturria: Encuesta de Fecundidad, 1985. INE.

Ondorio gisa, esan dezagun, metodo antisorgailuen ezaguera itxuraz nahiko zabaldua baldin badago ere, oso maiz erabiltzen direla oraindik (batzutan metodo egokiagoekin tartekatuz) eraginkortasun eskaseko metodoak. Antisorgailuak erabiltzen dituzten Euskadiko emakumeen artean, askok segurtate gutxiagoko batenbat erabiltzen dute, tarteka behintzat: gizonak atzera egitea, oginoa, emabide garbiketa, krema antisorgailuak, eta bular-aldi luzea. Guzti hau ikusita beraz, antisorgailuen benetako ezaguera eta erabilera ez dagoela uste bezain zabaldua esan dezakegu, eta praktikan, emakume askok metodo hauen azaleko ezaguera orokorra baino ez duela.

– Famili Plangintzarako Zentruak

Egun, bakarrik 36 famili plangintzarako zentru daude Euskal Herrian, honela banatuta:

ARABA	3
BIZKAIA	20
GIPUZKOA	13

Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saileko Famili Plangintzarako Arloko arduradunak eskeini dizkigun datuen arabera, 1987an 99.446 kontsulta jaso ziren. Hortaz, batzbesteko 1,9 kontsulta, 15 eta 49 urte bitarteko 10 emakumeko.

Kontsulten arrazoi nagusia, antisorgailu inguruko gaiak izan ziren — 56.645 kasu—. Ondoren, haurdunaldiak —12.083 kasu—, eta zitologiak —15.653 kasu—.

3.21. TAULA. Kotsulten arrazoiak famili plangintzarako zentruetan

	1. KOTSULTA	HURRENGOA(K)	GUZTIRA
Antisorgailuak	12.116	44.529	56.645
Haurdunaldia	3.163	8.920	12.083
Beste batzuk	11.183	15.590	26.773
Abortoa			3.945
Zitologiak			15.653
UBG ezarketak			5.955
Basektomiak			1.506

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saileko Famili Plangintzarako Arloa, 1987.

Kotsulta hauek Lurralde Historikoen arabera azterturik, joera orokorrak, antzeman ditzakegu. Dena dela, aipagarria da Gipuzkoan ematen den zitologia kopuru haundia eta Bizkaiko "beste batzuk" kontzeptu izenpean ageri dena.

3.22. TAULA. Kotsulten arrazoiak Famili Plangintzarako Zentruetan, Lurralde Historikoen arabera

ARABA: Kotsultak guztira 7.752.

	1. KOTSULTA	HURRENGOA(K)	GUZTIRA
Antisorgailuak	1.643	4.553	6.187
Haurdunaldia	—	—	—
Beste batzuk	828	549	1.377
Abortoa			188
Zitologiak			982
UBG ezarpenak			290
Basektomiak			345

GIPUZKOA: Kotsultak guztira 35.897.

	1. KOTSULTA	HURRENGOA(K)	GUZTIRA
Antisorgailuak	3.894	17.972	21.866
Haurdunaldia	883	4.221	5.104
Beste batzuk	2.716	5.095	7.811
Abortoa			1.116
Zitologiak			8.726
UBG ezarpenak			1.713
Basektomiak			116

BIZKAIA: Kotsultak guztira 58.073.

	1. KOTSULTA	HURRENGOA(K)	GUZTIRA
Antisorgailuak	6.588	22.004	28.588
Haurdunaldia	2.280	4.699	6.979
Beste batzuk	7.643	9.946	19.865
Abortoa			2.641
Zitologiak			5.945
UBG ezarpenak			3.952
Basektomiak			1.045

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saileko Famili Plangintzarako Arloa.

Osagarri modura, Espainiako Emakumearen Erakundeak (Instituto de la Mujer) argitaratutako "Situación Social de la mujer en España" laneko informazioa daukagu. Famili plangintzaz ari den kapitulu-
 luan, taula bat eskeintzen zaigu emakumeek, antisorgailuei buruzko informazioa lortzeko, zein erre-
 kurtso sanitario mota erabiltzen duten aztertuz.

Garbi ageri da hemen, Euskadin Estatuko beste Autonomi Elkarreetan baino askoz gehiago erabil-
 tzen direla famili plangintzarako zentru edo informazio zerbitzuak.

Bestalde, argi asko erakusten digu taula honek, informazioa jasotzeko oinarrizko erreferentzia osasun
 sistema pribatua dela. Honela, bada, famili plangintza gaiei buruzko kontsultak egin zituzten emaku-
 meen % 48,5etik % 67,7ak kontsulta pribatueta jo zuen informazio bila (Euskadiko emakumeen
 % 32,9ak). Datu hauen arabera, mediku orokorrak eskari haundiagoa du famili plangintzarako
 zentruak berek baino.

3.23. TAULA. Emakumeen banaketa, antisorgailuei buruzko informazioa lortzeko erabili dituen edo egun darabiltzan aholkamendu-bide eta bizi den Autonomi Elkarreetaren ara- bera (Portzentaia bertikalak)

BIZTANLERIA KOPURU OSOA BIZI DEN AUTONOMI ELKARTEA	ERABILI DITUEN EDO DARABILTZEN BIDEAK						Ez du batere erabili, ezta egun erabili ere
	Emak. guztira	Gizarte Segur. medikua	Mediku priba- tua	Plant. Zentru pribat.	Plant. Zentru publi.	Beste batzuk	
Andaluzia	100,00	9,38	11,47	0,69	5,41	0,09	74,59
Aragón	100,00	12,91	17,71	0,54	8,35	0,00	66,25
Asturias (Printz.)	100,00	10,04	21,85	0,46	8,40	0,24	66,07
Balearak (Irlak)	100,00	21,32	32,88	1,57	7,90	0,00	45,56
Kanariak	100,00	17,89	34,60	0,60	2,41	1,32	51,05
Kantabria	100,00	17,33	17,86	0,46	1,89	3,88	62,28
Kastilla-La Mantxa	100,00	10,11	4,39	0,23	1,68	0,14	85,63
Kastilla eta León	100,00	8,51	8,67	1,52	4,33	0,00	77,63
Katalunia	100,00	8,49	30,94	2,48	6,62	0,08	54,24
Kom. Valentziarra	100,00	12,06	20,85	0,70	2,84	0,00	67,28
Extremadura	100,00	6,50	1,72	0,75	4,44	0,00	89,27
Galizia	100,00	6,19	15,73	1,06	2,05	0,61	76,86
Madrid (Komunitatea)	100,00	9,19	19,91	3,11	8,12	0,74	63,60
Murtzia (Lurraldea)	100,00	11,40	6,43	0,42	8,75	0,00	78,62
Nafarroa (Foru-Komunit.)	100,00	10,50	14,57	0,24	4,92	0,34	70,47
Euskal Herria	100,00	13,21	32,85	0,94	7,63	0,69	51,46
Errioxa	100,00	5,71	18,47	0,00	6,98	0,24	72,02
Zeuta eta Melilla	100,00	10,50	14,57	1,60	4,92	0,00	70,47
GUZTIRA ESTATUAN	100,00	10,12	19,34	1,36	5,64	0,33	66,82

Iturria: Encuesta de Fecundidad 1985. Emaizen aurrerapena, 1986ko Maiatza.

Estatu espainoleko famili plangintza zentruen eskaintzari dagozkiolarik, 1985eko datuak ditugu.
 Urte hartan, hauxe zen zentruen banaketa Estatu osoan:

3.24. TAULA. Famili plangintzarako zentruak, Autonomi Elkarteei jarraiki, menpekotasun organikoaren arabera

	GUZTIRA	INSALUD	Adminis. Auton.	Udalak	Diputazioak	Udal pribatuak
Andaluzia	36	7	4	10	7	8
Aragón	9	6	1	1	—	1 (Gurutze Gorria)
Asturias	6	1	2	3	—	—
Balearak	8	6	1	1	—	—
Kanariak	4	2	2	—	—	—
Kantabria	7	6	—	1	—	—
Kastilla-La Mantxa	12	8	2	2	—	—
Kastilla y León	18	13	4	1	—	—
Katalunia	66	5	2	53	—	6
Valentzia	45	5	4	20	10	6
Extremadura	3	2	2	—	—	—
Galizia	14	12	—	1	—	1
Errioxa	2	1	1	—	—	—
Madril	41	3	2	28	—	8
Murtzia	18	1	13	2	—	2
			+ Udala			
Nafarroa	9	—	6	3	—	—
Euskal Herria	27	2	7	13	2	3
Zeuta y Melilla	2	2	—	—	—	—
GUZTIRA	331	83	51	141	19	35
PORTZENTAIK	100	25 %	15,4 %	42,6 %	5,7 %	10,6 %

Iturria: Emakumearen Erakundeak ("Instituto de la mujer") egina. 1985.

Ikus daitekeenez, 1985etik hona, famili plangintzarako zentruen eskeintza igo egin da Euskal Herrian. Dena dela, arduradunek diotenez, zerbitzuak lanez gainezka izaten dira askotan, bertara iristen den eskaera kopuru izugarriagatik.

Arazo hau dela eta, arduradunek zitak beste era batera antolatzeko asmoa dute, pertsona gehiagok izan dezaten zerbitzu hauen laguntza. Guztiz beharrezkoa da hau zerbitzua hobetzeko, eta famili plangintza gaiei buruzko informazio zabalagoa izan dadin lortu nahi bada.

Famili plangintzaren gaia amaitutzat emateko, hurrengo orrialdean, arlo honetan Europan gaur egun dagoen legeria laburbiltzen duen taula azaltzen dugu.

3.25. TAULA. Famili plangintza. Europako legeria eta egoera

HERRIA	Plangintzarako eskubidearen errekonozimendu ofiziala	Erreztasunak eta famili plangintzarako zerbitzuak	Antisorgailuen publizitatea
BRITAINIA HAUNDIA	"The national Health Reorganization Act" (1973)-ek nahi den seme-alaba kopurua eta hauen jaiotzeen arteko denboraldia aukeratzeko eskubidea aitortu eta bermatzen du.	Famili plangintza zerbitzuak dohain dira National Health Service-ren kontura. Udaletako agintarien eginkizuna da behar diren famili plangintza zerbitzuak sortzea.	Baimendua.
FRANTZIA	1974etik legeztatua.	Lehen mailako laguntza zerbitzutan sartuak. Dohain. Oso erabiliak.	Baimendua.
SUEZIA	1975etik legeztatua.	Dohain baldin badira, Estatuaren diru-laguntza dute plangintza. Lehen mailako laguntza zerbitzuetan sartuak.	Mugarik gabe.
ALEMANIA E.F.	Ez dago arautua, baina Gobernuaren errekonozimendu ofiziala dute.	Ez dago arau berezirik, baina sendagile orokorren eginkizuntzat jotzen da zerbitzu hauen eskaintza.	Ez dago eragozpenik publizitatea egiteko.
ITALIA	1975etik legeztatua.	Dohain dira. Klinika berezietan eskeintzen da zerbitzu hau. Adin-txikikoek ere joateko eskubidea dute.	Antisorgailu fabrikanteek egingandako publizitatea bakarrik dago baimendua.
PORTUGAL	Konstituzioan jasota.	Ez dago legeria berezirik. Eritegi publikoetan eskeintzen dira zerbitzuak dohain. Ez dago zentru pribaturik. Gazteek gurasoen baimena behar dute.	Baimena duen bakarra: Portugalako Famili Plangintzarako elkarteak.
IRLANDA	1979tik legeztatua.	la bikote ezkonduentzat soilik. Plangintza zentruetan, praktikan, plangintza "naturala" bultzatzen da. Ez da aholkurik eskeintzen, ez antisorgailurik banatzen.	Osasun bulegoetan bakarrik lor daiteke, eta ez erraz.
ESPAINIA	Berez, ez dago legeztatua ofizialki.	Espainiako Osasun Ministrari-tzak sortu ditu famili plangintzarako zentruak. Eskaria eskeintza baino askoz haundiagoa da.	Eragozpenak daude oraindik publizitatea egin eta banatzeko.

3.25. TAULA. Famili plangintza. Europako legeria eta egoera (Jarraipena)

HERRIA	Antisorgailuak	Abortoa
BRITAINIA HAUNDIA	Ahozko antisorgailuak errezeta bidez ematen dira. Dohain dira denak, Gizarte Segurantzaren kontura. Esterilizazioa legezkoa da eta dohain.	26 asteko ernaldia arte baimendua, osasun eta gizarte-arazoiegatik. 16 urtetik beharokoek baimen idatzia behar dute. Legezko abortoen % 50a Gizarte Segurantzaren bitartez egiten dira.
FRANTZIA	Ahozko antisorgailuak errezeta bidez ematen dira. Adin-txikikoek eta Gizarte Segurantzarik ez dutenek, antisorgailuak lortzeko aukera. Esterilizazioa ez dago araututa, eta ez du Gizarte Segurantzak ordaintzen.	Kasu guztietan baimendua, haurdunaldiaren 10. astea bete aurretik eginez gero. Gizarte Segurantzak ordaintzeko bete beharreko baldintzak araututa daude.
SUEZIA	Plangintza zerbitzuen % 70a emaginen esku dago. Ahozko antisorgailuen errezetak egin eta UBG ezarketak egin ditzakete. Beste antisorgailu batzuk dendatan eros daitezke, ez botiketan bakarrik.	1975etik legez arautua. Haurdunaldiaren 16. astea bete arte eska daiteke. Ez dago beste mugarik.
ALEMANIA E.F	Ez dago eragozpenik antisorgailu salmentarako; banaketa araututa dago; errezeta bidez erosten dira botiketan.	1876tik aurrera legez arautua. Sendagile batek baimen idatzia eman behar du abortoa egiteko.
ITALIA	Dohain dira, Zerbitzu Plublikoaren kontura. Banaketa araututa dago. Esterilizazioa ez dago araututa.	1978tik legez arautua, eta erreferenduma bitartez, 1981ean onetsia. Kontzientziazko objezioaren arazoa baldin badago ere, legeko abortorik gehienak zentru publikoetan egiten dira, dohain.
PORTUGAL	Salmenta librea da. Eritegi publikoetan dohain banatzen dira. Esterilizazioa legez araututa dago 1982tik, 25 urtetik gora koentzat.	Legez kanpo kasu guztietan.
IRLANDA	Horretarako baimena duten sendagileek bakarrik errezetatu ditzakete. Banaketa botiken bitartez dago araututa.	Legez kanpo kasu guztietan.
ESPAINIA	Antisorgailuen salmenta baimendua dago (1976ko urria).	Abortoa legeztatua dago 1985etik, hiru kasutan: eugenesikoa, etikoa eta terapeutikoa. Sanitateko langileen kontzientziazko objezioa.

– Norbere borondatez egindako haurdunaldi etena

1985eko ekainaren 5ean Kode Penaleko 417. artikulua berritu zen, abortoa edo norberaren borondatez egindako haurdunaldi etena kasu edo suposamendu jakin batzutan despenalizatuz: amaren bizitza edo osasunarentzat arriskua dagoenean, haurdunaldia bortizkeriaren ondorio denean, eta umekia tara fisiko nahiz psikiko larriekin jaio daitekeela uste denean.

Aurreko orrialdean, Europako famili plangintza inguruko egoera eta legeria jasotzen den taulan, norbere borondatez egindako haurdunaldi etenari buruzko araudia ere ikus daiteke, EEEko herri batzutan. Hauetako bost herritan, zenbat astetako haurdunaldia den da abortoa egiteko dagoen muga bakarra; beste bitan legez kanpoko da eta Estatu Espainolean legezkoa da baina lehen aipaturiko hiru kasu edo suposamendu horietan sartuz gero soilik.

Legearen berrikuntza onetsi zenetik 1986 arte, legezko 236 aborto egin ziren Estatu Espainolean. Zifra honek ordea ez du biltzen 417. artikuluan aipatzen diren kasuei dagokien benetako aborto eskaria. 1987an zifra hau 16.206raino igo zen.

Euskal Herriari gagozkiolarik, 1987ko datuak ditugu, baina Eusko Jaurlaritzako Famili Plangintza Arloko arduradunaren ustez, ez dira oso erakusgarriak, berrikuntza martxan jarri eta berehala jasotakoak bait dira. Horregatik, bada, 1988ko datuak errealagoak izango direlakoan gaude.

3.26 Taulan azaltzen dira Euskadin norbere borondatez egindako haurdunaldi etenak.

3.26. TAULA. 1987an norbere borondatez egindako haurdunaldi eten kopurua, emakumearen bizilekuaren arabera

E.A.E.	587
Araba	47
Gipuzkoa	130
Bizkaia	410
ESTATUAN GUZTIRA	16.206

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saileko Famili Plangintzarako Arloa. 1987.

Datu hauen arabera, Euskal A.E.an izandako abortoak Estatuko kopuru orokorraren % 3,6a baino ez dira eta horrek, 15 eta 49 urteko bitarteko Euskadiko emakumeen milako bata bakarrik suposatuko luke. Hau egia balitz, zifra hauek antisorgailu sistema tradizionalak oso eraginkorrak direla erakutsiko ligukete edo, bestela, zerbitzu ez publikoetara (legezko nahiz legez kanpoko alegia) jotzen dutela emakumeek beren borondatez aukeratutako abortoak egitera.

Historian zehar, aldatu egin da Adimen-Osasunaren kontzeptua, gizartearen bilakaeraren arabera. Kontzeptu honek aldaketa sakonak jasan zituen bigarren mundu gerrateaz geroztik. Freudek esan zuen gaisotasuna ez zela soilik arrazoi biologikoetan oinarritzen, baizik eta eritasunaren sorreran faktore biologiko nahiz gizarte mailakoak hartu behar zirela kontutan.

Sexuaren araberako adimen-asalduren maiztasuna aztertu duten zenbait autoreren ustez, emakumeak dire batipat gaisotasun hauek sufritzen dituztenak: neurosiak, depresioak, zahartzaro eromena, buruhiltze saioak eta anorexia nerbiosoak. Gizonek berriz, beste hauek: asaldura sozio-patologikoak eta oligofrenia edo adimen-atzerapena.

Emakumeari egotzi ohi zaizkion eritasun psikikoak garai batetan histeria eta gaur egun depresioa dira. Lehen histeriaren bitartez "azaltzen zuten maila sozial ezberdineko emakumeek jasan behar izaten zuten zapalkuntza eta alienazioa. Batzuk ondasun material gehiegi eta besteak miseria gorrian, baina denak pertsona gisa onartzen ez zituen gizarte matxistaren baitan". (Carmen Saez: *Mujer, Locura y Femenismo*, 1979). "Gaur egun berriz", esan genezake emakumeek depresioaren bidez adierazten dutela frustazioa bete erazi dieten rolagatik, eta gizartean jasan duten despersionalizazioagatik. Gizartea ez bait dago sortuta sexu ezberdinek orekan bizi ahal izateko aukera izan dezaten, baizik eta desoreka iraunkorrean oinarrituta, bai sexu eta adimen-osasun mailan, bai maila sozioekonomiko eta intelektualean". (Mujer y Salud Mental. Instituto de la Mujer, 1988).

Depresioaren sexu-ezberdintasunen ikerketak, gizonak nahiz emakumeak egoera depresiboetan eror erazten dituzten arrazoiak aztertzea garrantzitsua.

Aldaketa batzuk gora behera, garbi azaltzen da estatistiketan emakumeek sufritzen dituztela batipat depresioak. Hala ere, emakume taldearen joera depresiboek ezberdintasun bitxiak erakusten dizkigute:

- Emakume ezkonduen artean daude depresio tasarik haundienak. Egoera zibila ere kontutan hartzen jarraituz gero, gizon ezkongabeen artean ikusiko ditugu tasarik haundienak, emakumeekin alderatuz.
- Maila sozialari dagokionean, mailarik baxueneko emakume ezkondu eta seme-alabadunek depresioa izateko aukera gehiago dituzte.
- Adina baino gehiago, emakumeengan depresioa izateko aukera erabakitzen duen aldagaia seme-alabak gurasoen etxetik alde egitea da, hau normalean, emakumea erdi mailako adinetan dagoenean gertatzen delarik.
- Kultura maila baxueneko emakumeek depresioa izateko aukera gehiago dute.

Begibistakoa dirudi beraz, prozesu depresiboak azaltzeko ala ez azaltzeko garrantzi handia dutela heziketa eta sexuaren araberako rol ezberdinetako moldaketa bezalako faktoreek. Oposaketa hau kontutan izanik, ez da harrizkoa emakumeek gizonek baino maizago izatea depresioak, gizonezkoen baloreetan oinarritutako gizartea izanik, emakumeen heziketa eta hezkuntza pertsonalean gehien bultzatzen diren portaerak erabat gutxietsiak bait daude sozialki. Sexuaren arabera egiten da gizarte mailako rolen banaketa eta hauek kontutan izanik, zapaldu ala bultzatu jokaera bat edo bestea. Portaera ezberdinek noski, adimen-asaldura ezberdinak izango dituzte ondorio gisa. Depresioaren kasuan, emakumeak gizonaren oreka-zaintzaile papera betetzen du, bere adimen-osasunaren kaltean.

Euskal A.E.an, Osasun Inkestak "oreka afektiboa" biztanleriaren adimen- osasunaren egoeraren neurritzat jotzen du. Inkestaren emaitzek diotenez, alderik ez badago ere zoriontsu direla uste duten gizon eta emakume portzentaiei artean, emakume gehiago dira oreka negatiboa dutenak (antsiedadea edo depresioa bezalako arazo afektiboetan isladatzen da hori) gizonezkoak baino. (% 8,7, % 6,4aren aurrean).

Inkesta berak erakusten digu 65 urteko emakume alargun, maila sozio- profesional baxueneko eta botika kontsumitzaile ohiek dituztela oreka afektibo negatiboa izateko aukera gehienak. Beraz, gizarte nahiz familiaren mailako egoera oso larrietan bizi diren emakumeak dira. Eta begibistakoa dirudi kontrako egoera honek sortarazten duela emakume hauen ikuspegi ezkorra eta irrika.

"Asaldura afektiboak eta faktore sozialak E.A.E.an" (Desórdenes afectivos y factores sociales en la CAV) izeneko txostenean, hiru habitat ezberdinen erakusgarri diren 3 eskualde aztertu dira: Bilbo, Aialako bailara eta Tolosaldea. Txosten honetan, aztertutako emakume taldearen adimen-asaldurarik zabalduena depresioa dela adierazten da, beste sindrome batzurekin batera, irrika batipat. Gertaera gogorrek, hauek galera eta etsipen egoerei gogorki loturik daudelarik, eta mehatxu garbia suposatzen duten zailtasun haundiek sortaraziko dituzte gehienetan krisialdi depresibo horiek.

Prebalentziak txikiagoak dira itxuraz bizimodu tradizionalagoa duten-ak eskualdeetan, —kasu honetan Tolosaldean— baina hauetan, haundiagoak dira irrika sindromeen prebalentziak.

3.27. TAULA. Depresioaren prebalentzia emakumeengan, egoera zibila eta eskualdearen arabera (milakotan)

	BILBO	AIALAKO BAILARA	TOLOSALDEA
Ezkongabeak	5	4	—
Ezkonduak	10	10	4
Alargunak	22	31	6
Dibortziatuak	33	—	—

Iturria: "Desórdenes afectivos y factores sociales en la CAV". Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saila. 1985.

Egoera zibilarri jarraiki, emakume alargun eta dibortziatuak dituzte, batipat ingurune hiritar edo sasi-hiritar industrializatueta, prebalentziarik haundienak. Ingurune hauetan emakume ezkonduen artean ere eragin handia du depresioak.

3.28. TAULA. Depresioaren prebalentzia emakumeengan, egoera zibila eta eskualdearen arabera (milakotan)

	BILBO	AIALAKO BAILARA	TOLOSALDEA
A: KASUAK ETA BORDELINE KASUAK			
KASUA	13	12	5
BORDELINE KASUA	15	11	3
KASUA + BORDELINE KASUA	28	22	16
B: DIAGNOSTIKOAK			
Depresio kasua	5,7	8	1,2
Dep. kasua: Irrika kasua	1,1	1,2	1,2
Dep. kasua: Bord. beste batzuk	2,2	0,6	—
Dep. kasua: Obsesio kasua	—	—	—
Irrika kasua	1,5	0,6	—
Irrika kasua: Bord. beste batzuk	0,4	0,6	—
Beste batzuk kasua	0,7	1,2	0,6
Bordeline depresioa	9,0	5,5	2,4
Bord. dep.: irrika	0,4	1,2	1,2
Bord. dep.: Bord. beste batzuk	0,4	—	—
Bordeline irrika	13,7	2,4	10,0
Bordeline beste batzuk	1,5	1,2	—
Bordeline tentsioa	—	—	—
Bord. irrika: Bord. obsesioa	—	—	—

Iturria: "Desórdenes afectivos y factores sociales en la CAV". 1985. Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saila.

Euskadin, eroetxeetan atenditutako adimen-asaldurak zituzten pertsonak 15.000 ziren 1983an (Gipuzkoa eta Bizkaiko datuak). Hauetatik % 46,3a emakumeak ziren.

3.29. TAULA. Gipuzkoa eta Bizkaiko eroetxeetan dagoen biztanleria. 1983 urtea

	BIZKAIA		GIPUZKOA	
	GIZONAK	EMAKUMEAK	GIZONAK	EMAKUMEAK
15-24 urte	1.002	642	1.103	731
25-39 urte	1.534	1.142	1.511	1.184
40-64 urte	1.739	1.428	1.519	1.648
65 urte baino gehiago	311	438	334	621
GUZTIRA	4.586	3.650	4.467	4.184

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saila.

Adinean aurrera joan ahala, haundiagoa da eroetxeetan atenditutako emakume proportzioa gizonezkoena baino, egoera hau hertsiki loturik dagoelarik emakume edadetu proportzio haundiagoarekin.

Atentzioaren arrazoiak aztertzeke, Gipuzkoari dagozkion datuak ditugu, Gipuzkoako Ospitalekoak, hain zuzen ere. Datu hauek erakusten digutenez, emakumeengan psikosi afektiboak eta eskizofreniak dira asaldurarik zabalduenak, adin haundiko pertsonengan bederen, eta asaldura neurotikoak adin erdiko pertsonengan.

3.30. TAULA. Gipuzkoako Ospitaleko Psikiatria Zerbitzuan alta jasotako gaisoak.

DIAGNOSTIKOAK	ADINAK												
	> 65 urte		50-64 urte		40-49 urte		30-39 urte		25-29 urte		15-25 urte		GUZTIRA
	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	
Psikosi organikoak	3	2	5	2	2	1							15
Psikosi afektiboak	3	15	1	17	2	9	2	4	2	4	2	6	67
Psikosi eskizofrenikoak	—	3	10	12	6	10	25	23	17	8	34	6	154
Egoera paranoideak	2	2	3	6	5	3	3	3	1	2	3	2	35
Alkohol zaletasuna	3	—	24	7	27	16	33	5	8	3	8	2	136
Toxikomaniak	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	4	8
Asaldura neurotikoak	2	2	2	7	3	5	1	4	—	1	—	1	28
Nortasun asaldurak	1	1	4	4	—	—	3	2	7	1	7	1	31
Beste batzuk	—	—	2	4	2	—	7	1	2	2	4	6	30
GUZTIRA	14	25	51	59	47	44	74	43	38	21	60	28	
	39		110		91		117		59		88		504

Iturria: Gipuzkoako Ospitalea. Psikiatria Zerbitzua

EMAKUMEA ETA LAN-OSASUNA

3.2.4

Biztanleria laborala osasunarentzat arriskutsu izan daitezkeen egoeren aurrean izaten da, lan kondizio jakin batzutan. Emakumeengan, arrisku orokor hauei ugalketa pertsona izateak erakartzen dituen beste arrisku batzuk gehitu behar dizkiegu. Eraldi garaian, arrisku hauek emakumearen nahiz umekiaren osasunean dute eragina.

Angeles Companyk 1984ean Emakumearen Erakunderako (Instituto de la Mujer) egindako lanean: "Problemas de salud laboral entre la población femenina" arazo hau aztertzen du. Ikerketa honek dioenez, lan baldintzek xedatzen dituzte:

- "Profesional" deituriko gaisotasunak, hau da, lan giroak sortarazi dituenak (intoxikazioak metal edo disolbenteengatik, soinuak eragindako gorreria, zenbait gaisotasun alergiko, tumoreak, ugalketa asaldurak, etab.).
- Berezigabeko eritasunak. Lana ez bada ere gaisotasun hauek sortzeko arrazoi bakarra, hauen agerpena bultzatzen duen faktorea da. (gaisotasun erreumatikoak, asaldura psiko-somatikoak...).

Lan-ingurune kaltegarriak eragin negatiboa du ingurune hori jasan behar duten pertsonengan, gizonak nahiz emakumeak, baina eragin negatibo honek ezaugarri bereziak hartzen ditu ugalketa funtzioa kontutan izanik, eraldi garaian bereziki.

Hau dela eta, eta arriskua sexuari lotuta ez badago ere, emakumeek atentzio bikoitza behar dute eraldi garaian, batipat, aurreko kapituluaz azaldu dugunari jarraiki, emakumeei etxetik kanpo lanean hasteak ez dienean kentzen (salbuespen gutxi batzutan ezik) etxekolanean ardura.

Etxekolanak etxetik kanpoko iharduerari gehitzen zaizkionez, emakumeek aukera gehiago izango dituzte gizonak baino istripu eta gaisotasun profesionalak izateko. Bestalde, emakumeek atsedenaldi egokirik ez daukatenez (ez egunerokoan, ez aste bukaeran, ez oporraldian), prozesu patologikoen kronifikazioa izango da ondorioa. Etxekolanak astean zehar ezin egin ahal izateak, jai eguneko atsedenaldia erabiltzera behartzen ditu emakumeak lan hauek egiteko. Ikerketa batzu aditzera eman dutenez, hiru urte baino gutxiagoko haur bat izateak bi ordu t'erditan gehitzen du eguneroko lana.

Lan inguruneak haurdunaldi aurretik eta ondorenean izan dezake eragina, kontrako giroa ezarriz sorkuntza, haurdunaldi, erditze, erditze ondoren eta haurraren hezkuntzarako.

Sustantzia kaltegarri batzuk haur-zorhoa erasan dezakete, difusio sinpleko prozesuen bidez, umeki-heunik ahulenak minduz. Esposizio maila eta unearen arabera, jaiotza-aurreko arriskuak areagotuko dituzte, hauen artean sarrien gertatzen dena abortoa delarik.

Haurdun dagoen emakume langilearen arrisku profesionalik haundienetako bat prematuritatea da. Frantzia, arrisku hau zuten 2.100 emakumeren artean egindako inkesta batek ("Fatigue professionnelle et prématurité" izeneko publikazioan jasota) ondorio hauek ateratzen ditugu gai honen inguruan:

1. Ez da nabari prematuritatearen gehitzea profesio baten jardunaren ondorioz, profesioa zentzu orokorrean hartuz.
2. Lan kondizio konkretuek ordea, bi arrisku profesional bereizten dituztela dirudi: arrisku haundiko talde bat, batipat dendetako langile, osasun-gizarte pertsonala, langile espezializatu eta zerbitzuko pertsonalaren artean; arrisku txikiko talde bat, irakasle eta bulegoetako langileak osatua.
3. Prematuritate tasa jaitsi egiten da zatikako lanaldi duten emakume langileen artean, astean 40 edo 45 orduko ordutegia duten emakume okupatuekin alderatuz.
4. Jaiotza prematuroak nabarmenki gehiagotzen dira amaren neke profesionalaren arabera.
5. Efektu gehitzailea dago neke profesionala eta famili motako beste faktore batzuren artean.
6. Hala ere, ez du zerikusirik haurdunaldiko zein unetan izan den lan- iharduerarekin.
7. Azkenik, prematuritatea arrisku grabidiko eta lanaldiarekin erlazionatzen da

3.31. TAULA: Amaren profesioa eta haur distrofiko edo heldugabeen maiztasunaren arteko erlazioa

PROFESIOA	AMA KOPURUA ABSOLUTA	HAUR DISTROFIKO EDO HELDUGABEEN KOPURUA	PORTZENTAIA
Artisau industria eta antzekoak	1.373	202	14,71
Sukaldariak	251	36	14,34
Zerbitzariak	170	24	14,12
Etsekolanak	1.034	73	7,06
Jostunak	367	42	11,04
Saltzaileak	362	40	11,05
Bulegoetako langileak	1.222	128	10,47
Erizainak	341	30	8,80
Neskameak	153	11	7,19
Unibertsitate tituluak	294	20	6,80
Andereñoak	303	29	4,60
Ikasleak	136	13	9,56
GUZTIRA	6.006	639	10,64

Iturria: "Fatigue professionnelle et prématurité"

Lan honetan bertan baita ere, lan ingurugiroari buruzko eta emakumearen osasunean eragina izan dezaketen sustantziei buruzko taula erakusgarri batzuk jasotzen dira. Hemen azalduko ditugu:

Hilekoaren sintomatologia, toxiko kimiko batzuren ondorioz

TOXIKOA	SINTOMAK
Beruna	Hilekoaren gorabeherak, amenorreak
Merkurioa	Hilekoaren gorabeherak, metrorragiak
Fosforoa	Metrorragia
Manganesoa	Hilekoaren gorabeherak
Artsenikoa	Menorragia eta metrorragia
Karbono sulfuroa	Menorragia eta metrorragia
Bentzola	Hilekoaren gorabeherak, menorragia
Karbono oxidoa	Hilekoaren gorabeherak

Abortoa eragin dezaketen kutsaerazleak

- Beruna
- Gas anestesikoak
- Merkurioa
- Pestizidak
- Binil kloruroa
- Karbono disulfuroa
- Karbono monoxidoa
- Erradiazio ionizanteak

Haur-zorroa erasaten duten toxikoak

- Beruna
- Merkurioa
- DDT
- Karbono tetrakloruroa
- Karbono disulfuroa
- Karbono monoxidoa
- Bentzeno

Arlo honetan, garrantzitsua da ere bai lan inguruko arrisku eta babesari buruz dagoen legeria kontutan izatea. Azpimarratu beharra dago egungo joera Europar araudi horiek berrikusi eta gaurkotzea dela, neurri batean, teknologia berrien bilakaera bizkorrera egokitzeko. Teknologia hauek, hain zuzen ere, lanpostu mota eta lan ingurugiro berriak sortzen ari dira.

Bide honetan kokatzen da Komisio Europearren proposamena. Europako Elkarteko herriek beren legeria berrikusi dezaten eskatu du "legeria horren sorrera eragin zuten babes-zerigatiak oinarririk izan ez dezaten". Gomendio hau 82/85 aldirako aurikusitako Aukera Berdintasunerako Ekintzan kokatzen zen.

Bertan, aldizka legeria aztertu, berrikusi, derogatu edo zabaldu dezaten eskatzen zaie administrazio publikoei, osasunaren babesa, lan kondizioen seguritatea, eta halaber ugalketa funtzioaren defentsa errealitate bihurtzeko.

Zentzu honetan, 1988ko uztailaren 21ean jasotako Europako Parlamentuko dokumentu batetan, bederatzigarren orrialdean, SEGURITATEA ETA OSASUNA, bereziko LANTOKIAN izeneko atalak, hauxe eskatzen du hitzez hitz:

- Europako Elkarteko herriek ikerketa bultzatu dezaten, emakumeen osasunerako kaltegarri izan daitezkeen honako faktore hauen garrantzia aztertzeko: lantokia, kondizio txarretan eta jendez gainezka dauden etxeak, dieta eskasa, neurri-gabeko lana, aisialdiko iharduretan parte hartzeko aukerarik eza, eta etxe ingurugiroko biotokia.
- Komisioak eta Elkarteko herriek har dezatela ardura antzutasuna eta emankortasun lesioak onartutako gaisotasun profesionalen zerrendan sartzeko. Ziurtatu ditzatela indemnitazio eta rehabilitazioari buruzko langileen arteko hitzarmenak, lanaren ondorioz antzutasuna suertatzen den kasurako, honela alde aurreko neurriak hartzeko beharra areagotu dadin.
- Komisioak Bizimodu eta Lan Kondizioen Hobekuntzarako Fundazio Europearrari gai hauei buruzko ikerketa egitea agintzea:
 - Antzutasuna eta malformazioak jaio-berriengan, gizon nahiz emakumeen lanaren ondorioz.
 - Orain arte ezkutuan ala onartugabeak izan diren emakumeen gaisotasun profesionalak.
 - Gizonezko nahiz emakumezko antzutasunaren kausak, ingurugiro eta estres faktoreak barne.
- Komisioak, laneko seguritate eta osasunaren eremuan, proposamenak egin ditzan, helburu hauekin:

- Gizarte ordezkariekin bat eginik, langile guztientzat (haurdun dauden emakumeak ezik) baliogarri izango den legeria babeslea sortu. Legeria horren abiapuntua hauxe izango litzateke: sustantzia arriskutsuen eraginpean ez egotea, eta lantoki guztiak langile orok, gizon nahiz emakume, beren osasuna arriskuan jarri gabe erabiltzeko moduan daudela eratuta ziurtatzea.
 - Debekatu piskanaka (dauden ordezeko materialen edo berriak sortzen direnen arabera) sustantzia arriskutsuak, hala nola, minbizi sor erazleak, umekiagan malformazioak eragiten dituztenak, eta gizakien materiale genetikoa asaldatzen dutenak.
 - Debeku hau ezartzen ez den bitartean, babes neurri bereziak hartuz gero bakarrik baimendu sustantzia hauekin lan egitea. Eta, dena dela, aldeztu aurretik, hauen eraginpean dauden pertsonen sustantzia horien ezaugarrien berri eman. Hau laborategiko pertsonalari ere dagokio.
- Komisioak argitara ditzan bisualizazio pantailekin lan egiten duten emakumeen osasunak jasan ditzakeen arriskuei buruzko ikerketen emaitzak. Eta halaber, alda dezala Komisioari zuzendutako proposamena bisualizazio pantailak (COM (88) 77) dituzten ekipoekin egindako lanari dagozkion segurtate eta osasun arau minimoei buruz, honako puntu hauek erantsiz:
- Haurdun dauden emakumeek beste lanpostu bat hautatzeko aukera izan behar dute haurdunaldian.
 - Pantailek filtroak eta antirreflektanteak izan behar dituzte.

Hemen azaldutako puntu hauek irakurritz, garbi ikusten da Emakumearen Eskubideen Komisioaren izenean egindako txosten honen egileen helburua: batetik, legeriaren gaurkotzea, eta bestetik, emakumeari dagozkion gaisotasun profesionalen prebentziorako ezagupena bultzatuko duten ikerketak egitea.

EMAKUMEEN BERAREZKO BESTE PATOLOGIA BATZUK

3.2.5

Emakumeen berarezko deituriko patologiarik aztertuenak haurtoki lepoko eta titiko minbiziak dira. Berarezko patologia honen eragina zehatz-mehatz ezagutzeko beharrezkoa litzateke erregistro zabal bat egitea Famili Plangintzarako Zentruen bitartez. Helburu hau lortzeko finkatu da lehen ere aipatu dugun Emakumearen Osasun Egitamua. Estatu mailako daturik ezin dugu eskuratu, ez bait dago informazio normaldurik.

Autonomi Elkartean zentru publiko nahiz pribatu batzuk tratatzen dituzte gaisotasun hauek. Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Sailarekin hitz egin ondoren, Euskadiko minbizi erregistroko arduradunaren bitartez, 1986ko datuak eskaini zizkiguten, kontrastatuenak zirelakoan. Dena dela, 1987ko kasuak ere zentsatuta daude eta amaitzeaz dago 1988ko erregistroa.

Hemengo taula honetan, kontutan izandako patologia ezberdinen eragina ikus dezakegu. Ematen diren datuak emakumeen berarezko minbizi kasuei dagozkie.

3.32. TAULA. Emakumeen berarezko patologia batzuren eragina (100.000 biztanleko)

ADINAK	TITIA	HAUR-TOKIA, SAI	HAUR-TOKIA LEPO	HAUR-TOKIA GORPUTZ	OBARIO	ZEHAZTU GABEKOAK
5-9	—	—	—	—	1,3	—
10-14	—	—	—	—	—	—
15-19	—	—	—	—	1,1	—
20-24	—	—	—	—	2,2	1,1
25-29	11,8	1,2	1,2	—	3,5	—
30-34	15,9	—	4,0	—	4,0	1,3
35-39	37,8	—	2,7	6,8	5,4	1,4
40-44	90,6	—	8,9	4,5	11,9	1,5
45-49	106,2	1,7	13,7	12,0	18,9	5,1
50-54	123,5	1,5	11,8	22,1	7,3	2,9
55-59	135,7	3,2	14,4	43,1	16,0	1,6
60-64	122,1	1,9	11,3	43,2	16,9	7,9
65-69	146,5	—	24,4	75,7	26,9	7,3
70-74	139,1	2,8	13,9	25,0	25,0	16,7
75-79	124,9	10,4	10,4	48,6	13,9	17,4
80-84	97,4	5,4	10,8	21,6	—	10,8
85 eta gehiago	119,3	—	—	17,1	8,5	25,6
Batazbestekoa	54,4	1,0	5,9	12,9	7,8	3,1

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Osasunketa eta Kontsumo Saila.

Taula honen arabera, titi minbiziak erregistratzen ditu lokalizaziorik gehienak, tasa 54,4 kasukoa delarik 100.000 biztanleko. Eragin aldetik, haur- tokiaren leku ezberdinetan kokatzen diren minbiziak dira hurrengoak eta gero, kopuru eskasagoan, obarioetako minbiziak.

4

EMAKUMEAK, BABESA ETA GIZARTE ZERBITZUAK

Gizarte zerbitzuak eskaintzea biztanleria jakin batzuen bazterketa edo marginazioaren arrazoiak desagertu erazi eta aurrikusteko, honela pertsonen garapen oso eta librea sustatuz gizartean, botere publikoek bere gain hartutako ardura da, udal, diputazio nahiz erakunde autonomiko edo zentralen bitartez.

Gizarte zerbitzuen politikaren edukia gero eta zabalagoa da, batetik gizarte laguntza orokorrak eta bestetik, talde jakin batzuri zuzenduriko laguntza bereziak eskaintzen direlarik.

Emakumea gizarte ekitaldi berezia behar duen taldetzat jotzea arestian lortutako gauza da. Kontzepzio berri honen ondorioz sortu dira egoera larrietan dauden emakume taldeei zuzenduriko gizarte zerbitzuak. Euskadiko Autonomi Elkartean, hiru administrazio mailatik eskeintzen dira zerbitzu hauek. Udalerri mailan, udaleko Emakumearen Zerbitzuak izango ditugu; Lurralde Historiko mailan berriz, emakume zaintzarako unitateren bat, normalki Gizarte Ongizarte Departamentuaren baitan; eta azkenik, testuinguru autonomikoan, zerbitzu ezberdinak daude, hala nola, famili plangintzarako zentruak.

Gai honetaz aritzean, ezin ahaz dezakegu hainbeste denboran, euskal lurralde guztian zehar, emakumearen garapenaren alde eta bere egoera hobetzeko lehen lan egin eta oraindik ere lanean ari diren hainbat elkarte edo emakume taldek burututako lana. Ekitaldi partikular hauek hezkuntza alorrean, errebindikazio mailan eta talde berezi edo baztertuen aldeko lanetan aritu dira, beti ere kasu bakoitzean, taldea eratu zen helburu eta filosofiaren arabera.

Kapitulu hau osatzeko, lehen aipaturiko erakunde ofizial guztiekin hitzegin dugu, honako gai hauei buruz dagoen informazioa ezagutu eta aztertzeko:

- Zahartzaroa eta ezintasuna emakumeengan.
- Neska txiki eta nerabeen gizarte arazoa.
- Tratu txarrak eta biolentzia emakume helduekiko.
- Droga kontsumoa emakumeengan.
- Emakumeen prostituzioa.
- Delinkuentzia emakumeengan.
- Emakumeak eta pobrezia.

Datozen orrialdeetan, gaur egun dagoen informazioa kontutan izanik, gogoan izan beharreko ondorio nagusiak azalduko ditugu.

ZAHARTZAROA ETA EZINTASUNA EMAKUMEENGAN

4.1

Gizarte zerbitzuei buruzko ohizko txostenak zahartzaro eta ezintasunaz jasotako datuen azterketarekin hasten dira beti. Hau horrela izan da tradizionalki, zahar eta ezinduen laguntzarako gizarte zerbitzuak izan direlako ongizarte mailan lan egiten duten erakundeen sail nagusia —finantza ikuspegitik hartuta bederen—. Ondoren ikusiko dugunez, sexu aldagaiak garrantzi nabarmena du puntu honetan.

Eusko Jaurlaritzak ikerketa monografikoa burutu zuen gure komunitateko gabetasun eta ezintasunei buruz ("Deficiencias y minusvalías en la Comunidad Autónoma Vasca"). 1988an argitaratu zen eta abiapuntu garrantzitsua eskeintzen digu.

4.1 Taulan azaltzen dira gogoan izan beharreko datu nagusiak.

4.1. TAULA. Biztanleria gabetuaren banaketa, gabetasun mota eta sexuari jarraiki (Portzentaia horizontalak)

GABETASUN MOTA	% GIZONAK	% EMAKUMEAK	GUZTIRA
Entzumen gabetasuna	61,3	38,7	2.580
Ikusmen gabetasuna	38,3	61,7	3.321
Gabetasun fisikoa	54,8	45,2	20.306
Adimen-gabetasuna	57,0	43,0	13.588
Gabetasun askotarikoa	55,5	44,5	3.679
GABETASUNAK GUZTIRA	54,7	45,3	43.474

Iturria: "Deficiencias y minusvalías en la CAV. 1988". Eusko Jaurlaritzako Lan eta Gizarte Segurantzza Saila.

Taula honetan ikus daitekeenez, biztanleria gabetua orokorki harturik, gizonezkoen kopurua haundia goa da, alde txikia bada ere (guztia % 54,7a). Gabetasun mota guztietan azaltzen da gizonen nagusitasuna, baina alderik haundiena entzumen gabetasunetan antzematen da. Dena dela, badago salbuespen bat, ikusmen gabetasunetan hain zuzen ere. Kasu honetan emakumeen nagusitasuna nabarmena da.

Adin faktorea kontutan izanik, orokorki, (garbien gabetasun fisiko eta entzumenekotan azaltzen bada ere) 20 eta 59 urte bitarteko taldean ditugu gizonen partizipazio portzentaiarik haundienak gabetuen artean. Datu honek badu zerikusirik, dudarik gabe, gizonezko biztanleria heldua eta emakumezko biztanleriaren lan-istripu portzentaiaren artean dagoen aldearekin. Hogei urtetik beherakoen artean ere, gizonezkoek nagusitasuna oso nabarmena da gabetasun kategoria guztietan.

Aitzitik, emakumeak dira nagusi biztanleria gabetuaren artean, 60 urtetik aurrera. Hau bereziki nabarmentzen da adimen-gabetu fisikoen artean. Gabetasun mota hauetan, gabetu guztien % 60 eta 75a bitartean emakumeak dira.

4.2. TAULA. Emakume gabetuen portzentaia, gabetasun mota eta adinari jarraiki

GABETASUN MOTA		% GIZONAK	% EMAKUMEAK
A) Bost urtetik beherakoak			
Entzumen gabetasuna	(18)	64,3	35,7
Ikusmen gabetasuna	(15)	75,0	25,0
Gabetasun fisikoa	(44)	56,6	43,4
Adimen-gabetasuna	(178)	61,0	39,0
Gabetasun askotarikoa	(1)	100,0	00,0
GABETASUNAK GUZTIRA	(257)	61,5	385,0
B) 5 eta 19 urte bitartean			
Entzumen gabetasuna	(526)	59,8	40,2
Ikusmen gabetasuna	(118)	57,9	42,1
Gabetasun fisikoa	(1194)	55,5	44,5
Adimen-gabetasuna	(5203)	61,1	38,9
Gabetasun askotarikoa	(59)	68,3	31,7
GABETASUNAK GUZTIRA	(7099)	60,1	39,9
C) 20 eta 59 urte bitartean			
Entzumen gabetasuna	(1128)	70,2	29,8
Ikusmen gabetasuna	(1160)	59,4	40,6
Gabetasun fisikoa	(10443)	67,9	32,1
Adimen-gabetasuna	(7580)	56,1	43,9
Gabetasun askotarikoa	(769)	53,3	46,7
GABETASUNAK GUZTIRA	(21080)	62,8	37,2
D) 60 urtetik gora			
Entzumen gabetasuna	(888)	50,0	50,0
Ikusmen gabetasuna	(2027)	24,7	75,3
Gabetasun fisikoa	(8429)	39,6	60,4
Adimen-gabetasuna	(555)	29,4	70,6
Gabetasun askotarikoa	(2841)	55,7	44,0
GABETASUNAK GUZTIRA	(14740)	40,9	59,1

Iturria: "Deficiencias y minusvalías en la CAV. 1988". Eusko Jaurlaritzako Lan eta Gizarte Segurantzza Saila.

Prebalentzien datuek dagoeneko aipatutako antzeko emaitzak erakusten dituzte. 4.3 Taulan ziurta daitekeenez, haundiagoa da gabetasunaren prebalentzia gizonengan, 60 urte aurretik bederen. 60 urte ondoren, ezaugarri hau aldatu egiten da, eta emakumeen prebalentziak gehitzen hasten dira, gutxienez adimen-gabetasun, gabetasun fisiko eta batipat, ikusmen gabetasunak kontutan izanik. Dena dela, gizonen eta emakumeen arteko ezberdintasunak kantitate mailan ikusten dena baino zertxobait txikiagoak dira.

4.3. TAULA. Gabetasunen prebalentzia, sexu eta adinari jarraiki (% tan)

SEXUA	ENTZUMENA	IKUSMENA	FISIKOA	ADIMENA	ASKOTARIKOA	GUZTIRA
Gizonak	1,49	1,20	10,48	7,30	1,92	22,39
5 urtetik beherakoak	0,13	0,13	0,29	1,26	0,01	1,82
5-19 urte bitartean	1,09	0,24	2,29	10,98	0,14	14,74
20-59 urte bitartean	1,39	1,21	12,42	7,44	0,72	23,18
60 urtetik gora	3,86	4,36	29,03	1,42	13,78	52,45
Emakumeak	0,92	1,90	8,50	5,40	1,51	18,24
5 urtetik beherakoak	0,08	0,05	0,24	0,86	—	1,23
5-19 urte bitartean	0,77	0,18	1,93	7,33	0,07	10,28
20-59 urte bitartean	0,60	0,84	5,98	5,94	0,64	14,00
60 urtetik gora	2,72	9,35	31,18	2,40	7,70	53,35

Iturria: "Deficiencias y minusvalías en la CAV". 1988. Eusko Jaurlaritzako Lan eta Gizarte Segurantzza Saila.

Praktikan, beraz, ia gabetasun guztiek gizonen nagusitasun nabarmena erakusteko joera dute, haurtzaro nahiz adin helduetan. Bizitzako azken urteetan ordea, banaketaren zentzu aldaketa nabari da, emakumeak bait dira garbi asko nagusi gabetuen artean, gabetasun askotariko eta entzumen gabetasunetan ezik. Lan istripukortasun diferentzialak sortutako unean uneko aldaketak bazterturik, joera orokorra da hau, salbuespenik ez dagoelarik gabetasun motaren arabera.

Joera hau lotuta dago noski, emakumeek bizitzako adin guztietara iristeko dituzten aukera haundia-goekin, nabarmena bait da gizon eta emakumeen arteko alde eta besteek dituzten bizitza itxaropen mailan. Honela, litekeena da gizonen hilkortasunaren eragin diferentzialik haundiena kategoriarik ahulenetan nabarmentzea —hain zuzen ere, gabetasunak dituzten pertsonak-honek, epe luzean, emakumeen proportzioaren piskanako gehitzea suposatuko duelarik gabetu guztien artean. Hala eta guztiz ere, emakumeengan hondatze fisiko azkarra gertatzen da bizitzako azken urteetan —70 urtetik aurrera batipat—, hondatze hau ikusmen akats eta gabetasun fisikoetan nabarmentzen delarik.

Ondorio gisa:

1. Gizonek gabetasun prebalentzia haundiagoak izateko joera dute.
2. Honen arrazoiak bi dira batipat: gizonen ahultasun fisiologiko haundiagoa, eta lan istripuak izateko arrisku gehiago.

Lehenengo aspektoa gizonen nagusitasunen isladatzen da bizitzako aurreneko urteetan eta jaiotzetiko prozesu disfuntzionalaren eragin haundia duten gabetu taldeetan (adibidez, adimen-gabetasuna).

Istripuak izateko arrisku haundiagoak argitzen ditu bestalde, gizon helduen artean azaltzen diren gabetasun fisiko eta entzumen gabetasun kopuru haundiak. Datu honek gizonak produkzio aparatu toan duen lan ezartze diferentziala erakusten digu. Neurri haundi batetan, hain zuzen ere, hemen azaldu zaizkigun diferentziak, lan istripukortasun diferentzialeko arazoei egoki behar dizkiegu.

3. Hirugarren Adinean gertatzen den homogeneousazio edo prebalentzia tasen norabide aldaketa, emakumeak adin hauetan duen gabetasun arrisku haundiagoagatik izan daiteke, baina baita ere, gizon gabetuaren hilkortasun diferentzial haundiagoagatik.

4.4. TAULA. Gabetuak, gaiso kronikoak eta zahar behartsuak. Banaketa, sexu eta adinari jarraiki

	0-4 urte		5-14 urte		15-24 urte		25-39 urte		40-64 urte		65-69 urte		70-79 urte		80 eta gehiago		GUZTIRA		GUZ.
	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	G.	E.	
A Taldea: Gaiso kronikoak gabetu fisikoak eta zahar behartsuak	28	1	7	27	99	93	179	75	2.502	1.301	284	389	563	931	444	1.227	4.106	4.046	81
01. Ohean dauden pertsonak	1						5		1	2		7	15	62	30	145	52	215	2
02. Gorpil aulkietan			4		2	58	29		27	34	22	19	74	94	6	155	164	360	5
03. Fisikoki menpekoak	7			1					1	39	3	6	15	78	43	87	69	156	2
04. Laguntza behar dute	20	1	1	26	51	16	29	25	326	204	93	66	239	315	93	315	852	970	18
05. Laguntzaren bat behar dute			2		8		42	46	603	687	166	291	220	432	272	530	1313	1.986	32
06. Lanerako gaitasun eza					38	19	74	4	1.544	335							1.656	358	20
B Taldea: Adimen-gabetuak	20	1	205	135	242	167	121	85	166	51	14	9	1	5			773	453	12
07. Limiteak	15		134	94	177	108	40	17	107	23	7	2					430	244	6
08. Elkarriketa mantentzeko gai	5		35	78	26	69	6	13	10	33		7					128	77	2
09. Ez dute asko arrazoiak			76	4	36	27	57	25	33	11		7		5			156	79	2
10. Hitz. solt. bat bakarrik ulertzen du		1	2	2	36	6	17	37	3	7			1				59	53	1
C Taldea: Adimen gaisoak	1				2		15	7	236	269	1	12	103	241	23	136	381	672	10
11. Eroak eta psikotikoak					1		4	6	139	80	1	11	103	196	22	128	270	427	6
12. Askatasun eta lan arazoak					1		11	1	97	189		1		45	1	8	111	245	3
D Taldea: Zentzu gabetuak			3	15	1	31	4	4	276	122	7	2	35	29	49	53	375	256	6
13. Ikusmen arazo oso larriak									37	20	2		18	11	46	6	103	37	1
14. Ikusmen arazo larriak			1			1	1	1	55	34	4	2	16	6	1	29	78	73	1
15. Askatasun eta lan arazoak							1		48	2			10	10	1	3	50	14	0
16. Entzumen eta lengoia arazoak			7	15	1	30	3	7	138	00	1		1	7		00	144	132	2
E Taldea: Gaintzekoak	16	7	336	147	243	169	299	271	1.154	1.366	3.058	3.065	4.264	4.899	853	1.547	10.223	11.523	217
17. Gaintzeko gabetu fisikoak	16	7	199	95	165	163	184	160	885	861	617	362	933	726	237	357	3.231	2.731	59
18. Gaintzeko adimen-gabetuak			50	31	64	2	83	95	166	412	13	63	46	145	13	7	445	755	12
19. Gaintzeko zentzu gabetuak			87	21	14	4	22	16	100	89	43	15	17	25	5	2	288	172	0
20. Gaintzeko zaharrak									3	4	2.385	2.625	3.268	4.003	603	1.181	6.259	7.855	141
GUZTIRA	65	9	551	374	587	460	618	442	4.334	3.100	3.364	3.477	4.956	6.015	1.369	2.963	15.050	16.950	32.000

Iturria: "Necesidades sociales en Alava", 1986. Eusko Jaurlaritza.

Eusko Jaurlaritzako ikerketaren datuak eta Arabako Foru Diputazioarenak — “Necesidades sociales en Alava”— bat datoz orohar, guk hemen eskeinitakoekin. Dena dela, lan honek nabardura garrantzitsu batzuk eskeintzen ditu. Bertan esaten zaigu, Hirugarren Adinari lotuta dagoen joera aldaketa hori 70 urtetik aurrera finkatzen dela, eta batipat, 80 urtetik aurrera. Adin hauetan, gabetu taldeen artean emakumeak dira nagusi alde haundiarekin, batez ere kasurik larrienen artean.

Bestalde, ikerketa honek erakusten du adimen-gaisotasunak bilakaera berezi duela ohizko gabetasun eta ezintasunekin alderatuz. Kasu honetan, gaisotasunaren afektazio arriskurik haundiena emakumeei dagokie. Ikerketan kontutan izandako 1.053 adimen-gaiso larrien artean, % 63,8a emakumeak dira. Hala ere, gizon gazteagoen artean fenomeno honen eragin erlatibo haundiagoa izateko joera mantendu egiten da gaisotasun honetan ere; baina lehenago gertatzen da norabide aldaketa (emakumeak nagusitzea, alegia), 40 urtetik aurrera, hain zuzen ere. Arazo honek etxekoandreen artean duen eragina aski ezaguna da. Horregatik, etxekolanetara emanak dauden emakumeen hondatze psikikoaren prebentzioa, lehen mailako erreferentzi elementua da osasun eta gizarte ongizateko politika berri batentzat.

Orain arte azaldutakoaren ondorioetako bat haxe da: Hirugarren Adineko Politika, ezindu taldeei begira egindakoa batipat, emakumeengana bideratu behar dela gehienbat. Hain zuzen ere, adin honetan, hondatze fisiko eta psikikorako arrisku haundiagoari emakumeengan eragin berezia duten beste arrisku faktore batzuk erantsi behar dizkiogu —adibidez, errekurtso eza eta bakardadea—.

Emakumeen berdintasunaren aldeko eta bere bizitza-kalitatea hobetzeko borrokak gizarte politika integratzaile baten definiziorako eskatzen du eta halaber, emakume zaharren intimitate pertsonalarekiko errespetua beren bizilekuan.

NESKA TXIKI ETA ADOLESZENTEEN GIZARTE ARAZOA: ARAZOAK DITUZTEN ADIN-TXIKIKOAK

4.2

Adin-txikikoak, normalean, gizarte zerbitzuen beste aktuzio puntu nagusietako bat dira. Izan ere, batzuk garrantzi haundiko arazo pertsonal eta sozialak jasaten dituzte, beren familia nahiz gizarte ingurugiroan, hezkuntza mailan batipat.

Gai honen inguruan Arabako Foru-Diputazioak egindako lan interesgarri bat daukagu: “Menores marginados en Alava” izenekoa, alegia. Bertan, gizarte-famili inguruko arazoak eta gizarte-zerbitzu eskatzaile diren 15 urtetik beherako 983 pertsonen artean egindako ikerketa baten emaitzak jasotzen dira.

Haserako daturik esanguratsuena da arazoen prebalentzia sexuari jarraiki, antzekoa dela sexu baten-tzat nahiz bestearentzat, milako 14,1ean kokatzen delarik. Parekotasun honek ordea, adinaren

araberako prebalentzia tasen oso portaera ezberdina ezkututzen du. Izan ere, 8 edo urte gehiagoko haurren artean, prebalentziak haundiagoak badira mutikoen artean, kontrakoa gertatzen da 0 eta 7 urte bitartean, adin honetan neskengan gehiago antzematen bait dira arazo hauek.

4.5. TAULA. Gizarte eta famili inguruko arazoak dituzten adin-txikikoek banaketa, sexu eta adinari jarraiki (Portzentaia bertikalak eta prebalentzia tasak)

ADIN TALDEAK	GIZONAK			EMAKUMEAK		
	ABS	%	Preb. ‰	ABS	%	Preb. ‰
0-3	71	14,0	7,7	80	16,6	9,2
4-5	44	8,8	8,8	49	10,2	10,1
6-7	72	14,3	14,7	72	15,0	15,3
8-10	128	25,5	17,7	198	22,5	15,4
11-14	187	37,3	19,9	172	35,7	19,2
GUZTIRA	502	(100)	14,1	481	(100)	14,1

Iturria: "Menores marginados en Alava". 1988. Arabako Foru-Diputazioa. 1988.

Gizorfezkoen arazo gehiago izateko joera nerabe garaian sendotzen da nabarmenki, "Necesidades sociales en Alava" izeneko lanak garbi erakusten duen bezala. 14 eta 17 urte bitartean, mutilen milako 18,8ak arazoak dituzte, nesken milako 7,3aren aurrean.

4.6. TAULA. Arazoak dituzten adin-txikikoak, sexu eta adinari jarraiki (Prebalentziak milakotan)

ADINA	GIZONAK	EMAKUMEAK	GUZTIRA	GIZ. INDIZEA GUZTIRA	PROB.	GASTEIZ
14 urtetik beherakoak	12,1	10,0	11,1	128	103	131
14 urtetik gorakoak	18,8	7,3	13,2	270	126	300
GUZTIRA	13,7	9,4	11,6	153	109	160

Iturria: "Necesidades sociales en Alava". 1986. Eusko Jaurlaritza.

Kontrako joera hau hertsiki loturik dago, adin-txikikoengan, sexuaren arabera, eragin duen arazo motarekin. Adin-txikiko gizonezkoek joera haundiagoa dute portaera-asaldura eta bihurturak lotutako arazoak azaltzeko (delikuentzia, konfliktibitate pertsonala, ihesaldiak, integrazio eza eskolan, etabar). Adin-txikiko neskek berriz, arrisku maila txikiagoa erakusten dute kontu hauetan, baina, aitzitik, nabarmenago sufritzen dituzte abandonu, gose, eta gurasoen atentziorik ezari lotutako arazoak, batipat bizitzako aurreneko adinetan.

Hortaz, esan dezakegu, adin-txikienganako portaera honek batipat bizitzako aurreneko adinetan, neskei gaitz egiten diela gehienbat. Maila honetan esan beharra dago, datu batzuk erakusten dutela haur jaio-berri edo oso txikiekiko onarpen ezak eragin haundiagoa duela neskengan eta honetan, baduela zerikusirik amaren jarrerak eta bere oreka psikologiakoak.

4.7. TAULA. Adin-txikikoaren arazoak, sexuaren arabera

ADIN-TXIKIKOAREN ARAZOAREN	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA	
	ABS	%	ABS	%	ABS	%
Abandonua	69	13,7	67	13,9	136	13,8
Tratu txarrak	68	13,5	65	13,5	133	13,5
Gosea	24	4,8	34	7,1	58	5,9
Atentzio txarra	267	53,2	287	59,7	554	55,3
Portaera	48	9,6	15	3,1	63	6,4
Gabetasun edo adimen-asaldura	63	12,5	50	10,4	113	11,5
Eskola	114	22,7	84	17,5	198	20,1
Beste batzuk	12	2,4	13	2,7	25	2,5
Arrisku egoera	138	27,5	129	26,8	267	27,2
Erantzunik ez	3	0,6	—	—	3	0,3
ARAZOAK GUZTIRA	806	—	744	—	1.550	—
HAURRAK GUZTIRA	502	—	481	—	913	—

Iturria: "Menores marginados en Alava", 1988. Arabako Foru Diputazioa.

Azpitarragarria da hemen, adin-txikikoek jasaten dituzten tratu txarren garrantzi kuantitatiboa. Egoera hau bizi du arazoak dituzten adin-txikikoen % 13,5ak eta 0 eta 15 urte bitarteko arabarren milako bik. Kasu honetan, egoera berdintsua da mutiko nahiz neskontzat.

TRATU TXARRAK ETA BIOLENTZIA EMAKUME HELDUEKIKO

4.3

Emakumeen aurka zuzenduriko biolentzia herri gehienetan oraindik ere konpontzeko dagoen arazoa da. Hau horrela izanik, gobernuek ahalegin haundiagoa egin behar dute biolentzia horren kalte-entzat laguntza motak eraiki ala sendotzeko, babesa, laguntza juridikoa eta beste zerbitzu batzuk eskeiniz. Familian edo beste gizarte ingurune batzutan emakumeen aurkako biolentzia jasaten duten kalte-entzatei berehalako laguntza eskeintzeaz gain, gobernuek kontzientzia publikoa iratzarten saiatu beharko dute, horrekin batera biolentzia hau ezabatu eta galeratzeko politika eta neurri legislatiboak hartuz.

Ondoren, emakumeen aurkako biolentzia ematen den ingurune garrantzitsuenak aztertuko ditugu: batetik, tratu txarrak etxean; bestetik, biolentzia familiarik kanpoko testuinguruan, normalean sexu erasoaren fenomenoari lotuta.

TRATU TXARRAK EMAKUMEEI FAMILIA INGURUGIROAN

4.3.1

Tratu txar fisiko edo psikikoak famili ingurugiroan sufritzen ditu emakumeak, normalean. Honetan, sexualitatearen aurkako delituetatik bereiziko litzateke, hauek gehienetan kanpoko ingurune publiko-ekin identifikatzen bait dira.

Etxeko erasoen zenbatekoa kalkulatzeko oso zaila da, gertatzen diren ingurugiroaren pribatasunak ez bait du laguntzen. Tratu txar fisiko edo psikikoek izan duten gizarte eta lege mailako kontsiderazioak orain dela oso denbora gutxi arte —okertzat jo izan dira, ez delitutzat, eta hortaz, ezarri zaizkien zigorrak oso txikiak izan dira—, aurkako eragina izan du gainera, emakumea tratu txar horien salaketa ez egitera bultzatu bait du. Izan ere, emakumeak kasurik larrienen bakarrik jotzen du salaketa egitera —denuntziak aurkeztean dituzten emakumeen % 50ak baino gehiagok tratu txarrak jasan dituzte 10 urte baino gehiagotan zehar—. Hortaz, epaitegi-tako salaketak emakumeek etxean jasaten dituzten tratu txarren benetako prebalentziaren urrutiko adierazle batzuk baino ez dira.

Hala eta guztiz ere, epaitegi eta komisaldegiek eskeintzen diguten oinarritzko informazioak garrantzi handia du. “La mujer en cifras” izeneko txostenean ondoren eskeintzen dugun taula agertzen da, aurkeztutako salaketa motari buruz.

4.8. TAULA. Tratu txarren salaketa mota

TRATU TXAR PSIKIKOAK		TRATU TXAR FISIKOAK		TRATU TXAR PSIKIKO ETA FISIKOAK	
Madril	824	Madril	1.217	Madril	1.246
Sevilla	578	Sevilla	898	Valentzia	764
Granada	577	Bartzelona	891	Bartzelona	676
Bartzelona	346	Valentzia	655	Sevilla	631
Valentzia	289	Granada	365	Granada	620
Tenerife	287	Tenerife	314	Bilbo	398
Oviedo	251	Oviedo	298	Valladolid	381
Bilbo	176	Mallorca	239	Tenerife	323
Valladolid	150	Bilbo	235	La Coruña	284
La Coruña	104	La Coruña	203	Oviedo	279
Mallorca	68	Valladolid	194	Zaragoza	153
Zaragoza	64	Zaragoza	99	Mallorca	55
Iruñea	19	Iruñea	59	Iruñea	20
GUZTIRA	3.733		5.667		5.830

Iturria: “La mujer en cifras”. Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer).

Taula honetan ikus daitekeenez, salaketa gehienek tratu txar, fisikoak nahiz psikikoak betetzen dituzte. Bestalde, tratu txar fisiko dohiak maizago gertatzen dira psikikoak baino. Halabaina, tratu txar fisikoek berez, eraso psikologikoa suposatzen dute, eta gainera litekeena da tratu txar psikikoak ez hainbestetan salatzea, egiaztatzea oso zaila da gertatzen delako. Beraz, tratu txararen alde psikikoa erabakiorra dela eta, normalean, tratu txar fisikoarekin batera ematen dela esan genezake.

Arazoak dituen emakumea laguntzeko estruktura ondo antolatu gabea delarik oraindik, ez dago gai honi buruzko estatistika homogeneo eta bateraturik, eta hortaz, zaila da Euskal Autonomi Elkartearen arazo honek duen benetako eragina neurtzea.

Praktikan, beraz, arazoa neurtzeko era bakarra, minimoki behintzat, emakumeek Udaltzaingoa edo, gehienetan gertatzen den bezala, Polizia Nazionalaren komisaldegietan aurkeztutako salaketak aztertzea da. Horregatik estatistika batzuk azalduko ditugu ondoren: Indautxuko Komisaldegikoa Bilbon, Gasteiz eta Donostiako Buruzagitza Zentralekoa, eta Gasteiz eta Bilboko Udaltzaingoa. Aipatu dezaugun estatistika honetan batera azaltzen direla tratu txar eta emakumeei egindako eraso sexualen salaketak.

4.9. TAULA. Polizia Nazionalaren Komisaldegietako datuak

	INDAUTXU	SANTUTXU	DONOSTIA	VITORIA
Tratu txar fisikoak	198	—	21	103
Tratu txar psikikoak	151	—	10	27
Tratu txar fisiko-psikikoak	57	26	30	—
Bortxaketak	19	3	3	1
Abusu desonestuak	16	18	4	14
Etxe abandonua	50	—	—	—
Beste batzuk (epai ez betetzeak)	123	4	—	—
GUZTIRA	614	51	68	145

Iturria: Polizia Nazionalaren Komisaldegietako Estatistikak. 1988.

4.10. TAULA. Udaltzaingo zerbitzuetaiko datuak

	VITORIA	BILBAO
Tratu txar fisikoak	—	2
Tratu txar psikikoak	—	—
Tratu txar fisiko-psikikoak	21	—
Bortxaketak	2	6
Abusu desonestuak	13	8
Etxe abandonua	—	—
Beste batzuk (epai ez betetzeak)	4	—
GUZTIRA	40	16

Iturria: Udaltzaingoko Komisaldegietako Estatistikak. 1988.

Zoritarrez, datuak oso mugatuak dira. Dena dela, batzuk oso adierazgarriak dira. Adibidez, Gasteizko komisaldegian jasotako etxeko tratu txarrei buruzko 151 salaketek milako 1,44eko salaketen prebalentzia suposatzen dute, erreferentzi gisa 15 urtetik gorako emakume arabarren biztanleria hartuz. Kontutan izanik errepresaliak izateko beldurrak, lotsak, menpekotasun ekonomikoak,... arazo honen benetako garrantzia neurtzea galerazten dutela, zifra hau oso esanguratsua da, tratu txarren fenomenoaren ez dela inondik ere baztertzeko moduko kuantitatiboki erakusten bait du.

Donostian emakumearen egoerari buruz egindako ikerketan, galdera bat aurkezten zen inkestan, Donostiako emakumezko biztanlerian egoera hauek zer nolako eragina duten aztertu nahian. Emakumeari bai ala ez erantzuteko eskatzen zitzaion ea bere ingurune hurbilean (senitartekoak, bizilagunak, lagunak...) horrelako kasuak ezagutzen zituen. 5.11 Taulan aurkezten ditugu emaitzak.

4.11. TAULA. Ezagutzen al duzu hauetako arazoren bat zure ingurune hurbilean?

	BAI	EZ
— Senar edo lagunaren irainei beldurra	37,1	62,9
— Tratu txar fisikoak	28,4	71,6
— Bortxaketa eta abusu sexualak	16,9	83,1

Iturria: "Emakumearen egoera Donostian" ("La situación de la mujer en Donostia") 1988. Donostiako Udaleko Emakumearen Zerbitzua.

Egokia ez bada ere estrapolazio bat egitea kasuen ezagupenetik sufritzen dituzten emakume portzentaietara, emaitza hauek tratu txarren benetako prebalentzia salaketan azterketaren ondorioz erabaki daitekeena baino askoz ere haundiagoa dela erakusten digute berriz; eta halaber, kuantitatiboki arazoa garrantzitsua dela ziurtatzen digute oster.

Tratu txar arazoak dituzten emakumeen gizarte-ezaugarriak eskura ditugun ikerketa batzuren bitartez azter daizteke. Hauen artean, azpimarra dezagun Emakumearen Erakundearen (Instituto de la Mujer) lana: "La situación de la mujer en España". Tratu txarrak jasaten dituzten emakumeei buruzko kapituluan, oso informazio interesgarria eskeintzen du Madrileko "Solidaridad democrática" eta Iruñako Udaleko babes-etxeetara jo duten emakumeen ezaugarriez. Bestalde, Arabako Foru Diputazioak egindako Emakumea eta Marginalizazioari buruzko ikerketak ere taldea bera eta azaltzen dituzten arazoak ezagutzeko datuak ematen dizkigu.

Aztertutako hiru ikerketa-sektoreen artean dauden berezitasunak alde batera utziz, orohar denei eratzeki diezazkiegun ondorioak ateratzen saiatuko gara. Alderdi hauek dira aipagarrienak:

- Tratu txarrak jasaten dituzten emakumeek 25 eta 50 urte bitarteko adina dute, gehienbat.
- Eskolatzeko-maila baxua dute.
- Tratu txarrak jasaten dituzten emakumeen % 90 ingurua ezkondata dago edo, bestela, apartatuta edo apartatzeko izapideetan.
- Gehienek bere kargu dute seme-alaba bat edo gehiago.
- la kasu guztietan senarra edo ohizko laguna azaltzen da erasoan egile modura. Emakumeak apartatuak edo dibortziatuak direnean, senar-ohiaren erasoaldi eta akosoak maiz gertatzen dira.
- Iharduera nagusia etxekoandre lana da, baina neskame ari diren emakume proportzioa esanguratsua da.
- Kasu askotan droga kontsumitzailea da erasotzailea, alkohola batez ere —batazbeste, % 50a—. Halaber, kasuen % 10ak gutxi gora behera, adimen-gabetasunak edo asaldura psikikoak azaltzen ditu.

Dena dela, "Mujer y Marginación en Alava" izeneko lanean adierazten denari jarraituz, pertsona oldartsua definitzen duten ezaugarriak bi dira: gehiegizko alkohol kontsumoa eta, harrigarria badirudi ere, arazo nabarmenik eza erasotzaileagan.

SEXU-BIOLENTZIA EMAKUMEEN AURKA

4.3.2

Ez da erraza emakumeen aurkako sexu-indarkeriaren benetako eragina ezagutzea gure gizartean, batetik gizarte mailan arazo hau ez delako batere garbi tratatzen, eta bestetik, kalte-dunek arazo hau ezkutatzeko joera dutelako.

Euskal Herriko Unibertsitateko Enrique Echeburua, Paz del Corral eta Belen Sarasuak egindako lanari jarriki, hiru arrazoi daude emakumeek bortxakeria ezkutatzeko:

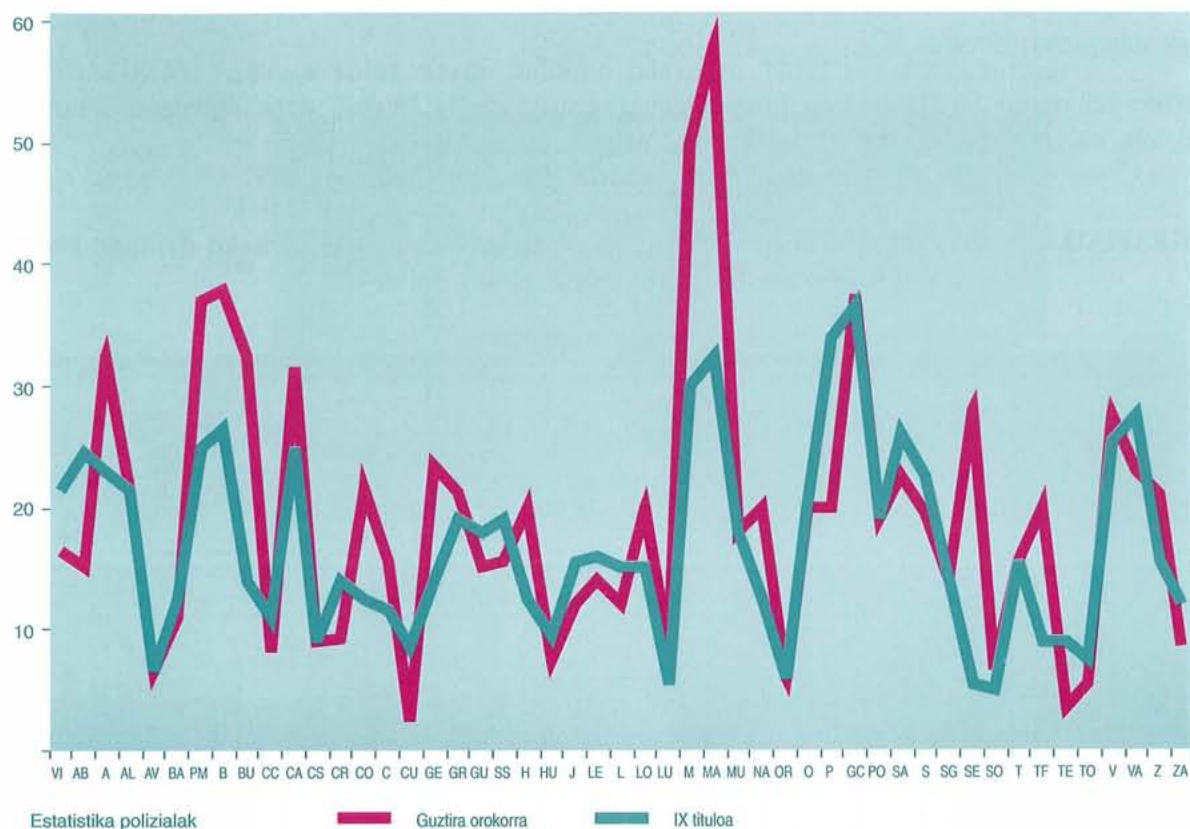
- a) Informazioaren falta, poliziaren eraginkortasun eta tratua-erikiko sinesgabekeria, barregarri gelditzeko beldurra, norbere burua gizartearen kritiken menpe edo, neurri batetan behintzat gertatutakoaren errudun bezala ikustea. Halaber, gertaera mingarria berpizteak suposa dezakeen lotsa eta/edo sumina.
- b) Bortxatzaileen errepresalia edo mendekuei beldurra, batzbestek, kasuen % 50ean bortxatzaileak kalte-dunaren lagun, ezagun edo senitartekoak bait dira. (Kilpatrick, Veronen eta Resick, 1979).
- c) Gertaera bizi berriak sortarazten duen urduritasun maila eta beldur erre-akzioa (hauek arazoa ezkutatzearen alde jotzen dutelarik), erasoa gertatu eta ordu batzutura mantendu daitezke-larik, baita indar gehiagoz ere.

1988an Emakumearen Erakundeak (Instituto de la Mujer) argitaratutako lanean, "La justicia ante la libertad sexual de las mujeres", autoreak —Luis Rodríguez Ramos, Francisco Javier Alvarez García eta Pilar Gómez Pavón — emakumearen sexu-askatasunaren aurkako delituen inguruko informazio estatistiko eskuragarriak jasotzen saiatzen dira: bortxaketa, estuproa, abusu desonestuak, bahiketak eta prostituzioa, proxenetismoa eta adin-txikikoen galbideraketa.

Ikerketa delituari dagokion informazio estatistikoan oinarritzen da. Bertan, delitugilearen figura nahiz kalte-dunaren ezaugarriak aztertze-ko dagoen ia gaindiezineko zailtasuna egiaztatzen da. Ez dago informazio-rik, ez datu ofizial egokirik pertsona hauek identifikatu eta bere ezaugarriak ezagutu ahal izateko, adin, jatorri, eskolatze-maila,... aldagaien arabera. Halaber, ez dago delituak zein egoeratan gertatu ziren eta zein ondorio izan zituzten jakiten lagunduko luketen biktimizazio inkestarik.

Ikerketa honek grafiko interesgarri bat ematen digu. Bertan, Estatuko probintzia bakoitzerako, kontu-tan izandako delituen kopurua mila biztanleko azaltzen da, IX Tituloan aurrikusitako delituak, hau da sexu-askatasunari dagozkionak, beste delituetatik bereiztuz. Datuen iturria Poliziaren Zuzendaritza Orokorraren Memorian jasotako salaketek osatzen dute, ezinbestez kondena-epairik suposatzen ez duten salaketek. Horregatik, hemendik aurrera, delitu kontzeptua salaketaren parekotzat hartu behar dugu.

4.1. GRAFIKOA. Delitu kopurua 1.000 biztanleko, probintziei jarraiki azaldua (Guztira orokorra, IX Tituloa)

Iturria: "La justicia ante la libertad sexual de las mujeres". 1988. Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer).

Grafikoak gogoeta interesgarri batzuk idarokitzen dizkigu. Lehendabizi, sexu-delitu eta delitu guztien arteko harreman hestua egiaztatzen dugu. Hala ere, kriminalitaterik haundiena duten probintzietan —Madril edo Bartzelona adibidez— beste delituek prebalentzia haundiagoa badute, beste probintzietan sexu-delituek eragin haundiagoa dutela dirudi. Euskal Autonomi Elkartean errealitate hau guztiz somagarria da. Araba eta Gipuzkoan sexu-delituak gailentzen badira, kontrakoa gertatzen da, orohar hartuta, kriminalitaterik haundiena duen lurraldean, hau da Bizkaian.

Bigarrenik, sexu-delituen prebalentzia, batzbestek, 0,2koa da 1.000 biztanleko, Euskal A.E.ko hiru lurraldeetan. Baina 16 eta 64 urte bitarteko emakumeak bakarrik izango bagenitu kontutan, prebalentzia hau milako bat ingurura igoko litzateke.

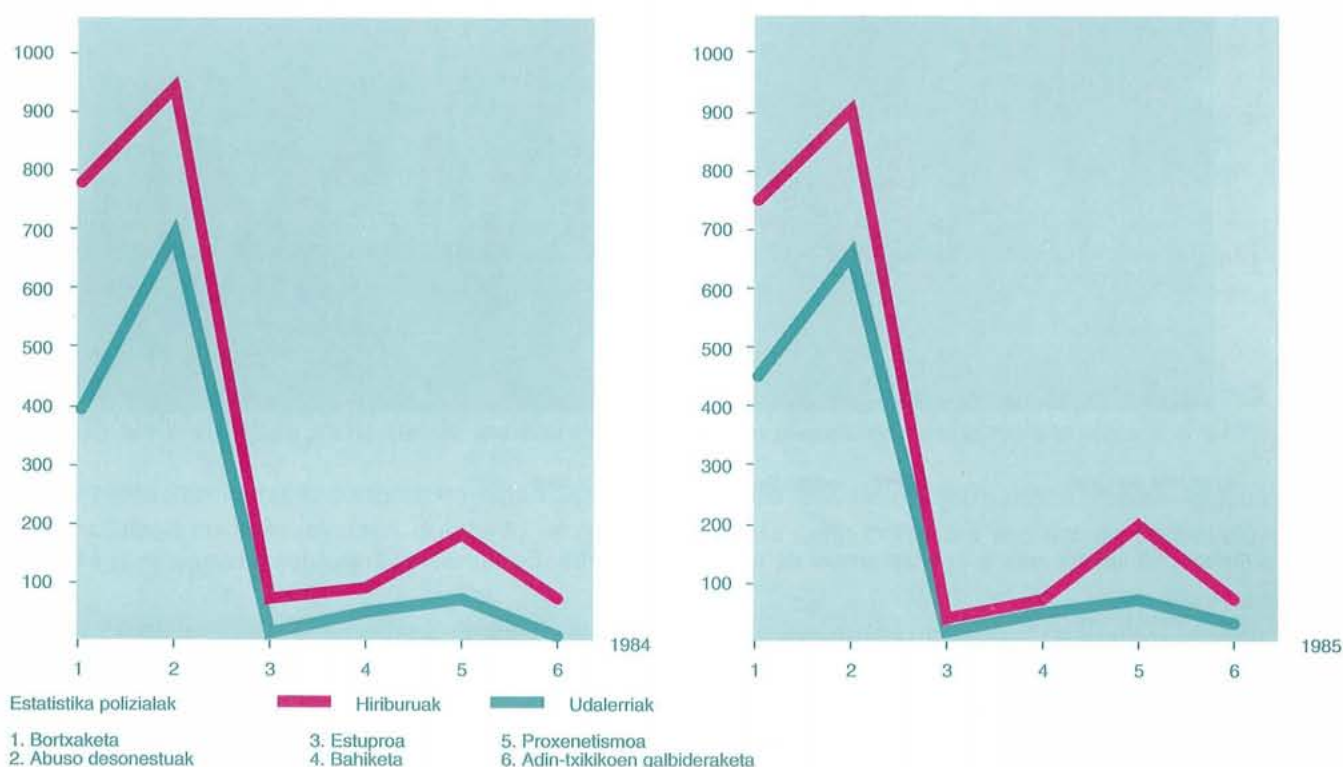
Dena dela, prebalentziak Europako beste herrietan ikus daitezkeenak baino txikiagoak dira. Izan ere, kasuen prebalentzia Alemanian milako 0,6koa da, biztanleria osoaren eretzeari, eta Italian zifra hau 0,8raino igotzen da; hortaz, gure komunitatean baino hiruzpalau aldiz gehiago.

Alde hauek ikusirik eta bestalde, gertatutako erasoaren zati txiki bat baino ez salatzeak joera kontutan izanik, Euskal A.E.ari buruz aipatu ditugun datuak kontu haundiz hartu behar dira. Zentzu honetan, aipatu beharra dago ikerketa batzuren ondorioek diotenez, jasandako eta salatutako bortxakerien

arteko aldea, gutxienez, 3,5:1ekoa dela (Veronen eta Kilpatrick, 1983) edo 5- 10:1ekoa (Canables, 1983). Donostian egindako lanaren datuek ere arazoa ez dela zifrek azaldutakoa bezain txikia egiaztatzen dutela dirudi. Lan honetan esaten da (tratu txarrei buruzko sailean aipaturiko lanaz ari gara) galdetuak izan diren pertsonen % 16,9ak bere ingurune hurbilean bortxaketa edo sexu-eraso kasuak ezagutzen dituela.

Aztertzen ari garen Emakumearen Erakundeko (Instituto de la Mujer) lanak egindako sexu-delitu motak ere hartzen ditu kontutan. Grafiko hau eskeintzen du honetarako:

4.2. GRAFIKOA. 1984 eta 1985ean gertatutako sexu-askatasunaren aurkako delituen banaketa, probintziako hiriburu eta beste udalerrietan

Iturria: "La justicia ante la libertad sexual de las mujeres". 1988. Emakumearen Erakundea (Instituto de la mujer).

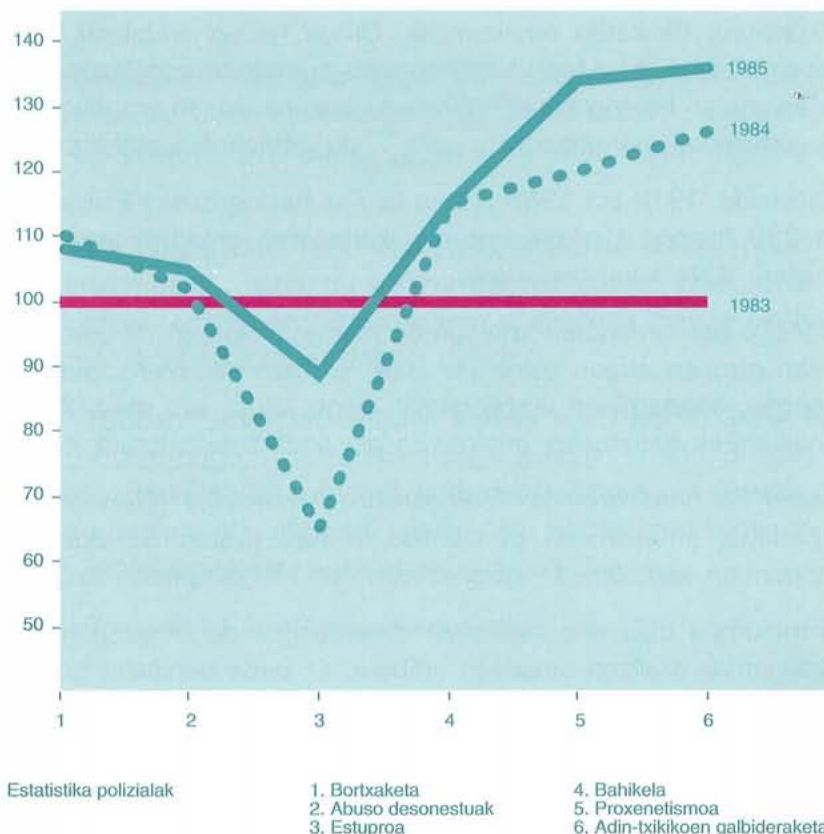
Espero zitekeenez, kasu guztietan delitu horiek maizago gertatzen dira probintzietako hiriburuetan beste udalerrietan baino.

Hala ere, daturik aipagarriena sexu-delitu gehienak bortxaketa eta abusu desonestuetan biltzen direla da. Hauexek dira, hain zuzen ere, gehien salatutako delituak. Proxenetismoak, sarrien salatutako hirugarren delitu mota, askoz eragin txikiagoa du, eta gauza bera gertatzen da estuproa, bahiketa eta adin-txikikoen galbideraketarekin.

Dena dela, 4.3 Grafikoan antzeman daitekeenez, maila txikiagoko delitu hauek daukate, itxuraz, gehiagotzeko joerarik haundiena azken urteotan. 1983ko marra delituen % 100-a gisa hartuz, garbi

ikus daiteke bahiketa eta, batipat, proxenetismoa eta galbideraketa direla igoerarik nabarmenenak adierazten dituzten delituak, data horrezkero. Azkenik esan sexu-delitu guztiek daukatela igotzeko joera, estuproa delarik salbuespen bakarra.

4.3. GRAFIKOA. Sexu-askatasunaren delituen bilakaera 1983 eta 1985 artean

Iturria: "La justicia ante la libertad sexual de las mujeres". 1988. Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer).

DROGA KONTSUMOA EMAKUMEENGAN

4.4

Toxikomaniei buruz dagoen dokumentazioak oso gutxitan hartzen du kontutan sexu aldagaia, nahiz eta erabakiortzat jo. Euskadiko Drogamenpekotasune Liburu Zuriak ("Libro Blanco de las Drogodependencias en Euskadi") adierazten duenez, hain zuzen ere sexua faktore eragilea da. Hau horrela izanik ordea, zer eragin du sexu aldagaiak droga kontsumoan? Edo bestela esanda, zer eragin du droga kontsumoak emakumeengan?

Galdera hau erantzuten saiatzeko, jaso ditzagun aurrena Emakumea eta Adimen-Osasunari buruzko lehenengo jardunaldietan aurkeztutako bi txosten: "Abuso y dependencia de drogas en la mujer"

izenekoa, Beatriz Rodriguez Vega psikiatrarena, eta "Alcoholismo de hombre, alcoholismo de mujer" deiturikoa, ere bai psikiatra den Joaquin Santo Domingorena.

Rodriguez Vegaren txostenak ikerketatik kanpo uzten du alkohol zaletasuna, beste era batera tratatzen eskatzen duten berezitasun psiko-sozialak dituela adieraziz. Beste produktu toxikoak azterterakoan, psikiatrak bi menpekotasun mota bereizten ditu emakumeagan. Batetik, menpekotasun "klasikoa" daukagu. Hemen sartuko lirateke medikazio psikotropoa luzaroan kontsumitzearen ondorioz, drogamenpekotasuna daukaten emakumeak. Droga hauen erabilerak, gehienak legeztatuta, ezkutuko drogadikzioa osatzen du. Modu klasiko honen aurrean, menpekotasun modernoak emakume gazteago eta gehienetan hiri ingurunekeengan du eragina. Azken emakume hauek kontsumitzen dituzten drogen ilegaltasunak marginaiziora bultzaten du gehienetan erabiltzailea.

Rodriguez Vegak bestalde, 1978 eta 1985 artean La Paz Residentziako Psikiatria Zerbitzura jo zuten gaiso drogazaleen 236 historia klinikoei buruzko ikerketaren emaitzak ematen ditu. Huexek dira ikerketa horretatik atera daitezkeen ondorioak:

- Barbituriko, analgesiko eta sedanteen kontsumoa maizago ematen da zerbitzu honetara jo zuten emakumeen artean gizonen artean baino (% 32a % 23aren aurrean). Sustantzia hauen kontsumoa, emakumeengan, anfetaminen erabilerarekin dago lotuta oso maiz. Anfetamina kontsumoa kasu erditan, emakumeek barbituriko, analgesiko eta sedanteekin loturik erabiltzen zituzten.
- Kontrakoa gertatzen da heroinaren kontsumoarekin. Aztertutako gizonezkoen % 50a sustantzia honen menpe badago, emakumeen portzentaia % 36ra jaisten da. Joera berbera nabari da sustantzia aluzinogenoen kontsumoa —gizonezkoen % 11 emakumeen % 3aren aurrean—.
- Cannabis-aren kontsumoa dela eta, zertxobait zabalduagoa dago gizonen artean, baina ez dira ezberdintasun aipagarriak azaltzen sexuaren arabera, ez bada behintzat gizonezkoen jarrera aktiboagoa cannabis-a lortu eta trafikatzeko.
- Zerbitzuan zaindutako emakume gehienak oso gazteak dira, batazbesteko adina 21 urte delarik. Hauen artean, heroina kontsumatzaileak beraiekin harreman afektiboak dituen gizon baten bitartez hasten dira heroina hartzen.
- Heroina kontsumoa hertsiki lotuta azaltzen da portaera deliktibo eta prostituzioarekin.

Guzti hau ikusirik beraz, drogarik hondatzaileen kontsumoa (heroina, aluzinogenoak) maizago ematen dela gizonezkoengan esan dezakegu. Gauza bera gertatzen da trafiko, erosketa, lapurreta eta abarretan (hau da, droga kontsumoari lotuta dagoen bizimoduan) hasteko joerarekin. Emakumeek berriz, joera haundiago dutela dirudi erabilera eta efektu geldiagoak dituzten drogak kontsumitzeko, droga hauen gizarte inplikazioak, normalean, inguruarekiko jarrera ez hain oldarkorra suposatzen duelarik.

Santo Domingo Carrascoren txostenak bestalde, honako ideia hau planteatzen du: gizonezkoen eta emakumezkoen alkoholzaletasunak ezaugarri bereizgarriak ditu alderdi biologiko, psikologiko eta soziologikoen erlazio korapilotsuaren ondorioz. Hauek dira alkohol arazoak dituzten emakumeen egoera bereizgarria erabakitzen duten alderdiak:

— Alderdi biologikoak

Hilekoaren zikloari eta hileko aurreko tentsioari, ginekologia- obstetrizia arazoei, menopausiari eta alkoholak umekiagan dituen ondorioei lotutako faktoreak dira.

– Alderdi psikologikoak

Hemen sartuko lirateke esperientzia emozional goiztiarrak, huts egitearekiko jasamen maila baxua, ohizko menpekotasun harremanetan zailtasunak, bakardadea, agresibitatearen erabilera ez-egokia eta "rol sexuaren" jardunari lotutako arazoak.

– Alderdi sozialak

Emakumeen alkohol zaletasunaren sarbidean bizitzako gertaerak aurkitzen ditugu maiz, askotan ezkontzarloari lotutako gertaerak. Gizon eta emakumeen alkohol erabilera eta gehiegikeriaren arteko ezberdintasuna, batzuk eta besteek gizartean dituzten sexu- status eta rol ezberdinpean topatuko dugu.

Txosten honetan, Madrileko biztanlerian 1950 eta 1980 arteko alkoholzaletasun kasuen bilakaera ere jasotzen da. Datu hauetan garbi ikusten da emakumeengan alkohol zaletasunak duen eraginaren gehitze absolutua, eta halaber, edaten hasteko adinaren atzerapena, hau arazo honegatik gero eta gazteago diren emakumeen kontsultetan isladatzen delarik.

Euskal Herrira mugatuz, 1986an Eusko Jaurlaritzako Kultura eta Turismo Sailak eginiko "Juventud Vasca 1986" lana aipatu behar dugu. Aztertutako aldagai askoren artean, drogari buruzko gaia ere ikutu zuen ikerketa honek. Azterketa azal samarrekoa baldin bada ere —bi sexuek inoiz drogaren bat hartu duten portzentaia azterketa eta alkohola, tabakoa eta hachis-aren kontsumoaren maiztasuna baino ez dira aldatzen—, erabilgarriak dira eskeintzen dizkigun datuak.

Ikerketa honetako datu nagusiak 4.12 taulan aurkezten dira.

4.12. TAULA. Gazteen portaera droga eta alkoholaren aurrean, sexuari jarraiki (Portzentaiak)

Zeintzuk hartu dituzu?

	PORROA	AZIDOA	ANFETA	KOKAINA	HEROINA	BESTE BATZUK	BATERE EZ	GUZTIRA
Gizonak	58,3	10,8	13,2	9,8	4,2	3,7	39,3	1.030
Emakumeak	40,9	4,0	6,4	5,2	1,2	1,2	55,1	1.000

Porroaren kontsumoaren maiztasuna

	PROBATU	URTEAN	HILEAN	ASTEAN	EGUNERO	INOIZ	GUZTIRA
Gizonak	25,3	12,1	9,2	5,9	6,0	40,9	1.030
Emakumeak	19,7	10,1	4,3	3,9	2,7	59,3	1.000

Zenbat erretzen duzu?

	JAIETAN	10 BAINO GUTXIAGO	10-20	PAKETE BAT BAINO GEH.	EZ ERRETZEN	GUZTIRA
Gizonak	8,3	14,3	28,1	9,7	39,4	1.030
Emakumeak	7,5	25,0	25,9	5,9	35,3	1.000

Zenbat edaten duzu?

	JAIETAN BAKARRIK	OTORDUETAN BAKARRIK	OTORDUZ KANPO	BI KASUETAN	EZ EDATEN	GUZTIRA
Gizonak	25,8	3,8	33,5	20,0	16,5	1.030
Emakumeak	32,7	5,8	24,9	6,8	29,1	1.000

Alkohol kontsumoa astegunetan

	ABSTEMIOA	NEURRIZ	GEHIEGI	ALKOHOLZALE SUSMAGARRIA	GUZTIRA
Gizonak	56,6	36,4	4,8	2,1	1.030
Emakumeak	76,9	21,7	0,7	0,7	1.000

Alkohol kontsumoa jai-egunetan

	ABSTEMIOA	NEURRIZ	GEHIEGI	ALKOHOLZALE SUSMAGARRIA	GUZTIRA
Gizonak	32,3	33,0	17,2	17,5	1.030
Emakumeak	51,1	38,2	8,9	1,8	1.000

Iturria: "Juventud Vasca 1986". Eusko Jaurlaritza.

Egia bada ere emakume gazte gehienek ez dutela sekula hartu batere drogarik —% 55,1, gizonen % 39,3aren aurrean—, bestalde, inoiz hartu dituzten pertsonen proportzioa oso nabarmena da.

Emakumeen artean zabalduen dagoen droga porroa da —emakumeen % 40,9ak kontsumitu inoiz—. Kontsumoa portzentaiak ordea, txikiagoak dira beste kontsumo motekin alderatuz, nahiz eta % 4 eta % 6ak bitartean azidoak, anfetaminak eta kokaina kontsumitu edo kontsumitzen dituen. % 12ak bakarrik hartu du inoiz heroina.

Alkohol kontsumoak, astebukaeretan batipat, eragin haundixeagoa du, emakumeen % 48,9ak hartzen duelarik. Hauen % 10,7ak sustantzia hauen gehiegizko kontsumoa isladatzen du astebukaeretan. Azken zifra hau oso altua da, dudarik gabe.

Gizon eta emakumeen portaera alderatuz, lehengo datuek gizonek emakumeek baino joera haundia goa dutela kontsumorako erakusten dute, bat ala bestea izan kontutan izandako sustantzia. Salbuespen bakarra tabakoa da, maizago kontsumitzen bait dute emakumeek. Dena dela, baita kasu honetan ere, kontsumo motarik larrienak gehiagotan ematen dira gizonengan.

Droga eta alkoholaren kontsumoa gutxiago gertatzen bada emakume artean, honen ondorioz, emakume gutxiago izango dira baita ere, desintoxikazio prozesu sakonak behar dituztenak. Baiezta-pen honen erakusgarri, aipa dezagun "Proyecto hombre" k egindako txostenetan ageri den datua: laguntza eske joaten diren pertsonen % 20a bakarrik dira emakumeak. Gai honi buruzko adituen ustetan, proportzio hau sexuari jarraiki egindako biztanlea heroinazalearen benetako banaketaren ispilu gisa har dezakegu, balio hurbilkor modura bederen.

"Necesidades sociales en Alava" izeneko lanak ere datu interesgarriak ematen ditu drogak eta alkohol kontsumoari buruz. Ikus dezagun hori 4.13 Taulan.

4.13. TAULA. Droga eta alkohol kontsumitzaileak Araban, kontsumo-mota eta sexuari jarraiki

	GIZONAK		EMAKUMEAK		GUZTIRA	
	ABSOLUTUAK	%	ABSOLUTUAK	%	ABSOLUTUAK	%
Alkohola aste bukaeretan	464		23		487	
Alkohola astegunetan	203		19		222	
Alkohola egunero	1.112		244		1.356	
Alkohola sindromeak	92		1	93		
ALKOHOLA GUZTIRA	1.871	78,8	287	80,4	2.158	79,0
Droga biguna aste bukaeretan	103		34		137	
Droga biguna astegunetan	40		7		47	
Droga biguna egunero	145		2		147	
Droga biguna sindromeak	1		—		1	
DROGA BIGUNA GUZTIRA	289	12,2	43	12,0	332	12,2
Droga gogorra aste bukaeretan	7		—			7
Droga gogorra astegunetan	2		—		2	
Droga gogorra egunero	9		—		14	
Droga gogorra sindromeak	14		—		14	
DROGA GOGORRA GUZTIRA	32	1,3	—	—	32	1,2
Droga biguna/alkohola aste bukaeretan	57		14		71	
Droga biguna/alkohola astegunetan	29		—	29		
Droga biguna/alkohola egunero	49		10		59	
GUZTIRA DROGA BIGUNA/ALKOHOLA	135	5,7	24	6,7	159	5,8
Droga gogorra/alkohola astegunetan	—		3		3	
Droga gogorra/alkohola egunero	48		—		48	
GUZTIRA DROGA GOGORRA/ALKOHOLA	48	2,0	3	0,9	51	1,8
GUZTIRA	2.375	(100)	357	(100)	2.732	(100)

Iturria: "Necesidades sociales en Alava". 1986. Eusko Jaurlaritza.

Taula honetan biltzen diren datuen arabera, Arabako 314 emakume alkohol kontsumitzaile ohizat jo ditzakegu, honek 15 urtetik gorako emakume arabarren milako 3,6a suposatzen duelarik. Drogen ohizko eta gehiegizko kontsumoa dela eta —gogorrak ala ez— 70 dira emakume afektatuak, hau da milako 0,7a. Orohar, 357 emakume sustantzia bat edo besteren gehiegizko kontsumitzaile bezala definitu ditzakegu, hau da, 15 urtetik gorako emakumeen milako 3,5a.

Ikerketa honek beraz, toxikomenpekotasunak emakumeengan eragin nabarmena duela erakusten du, batipat alkohol kontsumoari dagokionean. Hau bat dator emakumearen egoerari buzuzko Donostiako ikerketako datuekin. Bertan adierazten denez, inkestan parte hartu zuten emakumeen % 37,4ak esan zuen bere inguru hurbileko emakume artean ezagutzen zuela alkoholzaletasunaren arazoa. Honek beraz, arazoa aldeztu aurretik pentsa litekeena baino zabalduagoa dagoela ziurtatzen digu.

“Mujer y marginación en Alava” izeneko lanak droga eta alkohol kontsumoari buruzko kapitulu bat dauka, eta bertan arrazoi horregatik laguntza eske joan ziren emakume taldearen deskribapena eta ezaugarriak ematen zaizkigu. Guztira, 63 emakume ziren, honek “Necesidades sociales en Alava” izeneko lanean antzematen zen behar orokorraren % 17,6a suposatzen duelarik.

Hauek dira atenditutako emakumeen ezaugarri nagusiak:

- Emakume alkoholzaleak 30 eta 50 urte bitarteko adina duten emakume helduak dira. Kasu erditan apartatuta daude eta % 35a ezkondata dago. Aitzitik, droga kontsumitzaileek 20 eta 40 urte bitarteko talde gaztea osatzen dute, eta gehienak, ezkonbageak dira.
- Kasuen % 87a Gasteizen bizi da. Arazo honek Alde Zaharra eta Zumaquera auzoetan du eraginik haundiena (guztiaren % 37a osatzen dute biek).
- Gehienetan, beren etxean bizi dira, neurri ertaineko eta nuklear motako familietan, eta seme-alabak dituzte beren kargu. Arazo bereziren bat duten familiak dira, arazo ekonomikoa batipat, eta bizigaitasun baldintza egokirik ez duten etxeetan bizi dira. Hala ere:
 - la drogazale erdiak bere ohizko etxetik kanpo daude. Ez dute elkarbizitza normalizaturik.
 - Emakume alkoholzale guztiak famili-kargak dituzten bitartean, droga kontsumitzaile gehienak seme-alabarik gabeko emakumeak dira.
 - Emakume alkoholzale guztiak famili-kargak dituzten bitartean, droga kontsumitzaile gehienak drogazaleen artean, senitartekoren batek ekintza deliktiboak egitea da maiztasunik haundieneko egoera.
- Emakumearen alkoholzaletasunari lotuta dauden arazorik zabalduenak ekonomi errekurtsu eza, tratatu txarrak eta asaldura psikikoak dira. Aitzitik, emakumearen drogazaletasunari lotzen zaizkion arazoak ekintza deliktiboen praktika eta prostituzioa dira.
- Kontutan izandako emakumeek ez dute batere iharduera produktiborik. Gehienek, legez kanpoko aktibitatearen bat egiten dute, kontsumoa ordaintzeko. Ez dute kualifikazioarik, eta izatekotan, lehen mailako ikasketak bakarrik dituzte. Guzti honen ondorio da beraz:
 - Dirubide pertsonal eza edo, izatekotan, legez kanpoko iharduera marginaletik edo erakundearen laguntza bitartez lortuak izango dira, beti ere Profesio Arteko Alokairu Minimoa baino txikiagoa delarik eskuratutako dirua.
 - Beste pertsona edo erakundeekiko menpekotasun ekonomikoa.

EMAKUMEEN PROSTITUZIOA

4.5

Prostituzioa, normalean, emakumeen zapalketa erarik gordinetako bat da, bai duen gizarte funtzioagatik, bai emakumeak iharduera hau egikaritzeko dituen baldintzengatik.

Prostituzioa gizonezkoen logikaren menpe dago, lehendabizi zerbitzuaren antolaketaren bitartez. Honela, proxenetaren figura oso garrantzitsua da oraindik, nahiz eta joera berriek antolaketa profesionalagoak erakutsi; establezimendu publiko eta hauen jabeen inguruan antolatzen direnak alegia —barra amerikar, top-less, hotelak etabar—. Era berri hauek parte ezberdinen arteko hitzarmen edo kontratu itxura hartzen dute, baina ez dute ahanztu erazten, gehienetan, prostituzioa emakumeei indarrez ezarritako ihardura dela. Emakumearen gorputza mozkinak (batzutan oso mamitsuak) produktuko dituen salgai gisa erabili nahi duten talde eta pertsonak ezarritako iharduera.

Bigarrenik, gizonezkoen logika hori bezero mailan sortzen da. Bezerorik gabe ez dago prostituziorik, eta begibistakoa da sexu-eskaria emakumeak menpeko taldetzat jotzen dituen gizarte ikuspegi bati lotuta dagoela; neurri haundi batetan, plazer objektu bezala erabilia izateko dagoen menpeko taldea. Hau horrela da baita emakumeek gizarte eta lan integrazio maila haundia duten herrian ere. Herri hauetan, haxe da diferentzia nagusia: funtzio hau betetzeko, legez kanpoko inmigrazioa erabiltzeko joera gero eta zabalduagoa, bertako emakumeek, independentzia pertsonal maila haundiagoa duten neurrian, ez dutelako funtzio hori onartu nahi.

Prostituzio jardunaren kondizioak gainera, gogorak izaten dira. Ez bakarrik lege eragozpen edo prostituzioan ari diren pertsonak sufritzen duten laido sozialagatik; baita ere noski, pertsona edo taldeekiko duten menpekotasunagatik, lan logikatik kanpo egoteagatik (ekonomi-seguritate aldetik honek suposatzen dituen kalteekin), legez kanpoko ekintzak oso maiz gertatzen diren arrisku-ingurune bati lotuta egoteagatik, (droga trafikoa eta kontsumoa, delituak etab.) edo osasunarentzat suposatzen dituen begibistako arriskuengatik —IHES, eritasun benereak, etab.—.

Hortaz, ez da harritzekoa "Espainiak sinatutako emakumeari dagozkion Nazioarteko Hitzarmen"ari buruzko laburpenean, Estatu sinatzaile guztiei eskatzea behar diren neurriak (lege mailakok barne) har ditzaten pertsona- trafikoa eta besteren prostituzio ustiapen mota guztiak desgertarazteko.

Ez da erraza prostituzio gaiaren inguruan sakontzea, horri buruz dagoen informazio mugatuagatik. Ikerketak oso eskasak dira eta, ia beti, partzialak.

Hala eta guztiz ere, dagoen informazioa laburbiltzen saiatuko gara. Hau horrela izanik, bi lan izango ditugu kontutan, batez ere: batetik, Emakumearen Erakundearen (Instituto de la mujer) ikerketa, "La prostitución de las mujeres" izenekoa. Lan honetan, Estatu Espainolean prostituzioan jarduten duten emakume lagin baten ezaugarri sozio-demografiko, ekonomiko eta kulturalak eskeintzen zaizkigu. Eta bestetik, lehen aipatutako "Mujer y Marginación en Alava" ikerketa. Lehenengo lanak prostituzio talderik baztertuenak aztertzen baditu, hau da, batipat kalean, putetxe edo barratan egikaritzen den prostituzioa, bigarrenak berriz, oinarritzko gizarte zerbitzuetan laguntza eskatu eta beren arazorik haundiena prostituzioa zen ehun emakumeren egoera eta ezaugarriak azaltzen ditu.

Gogoan izan beharreko ondorioek bi gai nagusi azaleratzen dituzte: batetik, gaur egun prostituzioak hartzen duen itxura; bestetik, iharduera honetara emanak dauden pertsonen ezaugarri sozial eta pertsonalak.

Lehenengo gaiari dagokionean, aipagarria da azken urteotan prostituzioaren eskaintza zabaldu eta era askotariko bihurtu dela Estatu Espainolean. Honela, nabarmena da ohizko prostituzio edo kaleko prostituzioaren pisu erlatiboaren jaitsiera, batipat establezimendu batzuren itzalpean (tabernak, pub-ak edo top-lessak) egikaritzen denaren alde. Izan ere, prostituzioak gero eta bezeria dibertsifikatuagora egokitzeko joera izan du, hau delarik luxuzko prostituzio berriaren oinarria. Prostituzio mota hau oso zabaldua dago hiri batzutan, masaia-zentru eta antzeko estalkietan oinarrituz.

Bigarren aldaketa nagusia prostituziora bultzaten duten faktoreei dagokiena da. Bizimodu gisa ulertutako prostituzio tradizionalaren aurrean, azken urteotan beste bi prostituzio prozesu zabaldu dira: famili gabeziak orekatzeko aldizko iharduera gisa (eta kasu honetan askotan senarrak benetako proxeneta batek bezala jokatzeko du), eta bereziki droga menpekotasuna ordaintzeko behar den dirua lortzeko egikaritzen den prostituzioa.

Aldaketa hauek direla ere, prostituzioa fenomeno hiritar bezala azaltzen zaigu beti. Izan ere, iharduera hau hiri haundietan kontzentratzen da, eta hauetatik kanpo, pub-ak, top-less salak eta antzekoak dauden errepide inguruetan bakarrik kokatzen da gehienetan. Azken alderdi hau esanguratsua da, gizonarentzat prostituzioa bidaiaren fenomenoari eta ohizko mundu sozialetiko irteerari (familia nahiz herri mailan) zenbateraino dagoen lotuta erakusten digulako.

Prostituzioan diharduten pertsonen ezaugarriak direla eta, aipa ditzagun ondorio interesgarri batzuk, Araban egindako ikerketari jarraituz:

- Emakume prostituzioak 16 urtetik gorako emakume arabarren % 1a suposatzen du, gutxienez.
- Prostituzioari lotuta dauden pertsona gehienek —% 88a— 20 eta 45 urte bitarteko adina dute, 30 eta 34 urte bitarteko taldea delarik arriskurik haundienekoa (adin talde horretako emakume biztanleria osoaren % 2,2ra iristen da).
- Egoera zibilik zabalduena ezkongabearena da. Aztertutako pertsonen erdia baino gehiagok egoera zibil hau dute, nahiz eta, beste marginazio eta ezberdintasun adierazgarri batzurekin gertatzen den bezala, arrisku indizirik haundiena emakume apartatu artean eman.
- Ia denak —% 94a— Gasteizen bizi dira. Arazoak honako auzo hauetan du eraginik haundiena: Alde Zaharrean eta Sansomendin, bien artean taldearen % 45,7a biltzen dutelarik.
- Proportzio adierazgarri bat —% 25a— bere legezko bizilekutik kanpo bizi da, pentsioetan askotan. Emakume hauek, gehienetan, gazteak eta ezkongabeak dira eta prostituzioa da beren lanbide nagusia.

Hemen aipatzen den egoera hau bat dator beste datu honekin: aztertutako pertsonen % 68a beste probintzietatik edo atzeritik etorriak dira (% 68).

Prostituzioan diharduten emakumeen isolamendua begibistakoa da beraz. Emakume horien % 64ak ez dauka seniderik udal horretan eta baldin badauka ere, ez dago elkarren arteko harremanik. Gizarte mailan berriz, beren giroan dabiltzan pertsonekin bakarrik dituzte harremanak.

- Arazo gehigarriak oso maiz gertatzen dira emakume hauengan. Maila ekonomikoko arazoak begibistakoak dira. Emakume hauen % 30ak dirubide gabeziak ditu eta % 71ak ez du bizilekurik eta bizigaitasunik gabeko etxeetan bizi da.

Aipagarriak diren beste arazo batzuk: % 23a ama ezkongabea da, % 12ak tratu txarrak jasaten ditu eta beste antzeko proportzio batek asaldura psikikoak sufritzen ditu.

- Jatorrizko famili ingurunea problematikoa da gehienetan. Alderdi ekonomikoari begiratuz gero, familien % 11 pobrezia larrian bizi da eta % 54 ez da iristen ekonomi parametro ertainetara.

Bestalde, oso maiz gertatzen dira baita ere famili desestrukturazio arazoak. Familien % 46,5ak antolagabezia egoerak sufritzen ditu; familien % 27an iharduera deliktiboak gertatzen dira eta % 15,5ean droga eta alkohol kontsumoa. Arazo hauek prostituten adinaren arabera eta prostituzio munduan duten integrazio mailaren arabera aldatzen dira.

Emakumearen Erakundearen (Instituto de la Mujer) "La prostitución de las mujeres" izeneko lanak Arabako ikerketan zenbait ondorio ziurtatzen ditu. Hain zuzen ere:

- Emakume gazte eta ezkongabeen gailentasuna —% 60ak 27 urte— baino gutxiago ditu, eta % 41a ezkongabea da.
- Familien izaera problematikoa. Izan ere, % 80a baino gehiago sei partaide baino gehiago familietan jaio da, errekurso eskasak eta kualifikazio profesionalik gabeko gurasoak dituzte.

Lan honetan gainera, prostituzioan diharduten emakumeengan azaltzen diren beste arrisku-ezagugarri batzuk ematen zaizkigu:

- Oso eskolatze-maila baxua. % 85ak ez ditu gainditu lehen mailako ikasketak, eta % 11 analfabetoak dira.
- Nolabaiteko goiztartasuna sexu-harremanetan —% 26ak 15 urte aurretik izan zuen lehenengo kontaktoa— eta prostituzioaren egikaritzan —% 22a adin-txikikoa zelarik hasi zen—. Bestalde pertsona hauen % 31ak 18 urte aurretik izan zuen lehenengo haurra —% 83ak 23 urte aurretik—.
- Proxenetak bati lotuta daude maiz —% 46ak hauetako baten bitartez egikaritu du edo egikaritzen du prostituzioa.

Azkenik, ikerketa honen arabera, esan beharra dago aztertutako pertsonen % 64ak 80.000 pezetatik gorako diru-sarrera duela hileroko. Zifra hauek oso altuak ez badira ere, erakargarriak izan daitezke normalean gabetasun ekonomikoak dituzten pertsonentzat, batez ere ordezkoko baliapiderik ez dutenean eta erdikatu gabeko famili kargak dituztenean —aztertutako pertsonen % 79a egoera honetan dago—.

Azken batetan, prostituzioa irtenbide ekonomikoa da, batipat. Inguru batzutan —luxuzko prostituzioan adibidez— errentagarritasuna oso altua izan daiteke.

EMAKUMEAK, DELINKUENTZIA ETA ESPETXEA

4.6

Batzutan begi bistakoa dena ukatzeko saioak egiten badira ere, espetxea giltzape, zigor eta marginazio leku bat da oraindik ere gure gizarte modernoetan. Batzu eta besteren printzipio deklarazio eta asmo onetatik at, espetxe-sistema gizon eta emakume batzuk sor dezaketen arriskugarritasunaz modu arrazional batez libratzeko, beste gizon eta emakume batzuk duten ezgaitasunagatik sortu eta zabaltzen da.

Arrazoi honegatik, zentru hauen helburua, pertsona hauek leku seguru eta apartatueta giltzapean uzteaz gain, berreziketa baldin bada, (birtxertaketa soziala lortzeko bide gisa), gaur egungo sistema

penitentiarioan hau ameskeria baino ez da. Espetxe-Jardunaldi Euskonafartarren (Jornadas Penitenciarías Vasconavarraz) —Eguzkilo 1988— garbi geratu zen helburu hau ez dela inoiz betetzen, talde ikuspegitik begiratuta behintzat, eta ez soilik ikuspegi indibidualetik. Espetxe-kontzentrazioaren aldeko joerak efektu kaltegarriagoak sortzen ditu, hala nola, masifikazioa eta leku aldaketa biziterritik kanpo. Honek kasu gehienetan harreman sozialak hautsi eta gizarte isolamendu maila haunditzen ditu. Eta orduan, gizarte desintegrazio prozesuak, kontrolatu ordeztu, areagotu egiten dira.

GAUR EGUNGO EGOERA

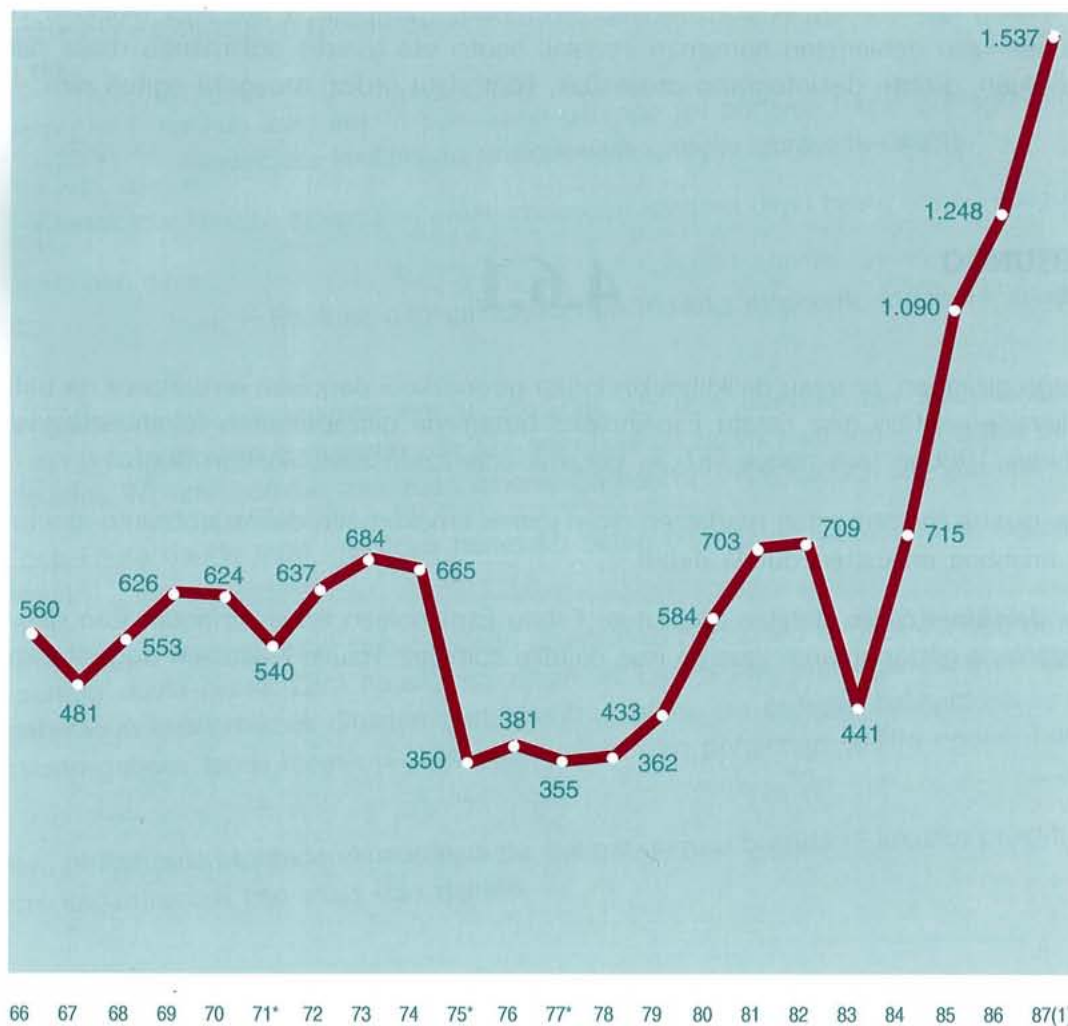
4.6.1

Gaur egungo gizartean, prozesu deliktiboekin lotuta gizonezkoei dagokien errealitatea da batipat. Gai honen adierazle erlatibo gisa Estatu Espainoleko biztanleria giltzapetuaren feminizazio tasa hartuz gero, adibidez 1986an tasa honek % 5,3a bakarrik adierazten zuela ikusten dugu.

Dena dela, gizarte modernoetan isladatzen diren joerek emakumeen delinkuentziaren igoera absolutua nahiz erlatiboa erakusten dutela dirudi.

Emakume delinkuentziaren gehitze absolutua, Estatu Espainolean azken urteotan izan den emakumezko biztanleria giltzapetuaren igoeran ikus daiteke adibidez. Hauxe erakusten dugu 4.4 grafikoa.

4.4. GRAFIKOA. Emakumezko biztanleria giltzapetuaren bilakaera Estatu Espainolean 1966tik 1987ra

(*) Indulto orokorra dekretutako urteak

(1) 1987ko apirilaren 12ari dagozkion datuak

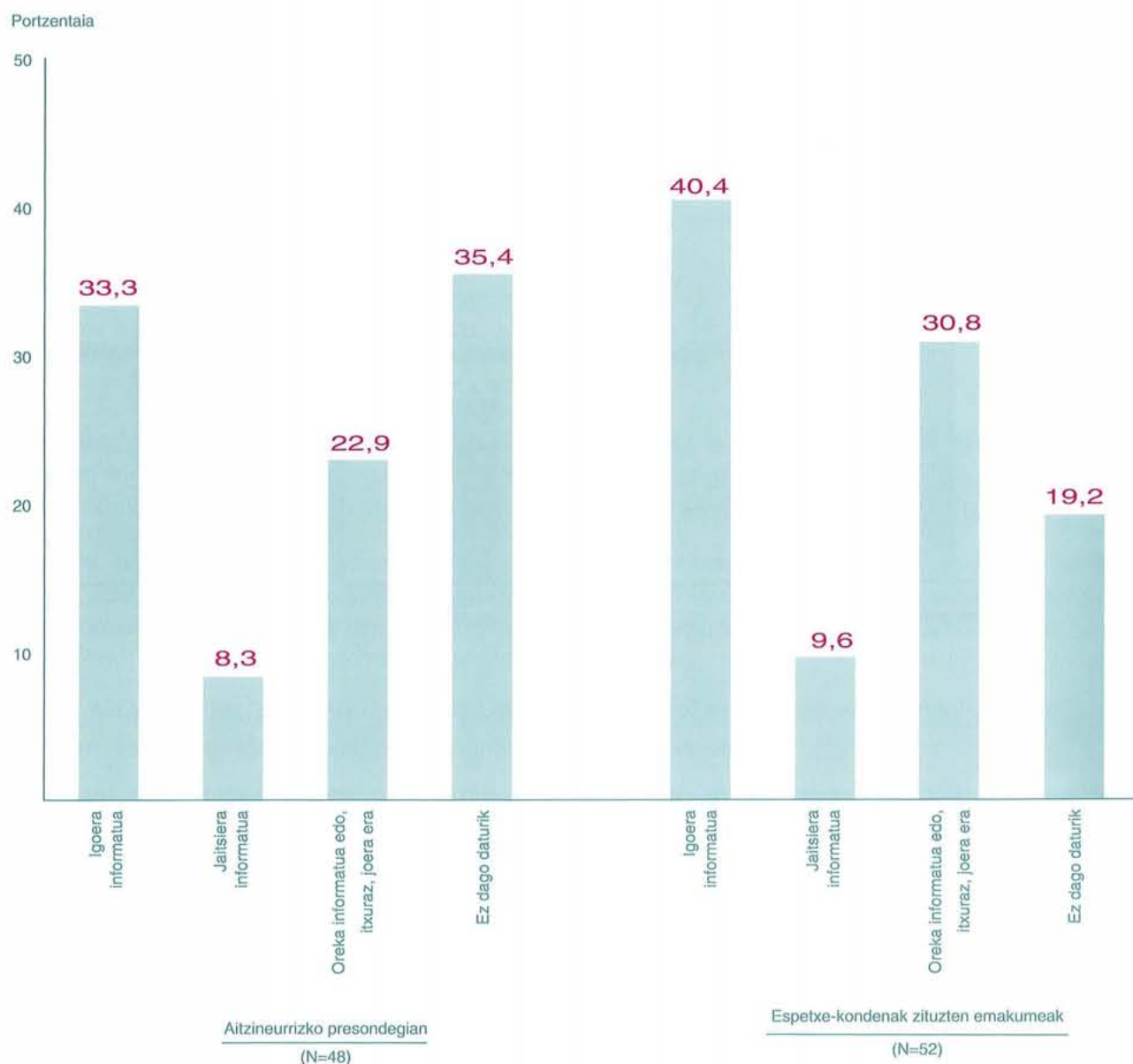
Iturria: Erakunde Penitentziarioen Zuzendaritza Orokorra. Justizia- Ministraritza.

Grafiko hau ikusirik, dudaezina da emakume giltzapetuen kopurua Estatu Espainolean nabarmenki igo dela azken hamarkadan, 1982tik aurrera bereziki.

Praktikan, biztanleria giltzapetuak % 146ko igoera jasan du 1970etik aurrera —urte horretan 624 emakume baldin bazeuden espetxean, 1987an 1537 ziren—. Igoera hau 1977ko amnistia geroztik nabarmentzen da, baina igoera azkarragoa da 1984etik aurrera. Izan ere, 1978tik sei urte behar izan baziren giltzapetu kopurua bikoizteko, 1984etik aurrera hiru urte nahikoak izan ziren emaitza bera lortzeko. Hortaz, ez bakarrik joera mantenduko dela, baizik eta areagotu egingo dela suposa dezakegu.

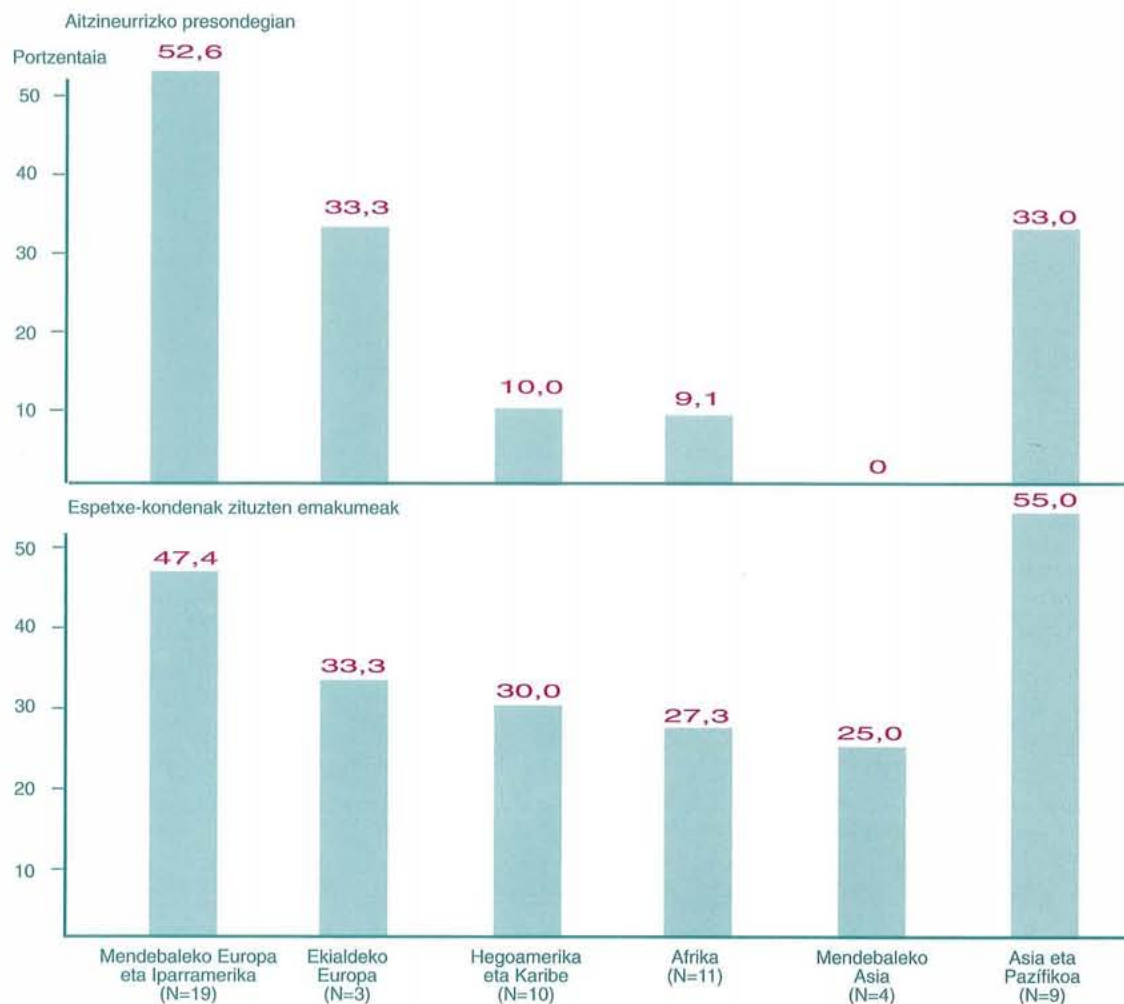
Emakumezkoen biztanleria giltzapetuaren igoera gainera, gizonezkoena baino haundiagoa izan da azken urteotan, termino erlatiboetan bederen. Honek azalduko luke biztanleria giltzapetuaren feminizazio tasa Estatu Espainolean % 2,9tik 1983an % 5,3ra igotzea 1986an.

Joera hau Nazio Batuen Erakundeko (NBE/ONU) herri guztietara zabaldu dela dirudi. "Delituaren prebentzio eta Delitugilearen Tratamenduari buruzko Nazio Batuen Kongresuan" jasotako informazioaren arabera, 1970-1982 hamarkadan, espetxean zegoen emakume kopurua —aitzineurrizko presondegian nahiz kondenatuta—, igo egin zen munduan.

Iturria: "Delituaren Prebentzio eta Delitugilearen Tratamenduari buruzko Nazio Batuen Kongresua". 1970-1982 hamarkada.

4.6. GRAFIKOA. Aldaketak aitzineurrizko presondegian edo espetxe-kondenak zituzten emakume portortzioan, herrialdeari jarraiki (1970-1982)

Iturria: "Delituaren Prebentzio eta Delitugilearen Tratamenduari buruzko Nazio Batuen Kongresua". 1970-1982 hamarkada.

Emakumearen delinkuentziaren igoera prozesu honen aurrean, ez da zentzugabekeria tesi hau planteatzea: emakumeek gizonen gizarte status berbera lortzeak, gerora, sexu aldagaiaren neutralizazioa suposatuko du portaera deliktiboarekiko joeran.

Dena dela, beste faktore batzuren eraginak nabardura batzuk sartzen ditu aipaturiko tesi horretan. 4.14 Taulan ikus daitekeenez, biztanleria giltzapetuaren feminizazio tasak nahiko antzekoak dira Europako herrietan, nahiz eta hauen garapen ekonomiko maila eta herri horietan emakumeek duten gizarte integrazio eta partizipazio maila oso ezberdina izan.

Honen erakusgarri, feminizazio tasarik haundienak Islandian, Italian, Luxemburgon, Estatu Espainoan eta Suizan ematen direla ikusten dugu, herri hauetan emakumeen parekidetasun eta integrazio maila guztiz ezberdina delarik.

4.14. TAULA. Biztanleria giltzapetuaren feminizazio tasa Europan (Portzentaiak)

HERRIA	1983	1984	1985	1986
	FEMINIZAZIOKO TASA	FEMINIZAZIOKO TASA	FEMINIZAZIOKO TASA	FEMINIZAZIOKO TASA
Austria	4,00	4,00	4,00	3,80
Belgika	4,10	4,40	4,80	3,60
Txipre	0,00	0,60	1,70	2,80
Danimarka	4,20	3,50	3,50	4,30
Frantzia	3,30	3,50	3,50	3,90
Alemania Federala	3,60	3,30	3,80	3,80
Grezia	3,30	4,70	3,40	4,30
Irlanda	2,60	2,30	2,20	2,90
Islandia	5,30	2,60	2,20	4,80
Italia	5,00	4,80	4,90	5,00
Luxenburgo	2,40	3,80	4,90	5,00
Malta	5,20	5,70	4,60	8,40
Herbeherak	2,50	2,60	2,60	2,80
Portugal	2,60	3,20	3,50	4,30
Espainia	2,90	3,80	4,50	5,30
Suedia	3,70	3,50	3,70	4,60
Suitza	3,60	3,80	4,60	5,20
Turkia	0,00	2,50	2,60	3,90
Erresuma Batua	3,30	3,10	3,30	3,40

Bestalde, aztertutako herri guztietan, feminizazio tasa maila baxuetan dago —ez da % 10etik gora igotzen inon, eta Estatu Espainola emakumezko biztanleria giltzapetuak pisu erlatiborik haundiena duen herrien artean dago—, nahiz eta tasa horren igotze joera mantendu egiten den.

Ondorio gisa, emakumezko biztanleriaren igotze absolutu eta erlatiboaren aldeko joerak mantenduko direla aurrikusi badaiteke ere, epe erdira ez dirudi sexuari jarraiki, delinkuentziarekiko berdintasuna emango denik. Gizon-kontrol eta heziketa faktoreek emakumeen delikuentzia tasa txikiak mantendu-ko dituzte, hauen lan edo gizarte integrazio maila haundiago ala txikiagoa den kontutan izan gabe.

Emakumearen delinkuentziaren igoerak badu, bestalde, diferentziarik kualitatiboki, gizonezkoen artean ematen denarekin. Hiru ezberdintasun aipa ditzakegu gutxienez:

- Lehendabizi, delinkuentziaren larritasuna txikiagoa da emakumeen artean, eta hau ziurtatzeko datu garbia daukagu: emakumeei ezarritako zigorraren artean, askoz gehiago dira atzipen eta presoaldi txikikoak gizonen artean baino.
- Bigarrenik, emakumearen delinkuentziaren igoerak ez du ia inoiz giltzapetzea batera eramaten, eta gizonen artean berriz, bai.
- Azkenik, emakume penatu artean, berrerortze tasa txikiagoa da.

4.15. TAULA. Banaketa penala, ezarritako zigorra eta sexuaren arabera

URTEA	AITZIPENAK		PRESOALDI TXIKIA		PRESOALDI HAUNDIA		GILTZAPE TXIKIA		GILTZAPE HAUNDIA		ESEKITAKO KONDENAK		ESEKITAKO ZIGOR ONESPENA		GUZTIRA	
	E	G	E	G	E	G	E	G	E	G	E	G	E	G	E	G
1970	19	681	166	3.468	95	2.289	54	999	30	402	—	—	—	—	364	7.830
1971	5	102	84	2.262	95	2.257	52	927	30	391	—	—	—	—	266	5.930
1972	11	395	129	2.791	90	2.226	51	963	31	397	3	65	—	—	315	6.930
1973	5	526	3.131	85	2.327	51	1.051	33	402	4	61	—	—	—	334	7.540
1974	17	823	146	3.487	96	2.415	55	915	31	347	4	12	—	36	349	8.130
1975	—	41	28	1.108	45	1.375	29	664	20	305	—	76	2	39	124	3.600
1976	12	242	51	1.138	31	1.508	4	670	10	273	—	82	2	42	112	4.000
1977	6	165	42	1.297	30	1.266	10	593	8	213	—	83	—	26	96	3.644
1978	8	435	35	1.563	24	1.135	12	534	13	106	1	97	—	21	93	3.971
1979	8	663	43	2.453	33	1.369	17	462	10	173	1	91	—	13	112	5.224
1980	16	935	84	3.603	50	1.829	21	570	16	205	—	106	—	23	107	7.271
1981	31	1.219	106	5.210	68	2.325	19	652	14	292	1	116	—	17	239	9.831
1982	27	1.279	125	6.063	75	2.746	44	840	12	304	—	129	—	17	203	11.378
1983	30	1.146	91	4.407	40	1.612	17	638	6	397	—	127	—	5	184	8.332
1984	36	1.294	134	4.803	47	1.659	15	794	11	467	—	11	—	—	243	9.127
1985	52	1.950	214	6.032	48	2.035	13	927	23	514	—	108	—	—	350	11.566

Iturria: Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer). 1987.

4.16. TAULA. Epaia betetzen ari den biztanleriaren banaketa, berrerortze maila eta sexuari jarraiki

	LEHENENGOAK		BERRETZAILE ETA ERREPIKATZAILEAK		MULTIRREINZIDENTEAK	
	E	G	E	G	E	G
1970	68,78	40,72	23,08	41,27	7,14	18,01
1975	78,23	42,04	16,13	36,03	5,64	21,93
1980	74,87	45,75	22,46	34,58	2,67	19,66
1985	84,29	40,85	15,71	59,15	—	—

Iturria: Emakumearen Erakundea (Instituto de la Mujer). 1987.

Txikiagoak dira ordea, delikuentziaren estrukturan dagozkion sexuaren arabera diferentziak. Gizon nahiz emakumeengan, propietate eta pertsonen aurkako delituek zigortutako delitu guztien ia bi herenak osatzen dituzte.

Emakumearen delikuentziaren estrukturan gehiago sakonduz, 4.17 taula aztertu dezakegu. Taula honetan ikusten dugu propietatearen aurkako delituek osatzen dutela delitu-mota zabaldueña —guztiaren % 40a—; ondoren, pertsonen aurkako delituek —% 13,1a—, eta Osasun Publikoaren aurkakoek —% 10,5a—. Bestalde, azken bi delitu mota hauek, propietateari dagozkionekin batera, gehitze nabarmena izan dute hamabost urteotan.

4.17. TAULA. Emakumezko biztanleriaren banaketa, delitu-motari jarraiki (1983 eta 1984 urteak)

DELITU MOTA	DATU ABSOLUTUAK	% BERTIKALAK
Estatuaren Seguritatearen aurka	56	13,1
Osasun Publikoaren aurka	45	10,5
Pertsonen aurka	130	30,4
Propietatearen aurka	171	40,0
Beste batzuk	25	5,9
PENATUAK GUZTIRA	427	100,0

OHARRA: Emakumezko presondegietak giltzapetuak bakarrik sartu dira hemen.

Iturria: Erakunde Penitentzarioen Zuzendaritza Orokorra. 1987ko apirila.

Presondegiari jarraiki egindako emakumezkoen biztanleria giltzapetuaren banaketa dela eta, esan dezagun banaketa hiru ingurunetan finkatzen dela, 4.18 Taulan ageri denez. Talde haundi bat Estatuko hiru emakume-presondegietan biltzen da —Valentzia, Madril eta Bartzelonan—, % 48,3a hain zuzen ere. Beste talde bat, % 49,3a, Euskaditik kanpo dauden presondegi ezberdinetan dago. Azkenik, Euskadin dauden hiru espetxeetan 37 emakume bakarrik daude, guztiaren % 2,4 eskasa.

Ezin zehaztu dezakegu Estatuko espetxeetan dagoen euskal biztanleria giltzapetuaren banaketa, ez daukagulako daturik. Dena dela, litekeena da taldearen zati esanguratsu bat Euskaditik kanpo egotea.

4.18. TAULA. Emakumezko biztanleria giltzapetuaren banaketa, presondegi motari jarraiki

	ABS	%
Emakume-presondegiak	743	48,3
Beste presondegiak Euskadin	37	2,4
Beste presondegiak Euskaditik kanpo	757	49,3
GUZTIRA	1.537	100,0

Iturria: Erakunde Penitentzarioen Zuzendaritza Orokorra. 1987ko apirila.

DELINKUENTZIA MUNDUARI LOTUTA DAUDEN EMAKUMEEN EZAUGARRIAK

4.6.2

Ez daukagu informazio zehatzik giltzapean edo delinkuentziari lotuta dauden emakumeen ezaugarri pertsonal eta sozialei buruz. Dena dela, interesgarriak diren bi ikerketa partzial ditugu: bata, Yeseria-seko presondegian dauden emakume gazteei buruz —García Más, Emakumearen Erakundea (Institu-

to de la Mujer)—, eta bestea, Arabako Gizarte Ongundearen Foru Erakundeak egindako ikerketa, “Mujer y Marginación” izenekoa, hain zuzen ere. Ikerketa honetan, 1987ko urtarrila eta 1988ko ekaina bitartean, erakunde, elkarte eta organizazioetara laguntza eske joan ziren eta era bateko edo besteko marginazioa sufritzen zuten emakumeak aztertzen dira, eta emakumeen delikuentziari eskeintzen dio kapitulu bat.

Euskal errealitateari lotuta dagoenez, azken ikerketa hau hartuko dugu abiapuntutzat. Honako ezaugarri hauek eman ditzakegu iharduera deliktiboari lotuta dauden emakumeez:

1. Arazo pertsonal globala duten emakumeak dira. Iharduera deliktiboa beren marginazioaren beste alderdi bat baino ez da.
2. Gehienak 30 urtetik beherako gazteak dira. Beraz, bizitza helduaren aurreneko urteetan kokatzen diren emakumeen delikuentzia da. Ez da harritzekoa hortaz, gehienak ezkongabeak izatea eta famili ardurarik ez izatea.
3. Erabakiorra da droga munduarekiko lotura. Emakume delitugileen %58a drogazalea da eta drogamenpekotasun kasuen %46an droga da ekintza deliktiboa sortarazten duen faktore nagusia.
4. Famili erreferentzia ere oso garrantzitsua da. Izan ere, pertsona hauen famili ingurunean alkohol eta droga kontsumoa oso maiz gertatzen da eta, halaber, famili unitatearen partaide batek edo gehiagok praktika deliktiboetan dihardu askotan.
5. Gehienek delinkuentziarekiko lotura kronikoa dute. Aurrekin penal eta polizialak dituzte eta espetxean izanak dira, behin gutxienez.

Hemen aipaturiko ezaugarri hauek bat datoz erabat García Másen azterketarekin. Lan honetan, pertsona hauen orokorrari dagozkion alderdiak azpimarratzen dira. Eta honekin Batera, pertsona hauen famili desestrukturazioari eta drogarekin duten erlazioari buruzko alderdiak.

Lehenengo alderdia dela eta, aipagarria da pertsona hauen eskolatz-maila baxua: erdiak baino gehiagok ez ditu ikasketak bukatu, ez eta lehen mailakoak ere. %50a langabezian daude edo ihardueragabeak dira, eta besteek iharduera ekonomiko deliktibo edo sasideliktiboetan dihardute —prostituzioa eta droga trafikoa gehienetan—.

Familien desestrukturazioak kalean denbora asko ematera bultzatzen ditu pertsona hauek. Beren maila ekonomikoa baxua edo oso baxua da. Hala ere, desestrukturazioak ez dakar beti famili barneko gatazka, alderdi hau oso azpimarratua dagoelarik Arabako ikerketan.

Drogarekiko lotura oso goiz agertzen da pertsona hauengan 12 urte aurretik askotan—, eta gehienetan, oso era beranduan (tabakoa, porroak, alkohola, aluzinogenoak, anfetaminak eta lasaigarriak, kontsumo zabalduagotik txikiagora sailkatuz). Politoxikomania da beraz, emakume hauen kontsumo motaren ezaugarri nagusia.

Emakume delinkuentziaren gaitetasuna azken urteotako fenomeno honen ezaugarria da. Honek ulertarazten ditu, neurri haundi batetan, emakumeen delinkuentziaren igoerari buruzko joera berriak. 4.19 Taulan oso garbi ikusten da emakumezko biztanleria penatua Estatuan gero eta gazteagoa dela, 1980tik aurrera batipat. Hamabost urteko epean, 16 eta 25 urte bitarteko emakume penatuek hirukoiztu egin dute emakume biztanleria osoarengan zuten pisu erlatiboa.

4.19. TAULA. Penatuen adinaren bilakaera, sexuari jarraiki

DELITUAK	1983		1984	
	EMAKUMEAK	%	EMAKUMEAK	%
Estatuaren Seguritatearen aurka	24	13,04	32	13,16
Faltsukeriakoak	1	0,54	2	0,82
Justizi Administrazioaren aurka	2	1,09	—	—
Trafiko Segurtasunaren aurka	—	—	—	—
Osasun Publikoaren aurka	19	10,33	26	10,70
Pertsonen aurka	61	33,15	69	28,40
Onestasunaren aurka	6	3,26	5	2,06
Propietatearen aurka	67	36,42	104	42,80
Gainontzeko delituak	4	2,17	5	2,06
Hutsegiteengatik	—	—	—	—
PENATUAK GUZTIRA	184	—	243	—

Iturria: Erakunde Penitentiarioen Zuzendaritza Orokorra. 1987ko apirilak 12.

Ukaezina da gai honek Estatu Espainolean eta Euskadin gertatu den droga trafiko eta kontsumoaren haunditzearekin duen lotura. Beraz, badirudi biztanleria gazteagan droga fenomenoaren sarrera masiboa dela 80. hamarkadan emakumezko delinkuentziaren joera berriak ulertarazten dituen faktorerik garrantzitsuena.

ESPETXEAREN ESANAHIA EMAKUMEENTZAT

4.6.3

1985ean, Delituaren Prebentzio Delitugilearen Tratamenduari buruzko Nazio Batuen Kongresuan aurkeztu zen txostenak dioenari jarraituz, ukaezina da emakume eta gizonetikiko tratamendua espetxean ezberdina dela. Gertatzen diren tratamendu ezberdintasun guzti horiek amatasun edo haurdunaldiagatik sortzen dira, eta praktika formal nahiz informal batzutan isladatzen dira:

- Emakumezko pertsonalaren izendapena emakumeak arakatzeko.
- Barkapen helburua duten santzioen ezarpena.
- Sail bananduak gizon eta emakumeentzat.
- Maltxatasun haundiagoa bisitetan.

Tratamendu ezberdintasun hauek kontrakoa adieraz dezakete ere, ikertzaileak (kriminologoak bati-pat) bat datozela dirudi, espetxean emakumeen bizimodua gizonena baino zailagoa eta mingarriagoa dela esaten dutenean. Emakumearekiko Nazio Batuen Hamarkadako lorpenak aztertu eta ebaluatzeko Nazioarteko Konferentziaren laburpenean adierazten denez:

“Atxilotutako emakume mota askotariko irain fisiko, sexual eta moralak, jasateko arriskuan dago. Bere atxilotetaren kondizioak arau higieniko onargarrien azpitik daude maiz eta seme-alabei amaren zainpea ukatzen zaie”.

Jose Luis de la Cuesta Arzamendi, Euskal Herriko Unibertsitateko Zuzenbide Publiko Departamentuko Zuzendariaren ustez, emakumeen bizimoduaren kondizio materialak espetxean guztiz desegokiak dira gainera. Errealitate hau "...oso erraz ziurta dezake normalean gizonezkoenak baino askoz okerrago zainduta eta hornituta dauden emakume espetxea ezagutzeko aukera izan duen edonork".

EMAKUMEAK ETA POBREZIA

4.7

Eusko Jaurlaritzako Lan eta Gizarte Segurantzza Sailak ikerketa bat argitaratu du duela gutxi "La Pobreza en la Comunidad Autónoma Vasca" izenburupean. Lan honetan zenbait datu interesgarri ematen zaizkigu pobreziaren feminizazioaren gain sakontzeko.

4.20 Taulan pobreziaren banaketari buruzko datuak, famili-buru motari jarraiki, azter daitezke.

4.20. TAULA. Pobreziaren banaketa, famili-buru motari jarraiki

	ABS	%
— Lan finkoa duten gizon okupatu ezkonduak	82.500	36,1
— Gizon jubilatutako ezkonduak	35.600	15,7
— Gizon langabetu ezkonduak	25.600	11,2
— Elbarritasunagatik erretiratutako gizon ezkonduak	16.000	7,1
GUZTIRA	159.700	70,1
— Etxekolan edo antzekotan diharduten emakumeak, alargunak eta/edo apartatuak	22.800	10,0
— Emakume jubilatutako ezkonduak	7.900	3,5
— Lan finkoa duten emakume okupatuak	5.100	2,2
GUZTIRA	35.800	15,7
— Beste kasu batzuk	32.600	14,2
GUZTIRA OROKORRA	228.100	100,0

Iturria: "La pobreza en la C.A.V. (Avance)". 1987. Eusko Jaurlaritza.

Taula honetan ikus daitekeenez, Euskal Autonomi Elkartean antzemandako etxe behartsuen % 15,7ak bakarrik dauka emakume talde esanguratsu bat famili burutzat.

Hala ere, datu kuantitatibo hauek beste errealitate bat ezkututzen dute: emakumea famili-buru den etxeetako pobreziaren probabilitate diferentziala, alegia. Hau 4.21 Taulan ziurta dezakegu, hemen pobreziaren prebalentzia jasotzen bait da, famili buru motari jarraiki.

4.21. TAULA. Pobrezia tasak, famili-buru mota eta probrezia egoera ezberdinei jarraiki

	POBREZIA TASA			
	Bi motak	Akumulazioa	Mantenimendua	Pobrezia guztira
GIZON okupatu ezkonduak	4,9	5,8	16,6	27,3
Inmigranteak 40 urtetik gora	9,6	5,8	24,2	39,5
Bertakoak 40 urtetik gora	2,6	5,8	15,2	23,6
Inmigranteak 40 urtetik behera	6,3	6,8	16,1	29,1
Bertakoak 40 urtetik behera	1,3	4,9	8,9	15,1
GIZON jubilatu ezkonduak	7,2	6,7	27,1	41,0
Bertakoak	7,0	7,8	21,5	36,2
Inmigranteak	7,6	4,6	38,6	50,8
GIZON langabetu ezkonduak	25,6	7,2	40,7	73,5
Inmigranteak 40 urtetik gora	32,1	5,9	46,2	84,3
Bertakoak 40 urtetik gora	21,5	5,1	28,5	55,1
Inmigranteak 40 urtetik behera	18,9	9,0	54,5	82,4
Bertakoak 40 urtetik behera	26,1	10,0	40,2	76,3
EMAKUME etxeko-andre alargun edo apartatuak	20,0	7,7	31,7	59,4
Bertakoak 65 urtetik gora	15,8	6,8	33,3	55,9
Inmigranteak 65 urtetik behera	30,5	1,9	40,3	72,7
Inmigranteak 65 urtetik gora	26,6	16,9	25,9	69,3
Bertakoak 65 urtetik behera	13,4	8,1	24,8	46,4
GIZON erretiratu ezkonduak	16,9	10,4	38,3	65,5
Inmigranteak	23,2	12,3	48,4	83,9
Bertakoak	9,4	8,1	26,3	43,8
EMAKUME jubilatu ez-ekkonduak	18,6	16,0	21,6	56,1
Bertakoak	14,4	16,2	21,7	52,2
Inmigranteak	32,7	15,2	21,2	69,1
BESTE KASU BATZUK	10,5	8,0	22,5	40,9
Ebentualak	14,8	5,7	36,6	57,1
GUZTIRA	9,1	6,9	22,5	38,5

Iturria: "La Pobreza en la C.A.V. (Avance)". 1987. Eusko Jaurkitza.

Aurreko taulan ikus daitekeenez, pobrezia gehien jasaten dutenak famili- burutzat gizon langabetu edo elbarritasunagatik erretiratutako gizona duten etxeak dira. Dena dela, testuinguru honetan, famili ardurak dituen emakumeen egoera oso negatiboa da, hau famili burutzat etxekoandre bat duten etxeetako pobrezia tasetan ikus daitekeelarik.

Honen arrazoia emakumeek normalean ez dutela araututako lan merkatuan parte hartzen izan daiteke —egoera honetan daude gaur egun belaunaldi zaharrek ia emakume guztiak—. Hau horrela izanik, kaltetua gertatzen da alarguntasun pentsioen politika murriztailearen ondorioz, ezkontidea hilez gero, edo apartatze kasuetan, agindu legalak egiztatzeko gaingitu beharrezko zailtasun judizialen ondorioz. Kasu batzutan gainera, —zahar ezkongabeak edo pentsio eskubiderik gabeko alargunak, dirubide eskaseko apartatu gazteak— egoera are larriagoa da, baliapide bakarra Gizarte Asistentzia delarik.

Dena dela, atzerapide egoera honek badu eraginik baita ere lan- esperientzia duten emakumeengan. Funtsean, emakumeak lan merkatuko arlo guztietan baztertuta egotea da arrazoia, askotan beren gaitasuna edo heziketarekin bat ez datozen lanetara baztertuak direlarik eta kondizio txarretan lan eginaz. Gaizki ordainduta egoteaz gain, lehenengo sektorean nahiz bigarreanean, bitartearen mugimenduen arabera kontratatu eta lizentziatzen den laneku erretserba gisa erabiltzen dira askotan emakumeak.

Degradazio mota honen eragina lan-merkatuan beste edozein handikap bat duten taldeetara zabaltzen da (esperientziarik gabeko gazteak, langile zaharrak, kualifikaziorik gabeko langileak, ezinduak, etab.). Emakumeak bezala, talde hauek ere produkzio sistematik kanpo bidaliak dira eta egindako kotizazioak ez dira nahikoa pentsio eta laguntza maila egokia ziurtatzeko. Baina, kuantitatiboan esan dezakegu emakumea dela, lan merkatuaren prekarizazio prozesuen eragina jasaten duten kolektiboen artean, talde gutxietsirik haundiena, kuantitatiboki.

5

PARTAIDETZA POLITIKOA ETA BAZKUNDETZA

Pertsonen iharduera publiko eta pribatuek, gizarte sistemaren partaide bezala harturik, sistema honek berak bere oreka, mantenimendu eta erreprodukziorako sortu eta definitutako rolei erantzuten diete. Rol hauek bi sozializazio prozesuen bitartez eskuratzen dira: batetik, lehen mailako sozializazioa, hemen batipat familiak eta eskolak parte hartzen dutelarik, eta bestetik, bigarren mailako sozializazioa, zeina era askotako erakunde eta elkarteek osatzen bait dute: beste hezkuntza eta lan erakundeak, komunikabideak, sindikatuak, alderdi politikoak, oldezko elkarte mota guztiak, beste pertsonetako harremana bera, etab.

Historikoki, gizarte organizazio mota ezberdinek, gizarte ordenuaren kudeaketa eta zuzendaritzako iharduera publikoetatik kanpo utzi dute emakumea, eta pribatasunaren mundura murriztu dute, bere eremua famili ingurugiroa mugatuz.

Hala ere, azken urteotan, eta arrazoi ezberdinen elkarketa dela medio, emakumeak (emakume gazteak batipat) era aktiboagoan ari dira parte hartzen publikotasunaren munduan. Emakumeak indar haundiz sartu dira lan merkatuan — posizio ezberdinean baldin bada ere —, amatasuna gero eta gehiago da norberak egindako aukera pertsonala eta, beste arrazoi guztien gainetik, rol aktiboagoa ematen dien mentalitate berria bereganatu dute, mugikortasun kapazitate haundiagoa, eta edozein alorretan (berdin ekonomia, politika edo kultur alorretan) parte aktiboa izatea, makina bat esfortzuekin lortzen duten eskubide eta eginkizuna delako konzientzia bereganatu dute.

Emakumeen gizarte rolaren kontzepzio berri honetan eragina duten faktore guztien artean, emakumeak etxetik kanpoko ihardueran parte hartzen hastea izango da, akaso, garrantzitsuenak. Etxetik kanpoko lanak autonomi ekonomikoaz gain, gizarte honetako zati aktibo senti eraziko dituen errealtasun eta independentzia pertsonalerako bidea suposa dezake emakumeentzat; beste pertsona batzuk ezagutzeko aukera ematen die, beste egoera batzuk ikusi eta etxeko kontuekin zerikusirik ez duten arazoez kezkatzeko okasioa; azken batetan, beren mundua zabaltzeko eta interes eta itxaropen berriak sortzeko aukera.

Begibistakoa dirudi hala ere, egoera honetan dauden emakumeen portzentaia guragarriak izango liratekeen kuoten azpitik dagoela oraindik; baina emakume estereotipo berri honek gero eta eragin haundiagoa du emakume taldeagan, nahiz eta oraindik hauen iharduera etxera mugatu.

Emakume mota berri honen ezaugarrietako bat politikan eta bazkuneetan parte hartzeko joera haundiagoa da. Dena dela, orain ikusiko dugunez, sexu arteko ezberdintasunaren arazoa alderdi politikoetan ere gertatzen da, gizarteko beste eremu guztietan bezalaxe.

Ondoren, gure herriko bizitza politiko eta asoziatiboan emakumeen parte hartzearekin loturik dauden gaiak aztertuko ditugu.

EMAKUMEEN PARTAIDETZA ALDERDI POLITIKOETAN

5.1

Emakumeen parte hartzea alderdi politikoetan bi aldagaien bitartez neurtu beharra dago: batetik, beren afiliazio maila; bestetik, beren partaidetza errepresentazio edo ordezkari karguetan.

Eusko Jaurlaritzako "La población vasca y la política" txostenari jarraiki (1987), Euskal A.E.ko biztanleriaren militantzi politiko maila %2koa da, eta tasa hau gainera ez da aldatzen sexuaren arabera.

Hauxe da politikarekiko atxikitasunik haundiena adierazten duen emakumearen soslai estatistikoa: goi mailako edo erdi mailako ikasketak dituen pertsona, besteen konturako langilea, gaztea —25 eta 34 urte bitartean—, ezkongabea, dibortziatua edo apartatua eta 500.000 biztanletik gorako herrietan bizi dena.

Emakumeen afiliazioan erabakiorrak dira influentzia edo bitartekotasun harremanak. Emakumearen Erakundearentzat (Instituto de la Mujer) IDES-ek 1986an egindako ikerketa baten arabera, honela zehazten dira bitartekotasun horiek:

- Kasuen % 52an, emakumeen afiliazioa alderdi politiko edo sindikatu batera, bat dator beren senarrenarekin. Datu erabakiorrik ez badago ere, badirudi hau garbiago gertatzen dela alderdi batzutan, zentru-eskubikoetan hain zuzen ere.
- Belaunaldi arteko transmisioak ere badu nolabaiteko eragina. Izan ere, emakume afiliatuen kopuru osoa harturik, % 29ak alderdi politikoren bateko kide izandako gurasoak ditu.
- Honekin batera, emakume arteko eragina ere gertatzen da. % 62ak lagunen bat zuen afiliatua.

Datu hauek influentziak bi logika ezberdinek sor ditzaketela erakusten digute:

1. Batetik, menpekotasunaren logikak: emakumeek gizonen bidez ikusten dute kanpoko mundua, eta gizonak dira publikotasunaren eremuarekin harremanik gehienak dituztenak, honela emakumeak beren kanpo ekintzaren dimentsiora erakartzen dituztelarik.
2. Bestetik, azpikultura politikoaren logikak: afiliazioa, normalean, kide arteko harremana eta ezagupena bultzatzen duen ezaugarri soziologiko bateratsuko biztanleria sektore txikietan ematen da.

Estatuko emakumeak zer nolako partaidetza motak egiteko prest egongo liratekeen aztertzen badugu, hauxe ikusten dugu:

- Ez zaizkie hain erakargarri egiten nolabaiteko ondore pertsonala erakartzen duten eginkizunak —hautagai izatea, adibidez— eta joera haundiagoa erakusten dute iharduera pasiboagoetan parte hartzeko —bilera edo mitinetara joatea, etab.
- Nahiago dituzte arlo txiki eta aurrez aurreko partaidetza eskatzen dutenak — mikrosoziologikoak—, izaera makrosoziologikoa dutenak baino.

5.1. TAULA. Partehartze politiko mailak (% etan)

	OTSAILA 1986	URRIA 1987
Ezagutzen duzun edo bereziki interesatzen zaizun gai bati buruzko lantalderen batetan parte hartuko zenuke	96,3	89,7
Bilera txiki batera joango zinateke arazo politikoak eztabaidatzen parte hartzeko	90,4	88,1
Mitin batetara joango zinateke	92,5	81,0
Hauteskunde kanpainaren batetan lagunduko zenuke	85,6	79,4
Dirua emango zenuke	73,3	65,9
Argitalpen baten harpidedun egingo zinateke	66,8	65,9
Alderdiren baten ikurra eramango zenuke	59,9	48,4
Karguren baterako hautagai izateko aurkeztuko zenuke burua	52,9	45,2

Iturria: "Estudios sociológicos sobre las actitudes de las mujeres ante la política y el feminismo". IDES Institutoak Emakumearen Erakunderako (Instituto de la Mujer). 1987-1988.

Nola isladatzen dira joera hauek ordezkaritza politikoan? Alderdietako zuzendaritza organuetako partaidetza mailan adibidez, sexu arteko ezberdintasuna gizarteko beste alorretan bezalaxe ematen da, neurri berean. Lege eta arau mailako berdintasuna dago, baina ez benetakoa.

Ezberdintasuna arlo diferenteetan zehazten da. Lehendabizi, emakume presentzia eskasean zuzendaritza organuetan. Portzentaia, normalean, alderdietako emakumezko militzantziaren pisua berari dagoz-kionak baino askoz ere txikiagoak dira. Hortaz, alderdien funtzionamenduak berak areagotu egiten du ezberdintasuna edo, gutxienez, ez da gauza ezberdintasunaren ugalketa logikari ihes egiteko.

Bigarrenik, gainera, emakume bat erantzunkizun karguetara iristen denean alderdi barruan, askotan, bere sexuaren arazoekin zerikusia duten eginkizunetara baztertzen da, asistentzi zerbitzuen zuzendaritzara gehienetan. Adierazgarria da gure herrian emakume bakar bat ere ez izatea alderdi bateko idazkari orokor.

Alderdiak berak ez badira aitzindari emakumearen aurrerapen eta berdintasunaren defentsan, erakargarritasuna galtzen dute. Ez da beraz harritzekoa alderdiek hartu berri dituzten neurri batzuk logika honen zentzua aldatzera zuzenduta egotea. Hemen, noski, alderdi batzuk berriki definitutako ordezkaritza eta gobernu karguetarako partehartze kuota minimoez ari gara. Kuota hauek normalean % 25 inguruan kokatzen dira.

Dena dela, eta 5.2 Taulan ikus daitekeenez, portzentaia hori ez da oraindik lortu Euskal A.E.ko alderdi politikoen gobernu organoetan. Bi alderdi bakarrik hurbiltzen dira emakumezko partehartzearen % 25era Autonomi Elkarteko exekutiboetan: Euskadiko Ezkerra —% 20— eta Alderdi Sozialista —% 19—. Urrutiago daude Eusko Alkartasuna —% 13,3— eta Herri Batasuna —% 10—. Eusko Alderdi Jeltzaleak, Alderdi Popularrak eta CDS-k ez dute emakumerik Euskadiko exekutiboetan.

Probintziako gobernu organoetan ordea, zertxobait haundiagoa da emakumeen partaidetza. Hala ere, noizean behin bakarrik gainditzen da % 25a, eta egoera orokorra ikusirik, hau pasadizo bat baino ez da.

5.2. TAULA. Emakume portzentaia Euskal A.E.an ordezkartza parlamentarioa duten alderdi politikoen gobernu organo nazional eta probintzialetan

	EAJ	EA	PP	CDS	EE	HB	PSE-PSOE
Euskadi	—	13,3	—	—	20,0	10,0	19,0
Bizkaia	16,7	21,4	15,6	18,8	20,0	—	15,8
Gipuzkoa	8,3	10,5	26,5	33,3	28,0	—	23,8
Araba	10,3	9,1	20,0	—	26,3	—	21,1

Iturria: Emakumearen Euskal Erakundeak egina.

PARTAIDETZA GOBERNU ORGANOETAN

5.2

Gure Autonomi Elkarte mailan, emakumearen partehartzea ordezkartza politikoko instantzia ezberdinetan, honako taula laburpen honetan ikus daiteke:

5.3. TAULA. Euskal emakumeen partizipazio politikoa Udal Erakundeetan

	EMAKUMEAK GUZTIRA	EMAKUMEEN %
Alkateak	9	3,7
Zinegotziak	277	12,4
Batzarkideak		
Araba	7	13,7
Gipuzkoa	5	9,8
Bizkaia	5	9,8

Iturria: Emakumearen Euskal Erakundeak egina.

Emakumeen presentzia, hemen azaldutako datuei jarraiki, oso txikia da udalerri nahiz probintzia mailan. Egoera larritu egiten da karguak kudeaketa edo gestio lanak dakartzanean: alkateen % 3,7a bakarrik dira emakumeak.

Aitzitik, emakumearen pisua Eusko Parlamentuan haundiagoa da, baita Estatuko erakundeekin alderatuz gero ere.

Eusko Lege Biltzarrako emakumeak. 1990an

	ABSOLUTUAK	%
Araba	4	16
Gipuzkoa	4	16
Bizkaia	5	20
GUZTIRA	13	17,3

Emakumearen pisua Administrazio Autonomikoaren Zerbitzu Zentraletan zertxobait haundiagoa da (% 18,3). Hala ere, orain ikusiko dugunez, ez dago emakumerik Sailburu karguetan, lau bakarrik dira Sailburuordeak, gizonetzko nahiz emakumezko kopuru osoaren % 13,4a, eta 19 (hau da, % 22,9a) Zuzendari dira.

Eusko Jaurlaritzako emakumeak. 1988an

	GUZTIRA	EMAKUMEAK	EMAKUMEEN %
Sailburuak	13	—	—
Sailburuordeak	30	4	13,4
Zuzendari Orokorrak	83	19	22,9
GUZTIRA	126	23	18,3

EEEko herri ezberdinetako parlamentuetan ere nahikoa eskasa da emakumearen presentzia. Herri guztietan, azpi ordezkatuak daude emakumeak, 5.4 Taulan ikus daitekeenez.

5.4. TAULA. Ordezkaritza parlamentarioa. Sexuaren araberako banaketa (Parlamentu Nazionalak)

	1975					1985				
	Eskainuak	Gizonak	%	Emakumeak	%	Eskainuak	Gizonak	%	Emakumeak	%
Alemania	518	488	94,20	30	5,80	520	469	90,20	31	9,80
Belgika	393	371	94,40	22	5,60	393	360	91,60	33	8,40
Espainia(*)	557	531	95,30	26	4,70	558	528	94,60	30	5,40
Frantzia	773	759	98,20	14	1,80	808	773	95,65	35	4,35
Grezia	300	293	97,65	7	2,35	300	288	96,00	12	4,00
Irlanda	203	195	96,05	8	3,95	226	207	91,60	19	8,40
Italia	952	925	97,15	27	2,85	952	888	93,30	64	6,70
Luxemburgo	59	56	94,90	3	5,10	64	56	87,50	8	12,50
Herbeherak	225	208	92,45	17	7,55	225	192	85,35	33	14,65
Portugal	263	250	95,05	13	4,95	250	232	92,80	18	7,20
Erresuma Batua	635	608	95,75	27	4,25	650	627	96,45	23	3,55
Dinamarka	179	151	84,35	28	15,65	179	133	74,30	46	25,70

Iturria: Europako Parlamentua

(*) Espainiako datuak 1977-1982 epeari dagozkie.

1975-1985 hamarkadan nolabaiteko aurrerakada izan bada ere emakume ordezkartzan, esan beharra dago aurrerapen hori oso eskasa izan dela. Bilakaerarik baikorrena Dinamarkan —emakume ordezkapenik haundiena duen herria, % 25,7a— Herbeheretan eta Luxemburgon gertatu da, hiru herri hauetako Parlamentuan emakume ordezkartza % 10etik gorakoa delarik. Ordezkapenik txikiena duten herriak Espainia —% 5,4—, Frantzia —% 4,4—, Grezia —% 4,0— eta Erresuma Batua —% 3,6— dira.

Adierazgarria da bestalde —Parlamentu honek pisu sinbolikoa bait du, politikoa baino gehiago— emakumeak ordezkatuago egotea Europako Parlamentuan herri ezberdinetako parlamentu estataletan baino. Hala ere, portzentaia hau % 16koa baino ez da.

5.5. TAULA. Emakumearen ordezkartza Europako Parlamentuan

1984ko Hauteskundearen emaitzak eta harrezgeroko aldaketak

HERRIA	PARTAIDEAK GUZTIRA	EMAKUME PARTAIDEAK	%
Luxenburgo	6	3	50
Danimarka	16	6	37,5
Holanda	25	7	28
Frantzia	81	17	20,9
Belgika	24	5	20,8
Alemania	81	16	19,7
Britainia Haundia	81	12	14,8
Irlanda	15	2	13,3
Italia	81	8	9,8
Grezia	24	2	8,3
GUZTIRA	434	78	17,9

Autoeskundeak egiteke dituzten delegazioak

Espainia	60	5	8,5
Portugal	24	0	0
GUZTIRA OROKORRA	518	83	16,0

Iturria: Europako Parlamentua

Herri guztiek gaintitzen dute beren erakunde nazionalak emakume ordezkartza, baina Luxenburgoko kasua da bitxiena, eskainuak erdibana bait daude banatuta —% 50 gizonak, % 50 emakumeak—.

Dena dela, berriz ere Iparralde eta Hegoalde arteko aldea nabarmentzen da. Mediterraneoko herrietan gertatzen da emakume partaidetzarik eskasena (Frantziak ezik), herri horietan portzentaia % 10era iristen ez direlarik.

Talde politikoak kontutan hartuz gero, lau dira emakume proportziorik haundiena duten talde parlamentarioak: Berdeak —% 20—, Komunistak —% 19,7—, Sozialistak —% 18,6—, eta Liberalak —% 16,7—. Beste talde guztiak % 16aren azpitik daude.

5.6. TAULA. Europako Parlamentuko Emakumezko kideak (taldeka/adinaka)

Taldeak	BE	DK	DE	GI	ES	FR	IRL	I	L	NL	P	GB	Guztira Talde bakoitzeko
Sozialistak	3	1	8	1	4	6			1	3		5	32/172
European People's Party	1		5	1		1	1	1	1	3			14/118
Demokrata Europearrak		2			1							6	9/63
Komunistak		1				2		6					9/46
Liberalak	1	1				3			1	1			7/42
R. Europearrak eta Alianza Demokratika						4	1					1	6/34
Berdeak		1	3										4/20
Eskubi europearra						1							1/16
Adskribatu gabeak								1					1/7
GUZTIRA HERRI BAKOITZEKO	5/24	6/16	16/81	2/24	5/60	17/81	2/15	8/81	3/6	7/25	0/24	12/81	83/518

Iturria: Europako Parlamentua.

Botere maila gorena aztertuz, hau da, herri bateko gobernua, ondoren EEeko herrietako gobernuek duten emakume ordezkariak azalduko dugu:

Italia

- Ondare Kulturalako Ministrari 1
- Gizarte Arazoetako Ministrari 1
- Osasunetako 2 Estatu Idazkari

Luxemburgo

- 0 emakume

Herbeherak

- Garraio Ministrari 1
- Kanpo Merkataritzako Ministrari 1
- 3 Estatu Idazkari

Alemaniko Errepublika Federala

- Alemaniarteko Harremanetarako Ministrari 1
- Gaztedi, Familia, Emakume eta Osasunketa Ministrari 1
- 4 Estatu Idazkari

Danimarka

- Gizarte Arazoetako Ministrari 1
- Osasunketa Ministrari 1

Frantzia

- Arazo Europearreko Ministrari 1
- Ministrari Delegatu 1
- 2 Estatu Idazkari

Estatu Espainola

- Gizarte Arazoetako Ministrari 1
- Gobernu Bozeramaile Ministrari 1

Erresuma Batua

- Lehen Ministrari 1
- 4 Estatu Idazkari

Portugal

- Osasunketa Ministrari 1
- Estatu Idazkari 1

Irlanda

- Ministrari 1
- Estatu Ministrari 1

Grezia

- Kultura Ministrari 1
- Esatu Idazkari 1

Belgika

- Obra Publikoetako Ministrari 1
- 3 Estatu Idazkari

Ikus daiteke beraz, orokorki, ez dagoela emakume gehiegi Europako Gobernuetan, nahiz eta Estatu Idazkari diren emakumeak ere kontutan izan. Eta hau, normalean, unean uneko Gobernuaren kolore politikotik kanpo.

Euskal A.E.aren kasuan, Ekonomia eta Plangintza Saileko Sailburu aldaketaz geroztik, ez dago batere emakumerik Gobernuko partaideen artean.

Sindikatuak gizarte eta ekonomia partaidetza langileek (gizon nahiz emakumeek) duten biderik eraginkorrenetako bat dira. Pertsona nahiz taldeen interesak babesteko nahitanahiezkua da talde iharduera eta gainera, talde ordezkagarri eta autogestionatuek bakarrik bermatzen dute demokrazia partizipatiboaren oinarri diren ideia eta egitasmo osaketa, azalpena eta bultzada. Sortu ezkerotik, helburu hau betetzen saiatu dira sindikatuak langileen izenean.

Azken urteotan emakumeen presentziak lan munduan etengabeko igoera ezagutu badu ere (zenbaki absolutu nahiz portzentaiekin), sindikatuta dauden emakume langile proportzioan gorabehera haundiak antzeman daitezke herri batzutatik bestetara.

Lan merkatuan integraturik eta sindikatueta afiliaturik dauden emakume kopurua igotzean, sindikatuak bi eginkizun hauei ekiteko beharra ikusiko dute: batetik, emakumeen ordezkaritza kontutan izan beharra sindikatueta bertan, eta bestetik, aukera eta tratu berdintasunari buruzko egitasmo eta politikak egin beharra. Sindikatuak aurre egiten dioten arazo garrantzitsueneako bat balio bereko lanarentzat soldata berdina lortzea izango da. Hau nahitanahiezkua da berdintasuna lortzeko, lanaren ebaluazio sistemaren negoziazioa bait dakar berarekin, honek aldi berean lan merkatuaren okupazio bazterketaren deuseztapena erakarriko duelarik.

Sindikatuak zeregin nabarmena dute gaur egun mundu osoan gertatzen ari den birmoldaketa estrukturalan, emakumeak gehiago izaten diren talderik behartsuen eta ahulenak defendatu nahi badituzte.

Mugimendu sindikalera afiliaturik dauden pertsona kopurua oso aldakorra da herri batzutatik bestetara. Iparraldeko sindikatuak dute afiliatutako emakume proportziorik haundiena: Dinamarka, Suezia eta Finlandian langile organizatuen % 50a baino gehiago emakumeak dira. Erresuma Batuan, Italian, Belgikan, Austrian eta Irlandan sindikalisten % 30a eta % 33a bitartean emakumeak dira. Alemaniako errepublika Federalean % 22a emakumeak dira. Portzentaiarik txikiak (% 10 eta 15a bitartean) Suizan, Luxenburgon eta Holandan izango ditugu.

Gure Autonomi Elkartea zifra hauetatik oso urruti dago. Hala adierazten dute bederen gure Elkarteko sindikatu nagusiek emandako afiliazio datuak. Comisiones Obreraseko emakume afiliazio proportzioa % 16koa da; UGT-koa % 20koa eta ELA-STVn emakumeak afiliatu kopuru orokorraren % 21a dira. Ez daukagu LAB sindikatuari buruzko informaziorik.

Taldeak ukaezineko garrantzia du indibiduoentzat. Talde txikietan jaio eta heitzen gara, talde antolatuetan burutzen dugu gure lana, talde ezberdinetan parte hartuz erabiltzen dugu gure aisi-denboraren zati bat, etab. Halabaina, zer da benetan taldea? Orokorki, taldearen definizio hau eman dezakegu: bata bestearekiko menpekotasun harremanak, elementu bateratsu batzuren onarpena (arau, balore, helburu), taldearen parte diren kontzientzia eta bertan beren behar batzuk gogobetetzen dituzten pertsona multzo txiki samarra.

Baina zergatik osatzen dira taldeak? Erantzun anitz izan ditu galdera honek: batetik, gizakiok afiliazio sena daukagula defendatu izan da; bestetik, esan izan da arrazoi nagusia, etekinak lortu eta behar indibidualen gogobetetzea dela. Hau da, bazkunde edo asoziazioa solidaritate eta irabazi ideien artean mugituko litzateke.

Hortaz, suposa dezakegu, pertsonak elkartu eta taldeak osatzen dituztela, hauek helburu batzuk (altruistak nahiz hedonistak) lortzeko bitarteko diren neurrian. Izan ere, taldeetan hainbat behar gogobete eta bakarka guztiz ezinezko edo egitea oso zailak izango liratekeen lanak betetzeko aukera dute indibiduoek.

Hauek baldin badira indibiduoak taldeak osatzera bultzatzen dituzten arrazoi teorikoak, gure kasuan emakumearen talde portaera ezagutu nahi dugu. Lehen aipaturiko Eusko Jaurlaritzaren ikerketari jarraiki, emakumeen % 24ak bazkunde motaren batetan parte hartzen duela adierazten du, gizonen % 39aren aurrean.

Hauek dira emakumearen partizipazio eremu nagusiak:

- Erljio elkarteak: % 6
- Auzo elkarteak: % 5
- Kirol elkarteak: % 5
- Onegintza elkarteak: % 4
- Heziketa taldeak: % 3

Aitzitik, inkesta honen arabera, emakumeek ez dute ia parte hartzen mugimendu sindikaletan —% 1a, gizonezkoen % 8arekin alderatuz— edo, talde feministetan —% 0,5a baino gutxiago—.

5.7. TAULA. Partizipazioa elkarteren batetan

	GUZTIRA		SEXUA		ADINA					ADINARI SEXUARI JARRAIKI			
										< 35		> 35	
	G.	E.	G.	E.	18-24	25-34	35-49	60-63	>64	G.	E.	G.	E.
ELKARTEAREN BATEKO KIDE AL ZARA?													
Onegintza elkarte	4	4	4	4	1	2	4	6	7	2	1	5	5
Erligio elkarte	5	4	6	4	1	1	4	9	10	3	2	6	9
Heziketa taldea	3	3	3	3	5	4	3	3	0	4	4	3	2
Arte taldea	1	1	1	1	3	1	1	1	0	2	2	1	0
Sindikatura	5	8	2	0	7	7	6	1	5	2	10	1	1
Alderdi politikoa	2	2	2	2	0	3	3	3	3	1	1	3	3
Giza Eskubideen aldeko elkarte	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0
Gazte taldea	1	2	1	4	2	0	1	0	0	4	2	1	0
Konsumitzaile elkarte	1	1	0	0	1	1	0	0	0	1	0	1	1
Profesionario elkarte	3	4	2	0	5	3	3	1	3	2	4	1	1
Talde ekologista	0	1	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0
Abere babeserako elkarte	1	1	0	0	1	0	1	0	0	2	0	0	0
Kultura elkarte	3	4	2	3	4	3	2	1	5	3	3	1	1
Elkarte gastronomikoa	4	7	1	0	3	6	4	3	4	0	9	1	1
Talde pazifista-antinuklearra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Auzo elkarte	5	4	5	0	0	5	7	4	3	4	5	6	6
Mugimendu feminista	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kirol elkarte	11	17	5	16	15	13	7	3	24	7	13	4	4
Beste batzuk	3	4	1	1	3	2	3	3	3	4	1	4	4
Batere ez	59	61	76	74	68	64	67	74	62	81	61	73	73
GUZTIRA	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Iturria: Euskal biztanleria eta politikari buruzko txostena. 1987ko Abendua. Eusko Jaurlaritzak.

Ikus daitekeenez, emakumeek oso helburu pragmatikoetako elkarteetan parte hartzen dute, beti ere egunerokotasunari lotutako helburuak dituztenetan, beren aisi-denbora betetzeko —kirol elkarteak— edota, taldearen bitartez, beren helburuak lortzeko, batipat heziketa, auzo eta erlijio eremuan.

Teresa del Vallek egindako txostenean: “Mujer vasca, imagen y realidad”, portaerari buruzko kapituloan, aisi denbora eta iharduera soziokulturalekin, partaidetza politikoarekin, harreman eta interakzioarekin loturiko hainbat alderdi aztertzen dira.

Ondorioetan esaten denez, famili ingurugiroan emakumeak betetzen duen rolak, egiten dituen eta egin nahiko lituzkeen iharduera guztiak baldintzatzen ditu sistematikoki:

“Maila soziokulturalean, emakumea indibidualizazio prozesua eta famili inguruarekiko urruntasuna erakartzen duten ihardueretatik kanpo dago, eta emazte eta ama rolaekin zerikusia duten iharduerak aukeratzen ditu gehienbat. Hau maila politikoan ere nabarmentzen da, hauetan talde txiki eta oso definituek bakarrik parte hartzen dutelarik aktiboki. Hala ere, politikarekiko interes haundia antzematen da eta hau, normalean arazo konkretuei erantzuteko bultzatutako aldizkako ihardueretan isladatzen da”.

Bestalde, lan honetan bertan emakume taldearen tipifikazioa jasotzen da, aisi denboraren erabilera motaren arabera egin. Honela, etxetik kanpo lan egiten duen emakumeak ez duela ia aisi-denborarik aipatzen da. Dena dela, txosten honek dioenez, seme-alaba helduxeak dituzten eta hiriguneetan bizi diren emakume ezkonduak beste emakume batzu baino hobeto ulertzen dute

denboraren esanahia, etxe inguru edo ugalketarekin zerikusirik ez duten ihardueretan aritzen bait dira. Batzu gizonak premiatzen hasiak dira etxeko lanetan parte har dezaten, honela emakumeek beste iharduera batzutan aritzeko aukera izan dezaten, beti ezkontidearekiko eginkizun eta etxera itzultzeko ordutegi murriztuen menpe egon gabe. (Teresa del Valle eta beste batzu, "Mujer vasca, imagen y realidad". Anthropos. 1985)

Donostian egindako beste lan batetan, "Emakumearen egoera Donostian" ("La situación de la mujer en Donostia") bazkunde partaidetza jasotzen da kapitulu batetan, motibazioak eta partehartze maila aztertuz.

Partehartze maila, orokorki, ez dela oso altua egiaztatzen da lan honetan. Interes ezaren arrazoi nagusi gisa hauek aipatzen dira: denbora falta -erantzun hau, askotan eman dute etxetik kanpo lan egiten duten emakumeek— eta ardura edo interes eza —etxekoandreen artean batipat—. Dena dela, emakumeek elkarte ezberdin askotan parte hartzen dutela azpimarratzen du ikerketa honek, elkarte sindikal eta politikoetan ezik, lehen aipatutakoarekin bat eginik.

E

**BAZKUNDE
SAILARI
ERANSKINA**

BAZKUNDE SAILARI ERANSKINA

Euskal eremuko bazkondeak

- Egizan - IRUÑEA
- Egizan - GASTEIZ
- Egizan - BILBO
- Egizan - DONOSTIA
- Forum Feminista “María de Maeztu” - DONOSTIA

Autonomi Elkarte eremuko bazkondeak

- SANAF (Sindicato Autónomo Nacional de Administradores Familiares. Famili Administadoreen Sindikatu Autonomo Nazionala) - GASTEIZ
- Euskadiko Ama Ezkongaien Elkarte - BILBO
- “Concha Espina” Emakume Apartatu eta Dibortziatuen Elkarte - BILBO
- “Clara Campoamor” Euskadiko Elkarte - BILBO
- Kontsumo Elkarte Euskadiko Emakumeen defentsarako - BILBO
- Euskadiko Esne Bazkondea - BILBO
- Emakume eta Adin-txikikoen Informazio Zentrua - BILBO
- Agora feminista - GETXO

Lurralde Historiko eremuko bazkondeak

Araba

- GIZARTERAKO - GASTEIZ
- Elkarte Demokratiko Kontserbadorea - GASTEIZ
- Europako Emakume Progresisten Elkarte - GASTEIZ
- Ekintza Katolikoko Emakume Elkarte - GASTEIZ
- Arabako Emakume Alargunen Elkarte - GASTEIZ
- “SIBILLA ALERAMO” Ikasketa eta Dokumentazioko Zentru Feminista - GASTEIZ
- Arabako Etxekoandre eta Kontsumitzaile Elkarte (ACYCA) - GASTEIZ
- Kultura Herriko eta Helduen Promoziorako Zentruak - ARABA

Bizkaia

- Emakumearen Garapen Osorako Elkarte - BARAKALDO
- Askabide - BILBO
- “LAMBROA” Talde Feminista - BILBO
- Bizkaiko Emakume Asanblada - BILBO
- Bizkaiko Emakume Gazteen Koordinadora - BILBO
- Mastektomizatutako Emakumeen Elkarte - BILBO
- 1936-39 Gerrateko Emakume Alargunen Elkarte Bizkaitarra - BILBO
- Etxekoandre Elkarte - BILBO
- Etxeko langileen Elkarte - BILBO
- Osasun Publikoaren defentsarako Elkarte (O.P.E.) - BILBO
- Bihotz Oneko Esklabetako Ikasle Zaharren Elkarte. GETXO

Gipuzkoa

- Gipuzkoako Emakume Mastektomizatuen Elkartea - DONOSTIA
- “Aranzazu” Etxekoandre eta Famili Kontsumoko Elkartea - DONOSTIA
- “Alargunak” Emakume Alargunen Elkartea Gipuzkoarra - DONOSTIA
- “Emakume” Elkartea - DONOSTIA
- Donostiako Emakume Independenteen Elkartea - DONOSTIA
- Emakume Apartatuen Elkartea Gipuzkoarra - DONOSTIA
- Elkartea Demokratiko kontserbadorea - DONOSTIA
- Polizia Nazionalen Emazteen Elkartea - PASAIA

Udal eremuko bazkondeak

Araba

- “AMAIA” Elkartea Sozio Kulturala - GASTEIZ
- Emakume Langilearen Eskubideen Defentsarako Elkartea - GASTEIZ
- “AMAGOYA” Emakume Elkartea - GASTEIZ
- Arabako Emakume Asanblada - GASTEIZ
- “SAN CRISTOVAL” Adurzako Emakumearen Formazio Eskola - GASTEIZ
- Etxekoandreentzako Formazio Zentrua - GASTEIZ
- “AIZE BERRIAK” Elkartea - GASTEIZ
- “DULANTZI” Etxekoandreen Elkartea femeninoa - DULANTZI
- “DURANAKO EMAKUME ESKOLA” Elkartea - DURANA
- “LANTARTEA” Emakume Elkartea - NANKLARES
- AURRERAKA Emakume Elkartea - AMURRIO
- “ALKAR LAGUN” Emakume Eskola - ARAMAIO
- “ANAITASUNA” Emakume Eskola - LEGUTIANO
- “DENOK BAT BIDETIK” Elkartea Kulturala - IZARRA
- Emakume Taldea - MURGIA
- Bernedoko Emakume Taldea - BERNEDO
- Arraia-Maeztu Emakume Taldea - MAEZTU
- Emakume Kanpezuarraren Taldea Kulturala - KANPEZU
- Arana Bailarako Emakume Taldea - ARANA BAILARA
- Gesaltzako Emakume Taldea - GESALTZA

Bizkaia

- Emakumearen Garapenerako Zentrua - AREATZA
- Emakumearen garapenerako Zentrua - URDUÑA
- Zornotzako Emakume Alargun Elkartea - ZORNOTZA
- “Mara-Nara” Zornotzako Emakumeen Taldea - ZORNOTZA
- Emakumearen garapenerako Zentrua - ZORNOTZA
- Durangoko Emakume Alargun Kristauen Elkartea - DURANGO
- Durangoko Emakume Taldea - DURANGO
- Emakumearen garapenerako Zentrua - DURANGO
- Matrakak Taldea - ELORRIO
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - ELORRIO
- Ermuako Emakume Asanblada - ERMUA

- Emakumearen Garapenerako Zentrua - ERMUA
- Emakumearen garapenerako Zentrua - MALLABIA
- Gernikako Emakume Alargunen Elkartea - GERNIKA
- Helduen Formazio eta Promozio Zentrua - ARRIGORRIAGA
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - ARRIGORRIAGA
- Arrigorriagako Etxekoandre eta Kontsumitzaileen Elkartea - ARRIGORRIAGA
- Emakume Progresisten Elkartea - BARAKALDO
- “HILARGIA” Emakume Asanblada - BARAKALDO
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - BARAKALDO
- Rosa Luxemburgo Elkartea - BASAURI
- Basauriko Emakume Elkartea - BASAURI
- Basauriko Emakume Alargunen Elkartea - BASAURI
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - BASAURI
- Gizarte Etxea Zentru Zibikoa - BASAURI
- Berangoko emakumeen Kultura Elkartea - BERANGO
- Bizkaiko Emakume Progresisten Elkartea - BILBO
- Boluetako Emakume Taldea - BILBO
- “Alaia” Emakume Apartatuen Taldea - BILBO
- “Zu zeuk” Emakume gazte Taldea - BILBO
- Bizkaiko Emakume Alargunen Elkarateak - BILBO
- Arangoitiko Emakume Taldea - BILBO
- “Masustegi” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- “Rekaldeberri” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- Emakumearen Garapenerako Zentru Kulturala - BILBO
- “San Adrian” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- “Zabala” Emakumearen garapenerako Zentrua - BILBO
- “Otxarkoaga” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- “Santutxu” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- “Begoña” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- “Zurbaranbarri” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- “Zorroza” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- “San Ignacio” Emakumearen Garapenerako Zentrua - BILBO
- Astrabuduako Emakume Taldea - ERANDIO
- “Astrabudua” Emakumearen Garapenerako Zentrua - ERANDIO
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - ERANDIO
- Emakumearen Garapenerako Zentrua. ETXEBARRI
- Galdakaoko Emakume Elkartea - GALDAKAO
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - GALDAKAO
- “Lagunen artean” Etxekoandre Elkartea - GETXO
- “Roda” Kultura Elkartea - GETXO
- Elexaldeko Famili Elkartea - LEIOA
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - LEIOA
- Muskizeko Emakumeak eta Famili Kontsumoa - MUSKIZ
- Emakume Taldea - ORTUELLA
- Emakume Progresisten Taldea - PORTUGALETE
- Emakume Sozialisten Taldea - PORTUGALETE

- “Arritokieta Ama Birjiña” Emakumearen Elkartè Psikosoziokulturala - PORTUGALETE
- “Abatxolo” Emakumearen Garapenerako Zentrua - PORTUGALETE
- “La Florida” Emakumearen Garapenerako Zentrua - PORTUGALETE
- Portugaleteko Emakume Taldea - PORTUGALETE
- “Cabieces” Emakumearen Garapenerako Zentrua - SANTURTZI
- “Mamariaga” Emakumearen Garapenerako Zentrua - SANTURTZI
- “San Juan Rompeolas” Emakumearen Garapenerako Zentrua - SANTURTZI
- Sestaoko Emakumeen Kultura Elkartea - SESTAO
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - SESTAO
- Trapaga Balarako “Etxekoandre” Elkartea - TRAPAGA BAILARA
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - TRAPAGA
- Emakumearen Garapenerako Zentrua - BALMASEDA
- “Etxekoandre” Etxekoandre eta Famili Kontsumo Elkartea - BALMASEDA
- Emakumearen Garapenerako Elkartea - SODUPE
- Markina Emakume Alargunen Elkartea - MARKINA
- Mungiako Emakume Alargunen Elkartea - MUNGIA

Gipuzkoa

- Emakume Alargunen Elkartea - BERGARA
- “Anuska” Elkartea - ESKORIATZA
- “Gatzagako Sorginak” Elkartea - LEITZ-GATZAGA
- Arrasateko Emakume Asanblada - ARRASATE
- Famili eta Gizarte Formazio Zentrua - ARRASATE
- Oñatiko Emakume Asanblada - OÑATI
- Eibarreko Emakume Asanblada - EIBAR
- Famili eta Gizarte Formazio zentrua - EIBAR
- Goi-Argi Elkartea - EIBAR
- “Haizea” Kultura Formazio Zentrua - ELGOIBAR
- Mutrikuko Emakume Taldea - MUTRIKU
- Emakumearen Garapenerako Kultura Elkartea - IRUN
- “Argiri” Irun-Hondarribiko Emakume Asanblada - IRUN
- Famili eta Gizarte Formazio Zentrua - ANDOAIN
- Intxaurrondoko Etxekoandreen Komisioa - DONOSTIA
- “ESNATU” Emakumearen formazioaren aldeko Taldea - DONOSTIA
- Lanberri Auzo Elkarteko Emakume Taldea - DONOSTIA
- Intxaurrondo Berriko Emakume Elkartea - DONOSTIA
- Donostiako Emakume Asanblada - DONOSTIA
- “ERAGIN” Kultura Aula - DONOSTIA
- Kultura Femeninoaren Zentrua - DONOSTIA
- Famili eta Gizarte Formazio Zentrua - DONOSTIA
- “Nuevo Mundo” Elkarteko Emakumearen Unibertsitate Herrikoia - DONOSTIA
- “Haitzkoa” Zientzia Ikerketa Institutoa - DONOSTIA
- Famili eta Gizarte Formazio Zentrua (Egia) - DONOSTIA
- Famili eta Gizarte Formazio Zentrua (Bidebieta) - DONOSTIA
- “Ustai-belar” Elkartea - DONOSTIA
- “Jolastokieta” Elkartea - DONOSTIA

- “ELKARTE BERRI” Emakumearen Zentru Sozio kulturala - DONOSTIA
- “Ostadar” Elkartea - DONOSTIA
- Uliako Auzo Elkartea - DONOSTIA
- Emakumearen Zentru Sozio kultural eta Errekreatiboa - HERNANI
- “GURE ETXOLA” Gizarte eta Kulñtura Elkartea - HERNANI
- Hernaniko Emakume Asanblada - HERNANI
- Famili eta Gizarte Formazio Zentrua - LASARTE-ORIA
- “Lagun artea” Kultura Elkartea - PASAIA
- Famili eta Gizarte Formazio Zentrua - ANDOAIN
- Errenteriako Emakume Asanblada - ERRETERIA
- Famili eta Gizarte Formazio zentrua - EIBAR
- “GUREA” Emakume Elkartea - URNIETA
- “Iratzarri” Etxekoandre Elkartea - LEGAZPI
- Goierriko Emakume Asanblada - ORDIZIA
- Tolosako Emakume Asanblada - TOLOSA
- Urola Bailarako Emakumearen Formazio Zentrua - AZKOITIA
- “Sorgiñak” Zarautzeko Emakume Taldea - ZARAUTZ

Elkarteen helburuak oso ezberdinak dira. Batzuk emakumearen formazioa eta aisi denbora betetzea izango dute helburu. Beste batzuk sexu arteko berdintasunaren aldeko borrokari ekingo diote eta beste batzuk berriz, arazoren baten inguruan bilduko dituzte emakumeak: alargunak, apartatuak, etab. Gehienak hiriburuetan aurkituko ditugu eta batzuk Euskadiko A.E. osoan izango dute ordezkaritza.

B

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA OROKORRA

- "Situación social de la mujer en España. 1985". Instituto de la Mujer.
- "Les femmes an 2000". Kondizio Femeninoaren delegazioa. Lan eta Gizarte Arazoetako Ministraritza. Frantzia.
- "Les femmes el l'égalité de chances". OCDE/ELGE.
- "Cent mesures pour les femmes". La Documentation Française.
- "Les femmes dans la Communauté Européenne". EEE.
- "Convenios internacionales suscritos por España que afectan a las mujeres". Instituto de la Mujer.
- "Comunidad Europea: Directivas y resoluciones". Instituto de la Mujer.
- "Manual de acción. Cómo llevar a la práctica la igualdad entre los sexos". Instituto de la Mujer.
- "Plan para la igualdad de oportunidades para las mujeres". Instituto de la Mujer.
- "Un programa de creación positiva". Instituto de la Mujer.
- "Mujeres en Zaragoza".
- "Las mujeres en la Comunidad Autónoma Valenciana".
- "Les Dones a Cerdanyola".
- "Informe sobre la situación social de la Mujer en la Comunidad de Madrid".
- "Situación de la Mujer en Euskadi". Eusko Jaurlaritza.
- "Femmes en chiffres". INSEE.

1. ATALA

Bibliografia

- "Mujer y educación". Documentos Seriea, 3.zenb. Instituto de la Mujer.
- "Modelos masculino y femenino en los textos de EGB". Estudios Seriea, 14.zenb. Instituto de la Mujer.
- "La presencia de las mujeres en el sistema educativo". Estudios Seriea, 18.zenb. Instituto de la Mujer.
- "El impacto de las nuevas tecnologías en la formación y el trabajo de las mujeres". Estudios Seriea, 6.zenb. Instituto de la Mujer.
- "La investigación en España sobre mujer y educación". Debate Seriea, 2.zenb. Instituto de la Mujer.
- "Necesidades de formación ocupacional en Gipuzkoa". Prospektiker Erakundea 1988-90.
- "L'enseignement au féminin". OCDE/ELGE.
- "Formation des femmes a la micro-electronique". CEDEFOP.

Estatistikak

- Irakaskuntza Estatistika 88-89. EUSTAT.
- "Education and training". EUROSTAT.
- 1986.eko Biztanleen Udal Errolda. EUSTAT.

Documentos

Comunicación de las Comisiones Europeas sobre la Formación Profesional de la Mujer

2. ATALA

Bibliografía

OCDE. "Les femmes et l'emploi".

OCDE. "L'integration des femmes dans l'economie"

OCDE. "Empleo y paro de las mujeres en los países de la OCDE"

CEE. "New types of employment initiations especially relating to women"

CEE. "Programme of research and actions on the development of labour market"

CEE. "Diversification des choix professionnels des femmes"

CEE. "Les femmes actives autres que salariées en Europe"

CEE. "L'emploi des femmes en Espagne"

CEE. "La reinsertion professionnelle des femmes. Initiations et problematique"

Mujer y trabajo OIT. N.2, 1987: "Igualdad de oportunidades en el empleo: tendencias y perspectivas".

Mujer y trabajo OIT, N.1/77 "La participación de la mujer en las cooperativas"

Instituto de la Mujer. "Encuesta sobre discriminación salarial"

Instituto de la Mujer. "Democracia e igualdad de derechos laborales de la mujer". Serie Estudios número 4

Instituto de la Mujer. "Efectos de la crisis económica sobre el trabajo de la mujer". Serie Estudios número 5

Instituto de la Mujer. "Actividad laboral de la mujer en relación a la fecundidad". Serie Estudios número 10

Instituto de la Mujer. "La participación laboral de la mujer en España". Guía Estado 9

Instituto de la Mujer. "La empresaria española". Serie Estudios número 13

Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. "La discriminación de la mujer en el mercado de trabajo"

Diputación Foral de Gipuzkoa. Informe sobre la situación de la mujer guipuzcoana en relación a su incorporación al mercado laboral

Ayuntamiento de Vitoria. Agencia Municipal de Desarrollo Económico y Empleo. "EL mercado de trabajo en Vitoria-Gasteiz y la situación de la mujer".

Mercedes Calle, Carmen González Romero y Juan Antonio Núñez Triguero. "Discriminación y acoso sexual a la mujer en el trabajo".

Documentos

Parlamento Europeo. Dictamen elaborado en nombre de la Comisión de Derechos de la Mujer sobre la reintegración de las mujeres al proceso laboral.

Parlamento Europeo. Dictamen elaborado en nombre de la Comisión de Derechos de la Mujer sobre mujer y empleo.

Guía práctica de la ayuda financiera para la creación de iniciativas locales de empleo de las mujeres.

Ayudas de la Comisión de las Comunidades Europeas para la creación de Iniciativas Locales de empleo para las mujeres.

Conclusiones provisionales sobre las medidas tomadas por los estados miembros para aplicar la resolución relativa a las actividades para combatir el desempleo femenino.

"La dignité de la femme dans le monde du travail". EEEko Komisia.

Emakumeak Europan, 57.zenb.

Informe de la Comisión sobre la ejecución de la resolución relativa a una acción para combatir el desempleo femenino.

Estatistikak

Lan merkatua. 1986. Bizkaiko Foru Aldundia. Eusko Jaurlaritza.

Laugarren hiru-hilabetea. 1988. INE.

1986.eko Biztanleen Udal Errolda. EUSTAT.

BIA. 1989.eko Urria. EUSTAT.

OCDE en chiffres. 1988. OCDE/ELGE.

3. ATALA

Bibliografia

"Mujer y salud mental". Documentos Seriea, 6.zenb. Instituto de la Mujer.

"Factores sociales en la enfermedad mental". Osasunketa eta Gizarte Segurantz Sailsa. Eusko Jaurlaritza.

"Deficiencias y Minusvalías en la Comunidad Autónoma Vasca". Lan, Osasunketa eta Gizarte Segurantz Sailsa. 1988. Eusko Jaurlaritza.

"Análisis y prevención de la depresión post-parto". Estudios Seriea, 2.zenb. Instituto de la Mujer.

"Mujer y Salud". Documentos Seriea, 2.zenb. Instituto de la Mujer.

"La pobreza en la Comunidad Autónoma Vasca (Avance)". Eusko Jaurlaritza.

Dokumentoak

Informe en nombre de la Comisión de Derechos de la Mujer sobre una carta de los derechos de la parturienta. Europako Parlamentua.

Informe elaborado en nombre de la Comisión de Derechos de la Mujer sobre mujeres y salud. Europako Parlamentua.

Emakumearen osasun egitamua. EAE. 1988.

Famili Plangintzarako Zentruen Txostena. Eusko Jaurlaritza.

Proyecto Hombre Txostenak.

Estatistikak

Encuesta de Fecundidad. 1985. INE.

Hospitale Estatistika 1987. EUSTAT.

Osasun Inkesta. 1985-86. Eusko Jaurlaritza.
Hospitalez kanpoko Estatistika. EUSTAT.
Biztanleriaren berezko mugimendua 1986. EUSTAT.
Demografiako eta Balidazioko Inkesta 1986. EUSTAT.
Ezkonkortasuna, ugalkortasuna eta familiari buruzko txostena. EUSTAT.
Biztanleriaren berezko mugimendua 1861-1983. EUSTAT.

4. ATALA

Bibliografia

"Cárcel de mujeres". Antonio Beristain y José Luis Cuesta.
"Mujer y marginación en Alava". Gizarte Ongundearen Erakundea. 1989. Arabako Foru Aldundia.
"Menores marginados en Araba". Gizarte Ongundearen Erakundea. 1988. Arabako Foru Aldundia.
"Necesidades sociales en Alava". Lan, Osasunketa eta Gizarte Segurantz Saila. 1986. Eusko Jaurlaritza.
"Juventud Vasca 1986". Eusko Jaurlaritza.
"Deficiencias y minusvalías en la Comunidad Autónoma Vasca". Lan, Osasunketa eta Gizarte Segurantz Saila. 1988. Eusko Jaurlaritza.
"El tratamiento de la mujer en el sistema penal". Argitaratu gabeko ikerketa baten zatia. Instituto de la Mujer.
"Situación actual y evolución de las reclusas". Argitaratu gabeko ikerketa baten zatia. Instituto de la Mujer.
"La justicia ante la libertad sexual de las mujeres". Estudios Seriea, 16.zenb. Instituto de la Mujer.
"La prostitución de las mujeres". Instituto de la Mujer.
"Mujer y salud mental". Documentos Seriea, 6.zenb. Instituto de la Mujer.

5. ATALA

Bibliografia

"La participación política de las mujeres en la democracia (1979-1986)". Estudios Seriea, 7.zenb. Instituto de la Mujer.
"Las españolas ante la política". Estudios Seriea, 21.zenb. Instituto de la Mujer.
"Mujer vasca, imagen y realidad" 1985. Teresa del Valle eta beste batzu.

Dokumentoak

Euskal Herriko egoera politikoaren jarraipena -6-. Eusko Jaurlaritza.
"Euskal biztanleria eta politika". 1977ko Abendua. Eusko Jaurlaritza.